

Magyar Református Nevelés

X. évfolyam 3. szám

A tartalomból

Dr. Bodó Sára:
Bibliai történet és/vagy mese?

Dr. Boldizsár Ildikó:
A mese gyógyító ereje

Dr. Gombos Péter:
Milyen a jó, keresztyén gyermekirodalom?

Miklya Zsolt:
„Egy állig gombolkozott angyal”

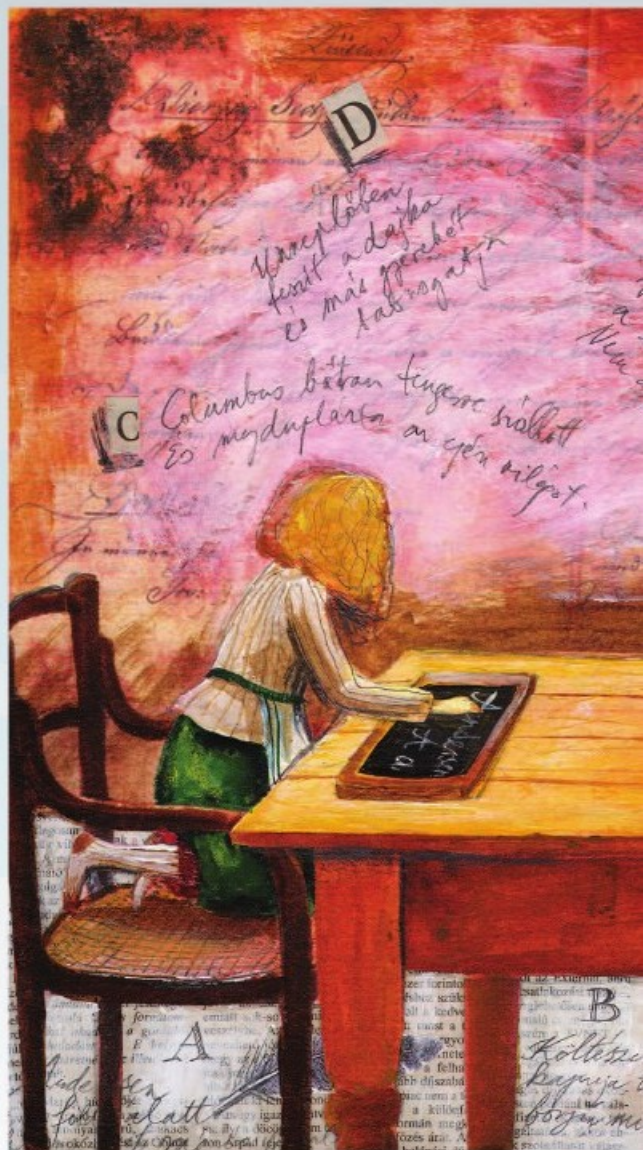
Dr. Pompor Zoltán:
Tradíció és kultúra összjátéka
mai magyar keresztyén gyermekkönyvekben

Dr. Végh Balázs Béla:
Gyermekirodalom Erdélyben

Kun Miklós Jenő:
A félreismeret Pósa Lajos

Szák-Kocsis Katalin:
Könyvtár a XXI. században

Atuális:
Országos Református Tanévnyitó

MAGYAR REFORMÁTUS NEVELÉS

református pedagógiai folyóirat

Megjelenik évente 4 szám.

ISSN: 1585-7565

Kiadja a Református Pedagógiai Intézet (RPI)

1146 Budapest, Abonyi u. 21.

www.refpedi.hu

Felelős kiadó: *Márkus Gábor*

Főszerkesztő: *Márkus Gábor*

Szerkesztő: *Dr. Pompor Zoltán*

Műszaki szerkesztő: *Szécsi Sándor*

Elérhetőségek:

Postacím: 1440 Budapest 70., Pf.: 5.

Tel./Fax: 06-1-351-9842

E-mail: mrn@refpedi.sulinet.hu

Tervezés és tördelés:

Tibographia Stúdió

Tel.: 06-1-250-3564

Nyomdai munkálatok:

Csurgói Nyomda Kft.

A borítókép Szegedi Katalin illusztrációja Balázs Ágnes: „Andersen, avagy a mesék meséje” című művéhez (Móra Kiadó, 2009).

A X. évfolyam számait a kiadó elérhetőségein lehet megrendelni.
Korábbi példányok korlátozott számban kaphatóak 168 Ft / db áron.

A szerzők és a szerkesztőség álláspontja egyes kérdésekben eltérhet.
Észrevételeiket, cikkeiket szeretettel várjuk!

A kiadó RPI működését az Oktatási Minisztérium
és a Magyarországi Református Egyház Zsinata támogatja.

Megjelenik a magyar református nevelés 479. tanévében.

Üdvözllet minden régi és új olvasónknak!

A Magyar Református Nevelés X. évfolyamának harmadik száma újabb mérföldkő a lap történetében. A lap kiadója (a Református Pedagógiai Intézet) az utóbbi hónapokban végbement jelentős arculatváltozásának köszönhetően mostantól a református pedagógiai periodikát is megújult formában ugyanakkor változatlan igényességgel adhatjuk a keresztyén nevelés kérdéseire nyitott – nemcsak református – olvasóink kezébe. Az Országos Református Tanáregyesület tagjai számára továbbra is ingyenesen juttatjuk el a Magyar Református Nevelést, a református oktatási intézmények és gyülekezeteink kedvezményes áron fizethetnek elő a lapra. Bízunk benne, hogy minél többen fognak élni a lehetőséggel.

Terveink szerint a folyóiratot negyedévente több mint 80 oldal terjedelemben jelentjük meg, a korábbi évek gyakorlatát követve tematikus számokban egy-egy átfogóbb témát járunk körül, tanulmányok írására igyekszünk olyan szerzőket felkérni, akik amellett, hogy a maguk szakterületén kiváló szakemberek, egyszersmind a keresztyén szellemséget is fontosnak tartják. A tematikus tanulmánygyűjtemény mellett minden lapszám-ban helyet adunk a református nevelés aktuális kérdéseinek, keressük és várjuk intézményeink híradásait belső életükről, innovációikról. Természetesen szívesen veszünk minden olyan cikket, mely a keresztyén neveléshez kapcsolódik, ezeket folyamatosan publikáljuk.

Szeretnénk, ha a Magyar Református Nevelés az elmúlt évek hagyományaihoz méltóan továbbra is az egyik legfontosabb tájékozási pontja lenne azoknak, akik a református oktatás-nevelés történetével és aktuális kérdéseivel közelebbről is szeretnének megismerkedni.

A magyar református nevelés 480. tanévének kezdetén

Márkus Gábor
főszerkesztő

Dr. Pompor Zoltán
szerkesztő

A mesélés ereje

DR. BODÓ SÁRA

Bibliai történet és/vagy mese?

A bibliai történetek meseszerű átélése kisiskolás korban

Az óvodai vagy alsó tagozatos bibliai foglalkozásokon a gyerekek gyakran szólnak így a hitoktatóhoz: „el tetszik mesélni egy bibliai mesét?!” A hitoktató pedig ösztönösen kijavítja a megfogalmazást: „elmondok egy bibliai történetet”. Olykor még hozzá is teszi: „mert tudjátok ez nem mese, hanem igazi történet”. A kisgyerek pedig nem nagyon érti. Inkább csak érzi, hogy a hitoktató ragaszkodik ehhez a „történet-dologhoz”, s miért ne kedvezne neki azzal, hogy megpróbálja megtanulni ezt a furcsa különbségtételt. Szorgalmasan megjegyzi hát, hogy a bibliai történet nem mese, illetve magában talán hozzá teszi, hogy „valahogy másképp mese”.

Ezt többnyire a kilencévesektől tudhatjuk meg, akik – egy jó történetmondás után – a világ leglehetőlenebb kérdéseit tudják feltenni, pl.: hogyan járt a kígyó, mielőtt a hason-csúszást büntetésként kapta volna? Honnan vette Káin a feleségét, ha rajtuk kívül más emberek még nem is léteztek? Isten miért nem büntette meg Dávidot, amiért Góliátnak még a fejét is levágta? Egyáltalán: ha Isten jó, miért engedte a rosszat, miért szenvednek ártatlanok? S ha Jézus minden imádságot meghallgat, akkor miért gyógyul meg az egyik ember, s miért nem a másik, akiért ugyanúgy imádkoznak? Honnan tudjuk, hogy Lázár valóban meghalt, és nem csak tetszhalott volt? Dogmatikus legyen a talpán, aki ezekre a kérdésekre egy kilencéves gyerek szintjén kielégítő választ tud adni! Ilyenkor marad a tekintélyelv parancsa: azért igaz, mert a Biblia így tanítja. De a gyerekek már nem feltétlenül hisznek a rájuk parancsolt tekintélynek, s ha nem kapnak kielégítő választ kíváncsi kérdéseikre, az igaz történet és a mese dilemmáját hamar eldöntik magukban: „valahogy mégiscsak mese”. Kilencévesen magukban pedig már azt is hozzátehetik, hogy nem feltétlenül kell elhinni. A keresztyén hitoktató, a keresztyén szülő pedig megpróbál újabb küzdelmeket felvállalni, hogy a gyerekeket mégiscsak meggyőzze a bibliai történetek feltétlen hitelességéről és máig érvényes valóságtartalmáról.

Mindeközben megfigyelhető egy másik jelenség is: ez pedig a piaci. Az utóbbi száz két évtizedben több olyan kiadvány, gyermekbiblia, bibliai történetes könyv, film látott napvilágot, amelyek nagyon izgalmasan, látványosan és szórakoztatóan bibliai történeteket mesélnek el, a szó legszorosabb értelmében. Talán vannak, akik még emlékeznek, hogy a gyerekek milyen örömmel nézték a televízióban a *Superbook* című mesesorozatot, amelyben a két főszereplő gyerek egy sajátos időutazáson vesz részt, s visszamegy a bibliai időkhöz. Ott aztán ők maguk is részeseivé válnak a történeteknek. A könyvpiacra megjelentek a képregényszerű gyermekbibliák, bibliai történetek. S ha nem egyházi kiadó adta ki őket, akkor nem is titkolták, hogy egy hatásos mesekönyvet akarnak a gyerekeknek bemutatni. Az egyik legismertebb ilyen „gyermekbiblia”

Szunyogh Szabolcs *Bibliai mesék* című könyve, amely hangkazettán is megjelent.¹ Ha ebből elolvassuk vagy meghallgatunk egy részletet, kiderül, hogy a történetek befogadhatósága érdekében szabadon bánik a bibliai anyaggal, hozzátesz vagy elhallgat információkat.

Alsó tagozatos gyerekeknek készült *Az örök történetek útjain* című bibliai rejtvenyjátékokat tartalmazó kis kötet,² amelynek előszavában a szerzők őszintén elmondják, hogy nem ragaszkodnak szó szerint a Bibliához, „hanem újramesélik a történeteket”. Nagyon elgondolkodtató, hogy a kötetben közölt, alsó tagozatos gyerekek által beküldött pályamunkák többnyire így kezdődnek: „Egyszer volt, hol nem volt, az Óperenciás tengeren is túl, élt egyszer egy nagyon kicsi országnak királya”. Majd az egyik negyedikes gyerek elmeséli a hét szűk esztendő bibliai történetének egy általa kitalált adaptációját.³ Úgy tűnik, hogy ha a gyerekekben nem tudatosítják, akkor természetes módon kapcsolja össze a mesék és a bibliai történetek világát.

De most mit tegyen a gyerek? Az egyik órán fogadja el, hogy nem mese, a másikon meg nyugodtan használja az „egyszer volt, hol nem volt” – fordulatot? A különbség tisztázásához először néhány elméleti tételt kell megállapítanunk.

A BIBLIAI TÖRTÉNET MINT MŰFAJ

Anélkül, hogy a mesekutatás nagy-nagy folyamatába belekontárkodnánk, annyit mégis érdemes megkérdeznünk, hogy mi a mese? Persze, ez legalább olyan felszínes, és felengzős, mintha azt kérdeznénk, hogy mi a történet. Pontos és szabatos definíciót már csak azért sem találhatunk rá, mert a mesék egyik legnagyobb sajátossága, hogy kultúráktól, koroktól és mesélési szándéktól függően majdhogynem annyifélék, ahányan vannak. Egyet érthetünk Lovász Andreának azzal a gondolatával, hogy „... egy mindent átfogó meghatározás csak a különböző szempontú elméletek szintetizálásából jöhetne létre. Az egységesítés azonban eleve kudarcra van ítélve: a filozófiai, néprajzi, mélylélektani, kozmikus... stb. elméletek a legtöbb esetben ellentmondanak egymásnak.”⁴

Megjegyzem, teológusként nagyon is elgondolkodtat az a megközelítési mód, amelyik a mese és a szakralitás lehetséges kapcsolatát nem elutasítva, a mesékben szakrális jelenségek nyomait, mitologikus-vallási maradványokat fedez fel. A mese ily módon a szakrális tudatformák hanyatlásának eredménye, „s ahol a szakrális tudatforma már nem képes egységes és állandó mitologikus-vallásos világkép megteremtésére-fenntartására, ott megnő a képzelet szerepe, megindul a fikcionalizálódás, a mesévé válás folyamata” – írja Bódis Zoltán egyik tanulmányában.⁵

1 Szunyogh Szabolcs: *Bibliai mesék*. Hungaroton felvétel, Hungaroton, 1988.

2 Zeitler Gabriella, Soósné Temesváry Klára: *Az örök történetek útjain*. Bibliai rejtvenyjáték I-II. Calibra Kiadó, 1993.

3 U.o. 18-19.

4 Lovász Andrea: *A mesélő ember*. In: *Közelítések a meséhez*. Szerk: Bálint Péter. Didakt, Debrecen, 2003. 33.

5 Bódis Zoltán: *Mese és szakralitás*. <http://www.jamk.hu/ujforras/040214.htm>. 2007. 09.11.

Ha ennek a megközelítésnek csak a témánkhoz kapcsolódó lehetőségeire gondolunk, érzékelhetjük, hogy a mese sokkal több, és olykor egészen más, mint az első pillantásra látható. A valódi mesére azért is szüksége van az embernek, hogy a világ nagyon titokzatos, és a tudat alatti rétegekben áramló folyamatai között kapaszkodókat, önelhelyezési és önértelmezési lehetőségeket keressen.

Megengedve, hogy a mesék értelmezésének nagyon sokféle szempontja lehetséges, annyit talán kimondhatunk – amit Boldizsár Ildikó is megerősít egyik írásában –, hogy a meséknek nagyon is van közük a valósághoz, „a mesemondás és a mesehallgatás során átélhetővé váltak a személyiség legmélyebb rétegei, és lehetőség teremtődött az egyik legnehezebb kérdés megválaszolására: ki vagyok én?”⁶

Ha elfogadjuk ennek az állításnak az igazságát, akkor még azt is mondhatjuk, hogy a bibliai történetek nem is állnak olyan messze a meséktől. Hiszen **a bibliai történetek olyan történetek, amelyek szintén a személyiség legmélyebb rétegeit (tudatos és tudattalan, lelki-szellemi-akarati, értelmi és érzelmi személyiségszintek) érintik meg, segítenek a világ, az élet titokzatos folyamatai közötti tájékozódásban, értelmezik az ember és a Szent kapcsolatát.** Azt is szabad meglátnunk, hogy a bibliai történetek között vannak olyan történetek, amelyek nem a történetírás dokumentumai, pl. az őstörténetek az Ószövetségben, a példázatok az Újszövetségben. Vannak ugyan olyan teológiai értelmezési kísérletek, amelyek az őstörténeteket történelmi dokumentációként szeretnék igazolni, de a biblia-kritikai megközelítés szerint ezek a történetek enélkül is hiteles történetek. Egyébként a Biblia egyetlen története sem a történelmi dokumentáció kedvéért őriztetett meg, sokkal inkább Isten és ember történetének a továbbadása kedvéért. Ily módon még a Bibliában is lehetnek olyan történetek, amelyeket – a kifejezés legmélyebb értelmében – akár még meséknek is tekinthetnénk.

A bibliai történeteknek van azonban egy minden más történettől eltérő sajátossága: eredeti szándéka és célja: **Isten kijelentésének szövegbe foglalása.** A bibliai történet *szent* történet – annak minden vonatkozásával együtt. Szent, mert az önmagát kijelentő, az önmagát bemutató Isten történetéről szól, és szent, mert a történet célja nem önmagában van, hanem eszköz az ember Istenre találásában. Szó szerint szent, mert elkülönített a Szentháromság Isten bemutatására, és elkülönített az Isten és ember találkozásának céljára. Nem azért nem mese, mert ez igaz, az meg hamis, hanem azért nem mese, mert műfaját tekintve Isten önkijelentésének része. A történeteket emberek jegyezték föl, olykor ugyanazt a történetet többféle változatban, de a szándékuk nem a világ titokzatos folyamatai közötti tájékozódás volt, hanem *híradás* Isten cselekvéséről.

Ebből a sajátosságból is adódik egy másik különbség: a bibliai történet hangsúlyosan *nyitott történet*. Nem egyszerűen befejezetlen, – olyan is van a Bibliában (pl. a tékozló fiú története) –, hanem van egy külső és van egy belső nyitottsága.

A belső nyitottság arra utal, hogy az egyes történetek csak egymáshoz fűzve adják ki az egész történetet. Aki Istent csak a Káin és Ábel történetből akarja megismerni, az nem járhat eredménnyel. A történetek folytatják egymást, és így szövődnek össze egy nagy

6 Boldizsár Ildikó: *Mesepoétika. Írások mesékről, gyerekekről, könyvekről.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 2004. 13-14.

történeté: Isten cselekvésének történetévé. Így minden történet egyben nyit a következő történet felé.

A külső nyitottság pedig arra utal, hogy a hallgatót vagy olvasót a történet nem elsősorban önmagával akarja szembesíteni, hanem Isten felé szeretné fordítani. A történet és hallgatója közötti kettős kapocs hármasszá bővül. A történet döntésre, állásfoglalásra hívja hallgatóját. Mintha mindig feltenné a kérdést: „Te hogyan döntesz? Te mit válaszolsz Isten megszólítására?” Ezeket a kérdéseket nem szükséges szó szerint feltenni ahhoz, hogy megcsendüljenek a történet-hallgató lelkében.

Beszélhetünk-e egyáltalán meseszerű hatásokról a bibliai történetek hallgatása közben? Igen, nagyon is. Van valami, ami nagyon is elválaszthatatlanul összekapcsol(hat)ja a mesét és a bibliai történetet: ez a *történet*. Minden mese egy történet, és minden bibliai történet egy történet. Sőt, Isten önkijelentése is egy történet.

Ennek igazságát hadd igazolja egy történet: „Egyszer egy napon észrevette az ember, hogy baj van az élők világával: mindent háború és erőszak fenyeget. Elment tehát a hegyekbe, egy régi barlanghoz. Meggyújtotta az áldozati tüzet, ahogy egykor Ábrahám tette, és elmondta a régi imádságot. S íme: az erőszak és halál elfordultak az emberektől. Úgy éledt újra a világ, mint egykor Noé idejében.

Eltelt azonban egy újabb emberöltő, és újra csak pusztulás fenyegetett. Halál és éhség sújtotta a világot, hiszen nincsen új a nap alatt. Most az embernek fia ment el a régi barlanghoz. Ott ezt mondta: Áldozati tüzet már nem tudok gyújtani, de a régi imádságot még ismerem. Az imádságot Isten irgalmáért. És elmondta. A halál és az éhség úgy múltak el, miként a hó tűnik el a Nap melege alatt. A világ újra lélegzett, mintha csak ember volna, aki álmából ébredt.

Csak egyetlen nemzedék telt el, de újra pusztulás fenyegetett. Az ember keze, a maga által készített fegyverekkel még veszélyesebb lett. Tombolt a pestis, pusztítva a világot. Az ember unokája is útra kelt a régi barlanghoz. Ott így szólt: Áldozati tüzet nem tudok már rakni, atyáim imádságát is elfelejtettem, de azt tudom, hogy ez a barlang az a hely, ahol a mennyek Istene a világon könyörül. Isten elfogadta ezt is: a világ újra fellélegzett, mert az unoka az ősök nyomdokain járt.

Telt az idő, s akkor élt a dédunoka. A világ újra csak úgy pusztult, miként egy ház szenved a gonosz bombái alatt. A dédunoka azonban már csak ennyit tudott mondani: Azt a régi barlangot már nem tudom megtalálni, a fák és növények elrejtették tőlem. Azt sem tudom, hogy hogyan kell áldozati tüzet rakni, és a régi imádságot sem tanította meg nekem senki. Én már csak a történetet ismerem, hogy atyáink elmentek egy hegyi barlanghoz, ott áldozati tüzet gyújtottak, és irgalomért könyörögtek.

Isten pedig, aki mindent tud – és ez több mint elég – ezt válaszolta: Fiam, ez a történet elég nekem. Mert ahol nincsenek történetek, ott ember sincs már. A gyöttelelem és szomorúság idején, az eltűnt kedves, a meghalt apák és meghalt gyermekek idején, a távollevő Isten idején nem a történetek tartották meg az embert? A történetek emberekről. A történet Istenről. A Szentírás ilyen történet.”⁷

7 Jan Duin: *Bij tijden. Uitgeverij Gooi en Sticht*, Hilversum, 1990. 15.

A Szentírás, a Biblia ilyen történet. S mint történet, történetek folyama hat hallgatóira.

A BIBLIAI TÖRTÉNETEK LEHETSÉGES HATÁSAI A HALLGATÓKRA

A történet más mechanizmusok alapján érinti meg hallgatóját, mint a magyarázat vagy képi szemléltetés. Nem lehet véletlen, hogy a legrégebb időktől kezdve a világot értelmező ember meséket kezdett el mondani, az Isten cselekvése pedig éppen egy nagy történetben – az üdvtörténetben –, s kisebb „rész”-történetekben hagyományozódott tovább. Tanárként, lelkészként, hitoktatóként gyakran elfelejtjük ezt az igazságot, s túl sokat magyarázunk, kifejtünk, értelmezünk, megvilágítunk – és természetesen visszakerdezzünk, számon kérünk és ellenőrzünk.

Pedig a történetek nem erre valók. Nossrat Peseschian: *A tudós meg a tevehajcsár* című könyvében⁸ a keleti, de nyugaton mondott történetek funkcióiról megállapít néhány olyan jellemzőt, amelyek jól alkalmazhatóak a bibliai történetekre is (amelyek szintén elég távoli történetek).

Ilyen a *tükörfunkció*, hiszen a képszerű leírások a történetek tartalmát én-közeli nek láttatják, és megkönnyítik a velük való azonosulást. A hallgató a történetbe, mint egy tükörbe tud belenézni, felismerheti benne vágyait, konfliktusait, de semmi sem kötelezi, hogy ezeket nevének nevezze. A Káin és Ábel történetében nem ismerhetünk-e rá saját vágyainkra és félelmeinkre, irigységünkre és indulatainkra? Ha a történetbe nem nézünk bele, mint egy tükörbe, talán mindig igyekeznénk elkerülni az ilyen szembesülést.

A *modellfunkció* arra utal, hogy a történetek konfliktushelyzeteket örökítenek, de egyben valamilyen megoldási lehetőséget is bemutatnak. Szabadon felhasználható modellt kínálnak, amelyeket szabadon lehet értelmezni. Zákeus megvetett vámszedőként még a szegényteljes szerepet is vállalja; városi méltóságként felmászik egy fára, csak hogy Jézust láthassa. Majd a többiek előtt – szegényszemre – lemászik a fáról, mert nem csak látni akarja Jézust. Később még arra is vállalkozik, hogy fölkeresse azokat, akiktől jogtalanul vett el valamit, hogy a többszörösét adja nekik vissza (Lk 19,1-10). Konfliktus-megoldási modellek, amelyeket nem kell szó szerint követni, de amelyek mégis mintákat közölnek.

A *közvetítő funkció* abban segít, hogy a hallgatónak könnyebb legyen önmagával szembesülnie. Ha túl közvetlenül, túl direkt hangzik el felé egy állítás, nagyobb lehet benne a belső ellenállás, a hárítás, mint amikor egy történeten gondolkodhat el. Az egyik legszebb bibliai példája ennek az irgalmas samaritanus története. Egy nagyon okos és gondolkodó törvénytudó Jézus elé áll, hogy mit tegyen az örök élet elnyerése érdekében. Jézus előbb felel, a törvény megtartásáról elmélkednek. De az írástudó nagyon okos. Mindenre van érve, ügyesen hárít és ellenáll – mondhatnánk. S akkor Jézus elmesél egy történetet. Nincs benne szó a törvénytudóról, csak egy kifosztott és megvert emberről. És azokról, akik elmennek mellette. Arról a samaritanusról, aki megszanja, és segít rajta. A törvénytudó pedig mindent „megért” (Lk 10,25-37). A történet közvetített.

8 Nossrat Peseschian: *A tudós meg a tevehajcsár. Keleti történetek – nyugati lelkibajok*. Helikon Kiadó, Budapest, 1991. Az ismertetett funkciók leírása: 37-43.

A „raktár”-hatás arra utal, hogy a történet a maga képszerűségénél, belső eseményi dinamikájánál fogva sokkal könnyebben megjegyezhető, és felidézhető. A hozzá kapcsolódó tanítást hamar elfelejtjük, de a történet maga hosszan megmarad. Kíséri az életünket.

A *hagyományközvetítő funkció* nagyon fontos örökség. Régi és nagyon sokféle tapasztalat öröklődik tovább általuk: kulturális, családi, egyéni. Nemzedékről nemzedékre őrzik azokat a mintákat, tapasztalatokat, amelyek a mai nemzedékeknek is érvénnyel bírnak. Nem kérdés, hogy a bibliai történetek nagyon fontos hagyományt örökítenek tovább ily módon. Isten és ember kapcsolatának sokféle megtapasztalását, élményét. Ez a kapcsolat pedig a történetek szerint tele volt konfliktusokkal, értetlenséggel, lázadással. S milyen jó, hogy a hagyomány megőrzi, pl. Jób lázadását, Péter tagadását, mert ezáltal az Istenre találás folytonos megújuló lehetősége is megőrződik.

A *transzkulturális funkció* arra figyelmeztet, hogy a történetek egy adott kultúrához kötődnek, amelynek sajátosságait – a történet érdekében – komolyan kell vennünk. De együttal ezek a történetek kultúrákon is átívelnek, hatásuk nincs sem egy adott korhoz, sem egy adott kollektív vagy individuális feltételekhez kötve. Ezért hathat ma is a tékozló fiú története, pedig komolyan veendő benne a korabeli apa-fiú viszony, a korabeli örökösödési szokásai, illetve a disznópásztorkodás társadalmi megítélése egy izraeli közösségben (Lk 15,11-32). A történet hatása ezeken túlmutat, s nem csak gyönyörködtethet ma is, hanem változásokat indíthat el a hallgatókban.

A *regresszív funkció*. Racionális és teljesítménycentrikus világunkban regresszióknak számít egy történet meghallgatása. Olyan, mintha a felnőtt visszalépne a gyermeki lét valamely szintjére, amikor még szárnyal a fantázia, és nem köti semmi a képzelet áradását. Erre is érvényes lehet Jézus tanítása: „*ha olyanok nem lesztek, mint a kisgyermekek, nem mentek be a mennyek országába*” (Mt18,3). A kisgyermeknek fontosak a történetek. S mivel végképp nem a racionalitás felől közelíti meg a történetek cselekményét, hanem sokkal inkább a szimbólumok szintjén, még ha kettős tudata⁹ is van a mesék világával, ez nem csökkenti a történetek valóságos átélhetőségét és hatásait.

S végül az *ellenminta-funkció*. A történet olyan ellenmintát kínál fel a hallgatónak, amelyből ráérezhet egy „rossz megoldás” eredménytelenségére. A gazdag ifjú el is fogadhat, de el is utasíthat. Káin és Ábel története ilyen történet. Elmondásával nem lehet cél, hogy valaki előtt a bosszúállás példáját állítsuk be mintának, de a történet elindíthat egy olyan belső folyamatot, amelyben át lehet gondolni, hogy mit akarunk, pl. elfedni a féltelenné váló bosszúvággal?

A történetek – így a bibliai történetek is – sokféle hatásmechanizmussal bírnak a hallgatókra nézve. Van azonban egy közös mozzanat, ami végül is történetté tesz egy történetet. Ez pedig az *azonosulás lehetősége*. A jó történet hallgatása közben a hallgató kimondatlanul is azonosulni kezd a történet valamely szereplőjével, belső világában megéli annak konfliktusait, vele érez szomorúságában, és örül megmenekülésének. Miközben ezt teszi, az azonosulásra kiválasztott szereplő indulatait, érzéseit sajátjaként éli meg, ezért a megoldás saját élményű katarzist is jelent számára. S mindezt nem kell

9 Mérei Ferenc – V. Binét Ágnes: *Gyermeklélektan*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1993. 239 kk.

nyilvánosságra hoznia, a történet mögötti „biztonságban” szembesülhet belső lelki folyamataival.

Az azonosulás folyamat a bibliai történetekkel kapcsolatban azonban felvet egy kérdést: a bibliai történetet hallgató gyermek vagy felnőtt mennyire tud, vagy tudhat Istennel azonosulni? A bibliai tanítás mindenesetre nem zárja ki az ilyen azonosulás lehetőségét, hiszen, amikor Jézus elbeszéli a tékozló fiú történetét, akkor szinte hívja az apával való azonosulást, aki elengedi, hazavárja és újra magához öleli visszatérő gyermekét. Mégis, az Istennel való azonosulás veszélyes lehet, hiszen ezáltal a hallgató nem csak befogadja, hanem a saját belső igényei szerint át is formálhatja az azonosulásra kiválasztott történet-szereplőt. Ezáltal pedig az individualitás keretei közé szorítja Isten szuverenitását.

A BIBLIAI TÖRTÉNETEK KISISKOLÁS KORI MESESZERŰ ÁTÉLÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI ÉS FELTÉTELEI

A bibliai történet hitelét az általa bemutatott Isten képe adja

Ahhoz, hogy egy kisiskolás Istentről bármit is el tudjon képzelni, belső képeket kell kialakítania róla. Ez a felnőtt, absztrakt szinten is gondolkodni tudó embernek is nagy kihívás, hiszen lehetetlen Istenre Lélekként gondolni, ha előzőleg nem alakulhatott ki róla valamilyen *elképzelés*. Ezeket az elsődleges belső képalkotásokat sok minden befolyásolja (a gyermek számára legjelentősebb személyek, gyermekbibliai ábrázolások), többek között a történetek által kiváltott Isten-elképzelések. Ez olyan kép, mint egy kezdetleges vázlat, néhány meghatározó vonással, ami aztán később bővül és árnyalódik.

A bibliai történetek ugyanakkor nem részleteikben, hanem összefüggő egységükben mutatnak meg valamit Isten cselekvési szándékából. A gyermek azonban egyszerre nem tud sokféle részletet egy absztrakt szintézisben összegezni, ezért a sokféle részlet-kép sokkal inkább nehezíti a történetek befogadását. Ha Káin és Ábel történetéből csak a haragvo és büntető Istent ismerheti meg, akkor ezt a képet raktározza el magában Isten tulajdonságai közül. S ha ez a kép lesz a belső vázlat első vonala, akkor ez a későbbi történet-átélést is meg fogja határozni. Igen nehezen tartja majd később „elképzelhetőnek” hogy Isten őt is személy szerint szereti, elfogadja, bűnbocsánatban részesíti.

Az első képek legyenek hitelesek Isten szeretetéről, elfogadásáról, segítő szándékáról, oltalmazásáról, védelméről. A hiteles kifejezés itt arra utal, hogy a történet egésze ezt üzenje, ne pedig egy „odaragasztott” üzenet legyen. (Pl. Isten jól megbüntette Káint, de azért ő szerető Isten.)

A kisiskolás gyermek azonosulási folyamatát alapvetően határozza meg saját élethelyzete, vágyai, szorongásai, félelmei

Ha valamiben, akkor ebben a vonatkozásban jelentősége van annak, hogy a bibliai történetek nem gyermek-történetek. A bibliai szövegek önmagukban is hatalmas idősvot ölelnek fel, sokféle kortörténeti és nyelvi réteggel. A bibliai héber és az újszövetségi

görög nyelv egyaránt meghatározó belső nyelvi sajátosságokkal rendelkeznek, a fordítások nem csak visszaadják, hanem egyúttal értelmezik is a szövegeket. De ezen túl a gyerekek számára még nehezebbé teszi az azonosulási lehetőséget az a tény, hogy a történetek alig-alig érintik az ő tapasztalati és élményvilágát. A történetek a felnőtt ember nyelvében, a felnőtt ember gondolkodását célzó kifejezésekben íródtak meg. A felmerülő konfliktusok a felnőtt ember életének konfliktusai. Izsák feláldozásának története (1Móz 22), de még Sámuel elhívásának története (1Sám 3) is túl nehéz azonosulási mintákat közvetít egy kisiskolás számára. Az általuk közölt Isten-kép épp azt kéri az embertől, ami egy kisiskolás számára még az élet legnagyobb feltételét jelenti: a szülőhöz kötődés biztonságát. Vagy az Isten-képet hamisítjuk meg, s akkor elveszítjük a történet hitelét, vagy a gyermeket állítjuk lehetetlen azonosulási helyzet elé. Pedig csak annyi történik, hogy ezek a történetek annyira hangsúlyosan felnőtt-történetek, hogy érdekesebb az elmondásukkal várni.

A bibliai gyerekek alapvető kiszolgáltatottsága, „feláldoztatása” (Mózes csecsemőtársai, Jézus betlehemi gyermektársai) elbeszélési óvatosságot kívánnak, hogy a történetekből a kisgyermek által is „befogadható” Isten-kép jelenjen meg.

Az azonosulási folyamatot segíti a történetek belső dinamikájának megjelenítése

Ha a bibliai történetek alapvetően nyitott történetek is, az azonosulást segítheti a belső dinamika kidolgozása. A történetnek van bevezetése (kapcsolódás az előző történethez, a kiindulási helyzet bemutatása, a figyelmet megragadó alapkonfliktus kezdeti felvázolása), majd következik a konfliktus kibomlása, a történet belső csúcspontjainak hangsúlyos, szemléletes bemutatása, végül a történet nyugvópontra jutása. A történet elbeszélésének figyelemmel kell lennie a bibliai történet sajátos hitelességére, amely elsősorban Isten cselekvési dinamikájához alkalmazkodik.

Előfordulhat, hogy át kell gondolni a történet történelmi logikáját, a nehéz, dogmatizálásra vagy moralizálásra hajlamosító kifejezések egyszerűsítését, a szemléletes leírások beillesztését. Sokkal életszerűbb a történetek átélése, ha azok dramatizálva vannak, ha párbeszédet oldják a valódi vagy belső monológokat, ha a mesélő hangja alkalmazkodik a történet hangulatához.

Ha mindez megtörténhet, lehetségessé válik a belső azonosulás, Istenről megjelenhet egy megközelíthető és befogadható kép, és a történet elkezd hatni, megadva azt a bátorítást a kisiskolás számára is, ami minden bibliai történet végső célja. Ha a kisgyermek ezt megkaphatja, nem baj, ha azt kéri, hogy „meséljük el” újra. S ha a történetek történetek lehetnek, akkor sokkal könnyebben válaszoljuk meg azokat a bizonyos „lehetetlen” kérdéseket.

A mesészerű átélés mesétől és történettől függetlenül teljesen azonos abban, hogy a gyermek a valóságot egy olyan szinten is át tudja élni, amely megerősödő új önértelmezéshez, kapcsolataiban biztonságosabb kötődésekhez, új személyes távlatokhoz segíti. S ha ehhez a bibliai történet is hozzá tud járulni, akkor értelme van „elmesélésüknek”.

- A meseszövés változatai.* Szerk: Bálint Péter. Didakt, Debrecen, 2003.
- Bettelheim, Bruno: *A mese büvölete és a bontakozó gyermeki lélek.* Gondolat, Budapest, 1988/2.
- Boldizsár Ildikó: *Mesepoétika. Írások mesékről, gyerekekről, könyvekről.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 2004.
- Bódis Zoltán: *Mese és szakralitás.* <http://www.jamk.hu/ujforras/040214.htm>. 2007. 09.11.
- Duin, Jan: *Bij tijden.* Uitgeverij Gooi en Sticht, Hilversum, 1990.
- Mérei Ferenc – V. Binét Ágnes: *Gyermeklélektan.* Gondolat Kiadó, Budapest, 1993.
- Lovász Andrea: *A mesélő ember.* In: *Közelítések a meséhez.* Szerk: Bálint Péter, Didakt, Debrecen, 2003.
- Peseschian, Nossrat: *A tudós meg a tevehajcsár. Keleti történetek – nyugati lelkibajok.* Helikon Kiadó, Budapest, 1991.
- Szunyogh Szabolcs: *Bibliai mesék.* Hungaroton felvétel, Hungaroton, 1988
- Zeitler Gabriella, Soósné Temesváry Klára: *Az örök történetek útjain.* Bibliai rejtvényjáték I-II. Calibra Kiadó, 1993.

BOLDIZSÁR ILDIKÓ **A mese gyógyító ereje**

A Metamorphoses Meseterápiás Módszer bemutatása

Az archaikus – „egyszer volt, hol nem volt” – kultúrákban a meséknek évszázadokon keresztül óriási jelentőséget tulajdonítottak. A mesék nem hiányozhattak abból a tudásanyagból, amelyet minden ifjúnak át kellett vennie az elődöktől, és a mesemondók is ügyeltek arra, hogy mire életük a végéhez ér, minden rájuk bízott mesét elmondjanak, továbbadjanak. Azt feltételezhetjük, hogy ha az emberiség ilyen nagy becsben tartotta ezeket a történeteket, annak nyilvánvalóan komoly oka lehetett. Magam éveken át kutattam e „nyilvánvaló okot”, és mára bizonyossá vált számomra, hogy a mesékbe kódolt komplex tudásanyag volt az, amit generációról generációra tovább kellett adni, még akkor is, amikor e tudás komplexitása már egyre nehezebben volt értelmezhető az újabb nemzedékek számára. Szerencsére a 19. század közepétől rendelkezésünkre állnak azok a lejegyzett gyűjtemények, amelyek a mesék akkori állapotát – s ezzel együtt az akkor élt emberek mentális állapotát – tükrözik. Fontos ugyanis az a körülmény, hogy csak az a mese élhetett tovább a hagyományban, amelyet a hallgatóság igaznak minősített és elfogadott. E preventív cenzúra azt is lehetővé tette, hogy a mesét hallgató felnőttek valóban viszonyítási alapként kezelhessék a meséken rejlő üzeneteket, és saját életükre vonatkoztathassák azokat. Az a szerencsétlen körülmény, hogy ma már nincsenek közösségi mesemondó alkalmak, és a mesék egyre inkább feledésbe merülnek, megfoszt bennünket attól, hogy egyrészt kapcsolatba kerüljünk szellemi gyökereinkkel, másrészt e gyökerek révén

megkapaszkodhassunk azon értékrendben, amely „univerzális értékrendnek” tekinthető. A mesék tanításai ugyanis megegyeznek az egyetemes tanításokkal (a nagy vallási és filozófiai rendszerek tételeivel), és olyan dokumentumoknak tekinthetők, amelyek az üdv (egység) elvesztéséről és újramegtalálásáról szólnak, és mindenki számára érthető módon közölnek létfontosságú információkat a világ működéséről és az ember életfeladatairól.

A mesével kapcsolatban van néhány tévhit, amelyek megnehezítik, hogy a népmesét a nekik kijáró tisztelettel és komolysággal kezeljük, és ne „mesebeszédnek”, „fantáziatermékeknek”, valamint „minden valóságot nélkülöző irodalmi műfajnak” tekintsük. Az egyik ilyen tévhit szerint a mese az illúziók és a vágyak világa. Ez azért nem lehet igaz, mert illúzióknak általában azt nevezzük, amit nem hiszünk megvalósíthatónak. A mese azonban nem ismer olyat, ami nem valósítható meg. Az ember olyan képességeit őrzi, amelyek nem ismerik a lehetetlent: ha a hős valamit el akar érni, megtalálja a megfelelő formát és segítőt a cél eléréséhez. Ezek az erők nem rajtunk kívül, hanem bennünk vannak. Ez a Metamorphoses Meseterápiás Módszerâ lényege: elvezetni az embert odáig, hogy meg tudja valósítani mindazt, amit kívánatosnak tart, amit szeretne. A mese önmagunk képességeit illetően ugyanis a határtalan lehetőségek birodalmába vezet el minket.

MÍ A MESETERÁPIA?

A meseterápia azon a felismerésen alapul, hogy nincs olyan élethelyzet, amelynek ne lenne egy mesebeli párja. A terápia során megkeressünk az adott élethelyzethez tartozó mesét, vagyis azt, amelyben a mese hőse ugyanazért indult el, ugyanazt szerette volna magában kibontakoztatni, mint a problémájával hozzám forduló páciens, de nem akadt el útja során (nem szenvedett vereséget, nem változott kővé), hanem végig is tudta járni azt. A terápia során megkeressük a páciens elakadásának az okát: általában vagy az eszközök nem megfelelőek, vagy a megküzdés választott technikája nem célravezető, de az is előfordul, hogy az ellenfelek bizonyulnak legyőzhetetlennek. Ezután a meséből vett tudással megtaláljuk segítőtinket, akik mindenki életében ott vannak, és megvizsgáljuk, hogy azon a színtéren, amelyen az ellenfelek, a segítők, a konfliktusok, a bonyodalmak és a kiutak együtt vannak – vagyis ahol a sűrű erdő és jó esetben a tisztás is látszódik –, az illető éppen hol helyezkedik el. Az, hogy éppen hol látjuk magunkat saját mesénkben, szimbolikusan arról szól, hogy éppen hol tartózkodunk az életünkben. Ugyanakkor nem elég megtalálni a saját mesénket, meg is kell érteni azt, és a fejlődésünk szolgálatába kell állítani.

Amikor elkezdtem mesékkal foglalkozni, hosszú évekig azt vizsgáltam, hogy miről szólnak az egyes szövegek. Ha mélyen belenézünk egy mesébe, elkezdjük megérteni, hogy minden mese arról szól, hogy egy rossz helyzet jóra fordítható. A hős a bejárt útja során olyan képességekre tesz szert, amelyekkel nem rendelkezett még az út elején. Vagyis a mesék végső soron olyan történetek, amelyek arról szólnak, hogy az ember élete során bármikor több lehet annál, mint ami éppen egy adott pillanatban. Hogyan lehet meghaladni korlátainkat, félelmeinket, hogyan lehet megoldásokat találni egy egyensúlyvesztett helyzetben, hogyan találhatjuk meg az igazi mátkánkat, milyen nehéz megismerni a saját táltos paripánkat, milyen nehéz megívni a sárkányainkkal... Ez mind olyan motí-

vum, „életprobléma”, amellyel gyakran találkozunk a hétköznapokban is, ráadásul nem szimbolikus, hanem nagyon is konkrét formában.

A mesékben benne van annak a lehetősége, hogy mindazt, ami a világban rosszul működik, meg lehet változtatni. A világ egyaránt jelenti az univerzumot, a szűkebb lakóhelyünket, és a bennünk lévő világot. Amikor megtapasztaltam, hogy ez a három dolog összefügg, és a mese egy olyan rendszert alkot, amely mindhárom világot összeköti, eljutottam odáig, hogy a mese nem más, mint egy olyan történet, amely képes összerendezni a káoszt, és a helyére állítani egyfajta teljességet. Gyógyító erejének épp ez az egyik titka.

A mese lélektani funkciói közé tartozik a lélekfrissítés, a tudattalanban való megmerítkezés, a szorongások, feszültségek oldása, a felszabadító és tudatmódosító erő. A mese megtanít arra is, hogyan lehet ellentétes érzelmekkel megbirkózni, hogyan lehet leválni, elválni, elszakadni valamitől vagy valakitől, ha annak eljön az ideje. A mesék segítségével ráláthatunk a lét mélyebb összefüggéseire, szembenézhetünk az élet problematikus oldalával, és mintákat kaphatunk arra nézvést, hogy megszokásaink meghaladhatók, és más utak is léteznek, mint amiket rutinból, lustaságból vagy kényelmességből választunk.

Mit lehet tanulni a mese hőseitől? A mesehősöknek nincs múltjuk, az állandó jelenben és állandó cselekvésben élnek, nem tervezgetnek, hanem cselekszenek, teszik a dolgukat, ezáltal bennünket is konkrét cselekvésre szólítanak fel, s nem arra, hogy a dolgok majd elrendeződnek maguktól. Vagyis a mesék felelősségre szólítanak fel saját magunkért és a körülöttünk élőkért egyaránt.

MILYEN MESÉKET HASZNÁLHATUNK A TERÁPIÁBAN?

Ha szakítunk a szaktudományos mesekutatás mesetipológiai rendszerével, és a meséket a meseterápia szempontjából kategorizáljuk, 3 típust különböztethetünk meg:

- Azok a mesék, amelyek az aktuális élethelyzettel rokoníthatók, vagyis a tudat (elme) állapotát írják le; a mese helyszínei, szereplői jól beazonosíthatók a páciens élettényeivel, hasonlóság van a különféle életutak és a mesei történések között. Amikor ilyen mesékkal dolgozunk, a személyes életesemények mitikus feldolgozásának gyakorlatát tanuljuk meg.
- A tükröt tartó mesék, amelyek önmagunkról, helytelen létszemléletünkről, káprázatainkról, tévedéseinkről tartanak görbe tükröt elénk (tréfás mesék, Bolond Jankó-típusú mesék, amelyekben a bolond természetesen nem az, akit annak hisznek; de a tükröt tartó igaz embert bolondnak nevezik). Ezekben a mesékben saját „nemszeretem” tulajdonságainkkal is szembenézhetünk, megbarátozhatunk velük, és ha arra van szükség, változtathatunk is rajtuk.
- A komoly, egész sorsunkat befolyásoló változásra felszólító, szellemi lehetőségeket is megnyitó mesék. Azok a mesék, amelyekben a lélekfejlődés belső drámájára ismerünk, s amelyekben minden szereplő mi magunk vagyunk. Ezen mesékkal dolgozva igyekszünk integrációt létrehozni a kallódó, egymástól elszakadt lélekrészeink között. Az e csoportba tartozó mesék hozzásegítenek bennünket ahhoz a felismeréshez, hogy hőssé válni nemcsak bátorságot, hanem szellemi minőséget is jelent.

HOGYAN DOLGOZZUNK A MESÉKKEL? KÉPZELET- ÉS FANTÁZIATRÉNING

„A mesék a képzelethez szóló történetek. Ha úgy hallgatjuk vagy olvassuk őket, hogy a képek életre kelhessenek, akkor a képzelet terébe kerülünk, imaginációs térbe, ahol a mese képei lelkünkben is képeket hívnak elő. A megszólított témák így sokkal erősebben felkavarják érzelmeinket, mint amikor csak az információkra figyelve olvassuk a mesét. Ha érzelmeinkhez szól a mese, sokkal inkább ráismerhetünk saját magatartásunkra, és meg is változtathatjuk. A képzelet tere nemcsak a vizuális képzeleté, hanem olyan tér is, ahol szagolunk, hallunk, mozgásokat észlelünk. Minél több »észlelőcsatornát« használunk ebben a »képalakításban«, annál elevebb lesz a képzelet tere, annál előbbnek érezzük benne magunkat” – írja Verena Kast a *Búcsú az áldozatszereptől* című könyvében.

A meseterápia során a páciens megtanulja elválasztani a képzeletet a fantáziától, és az érzékszervek tökéletesítése, élesítése révén megtanulja részletgazdagon látni a világot. A mesei szimbólumok ugyanis nem elnagyolt formákat mutatnak meg a világból, hanem miniatűr részleteket, olyasmiket, amire az embernek születésétől kezdve „szeme van”, „látása van”, csak elfelejtette használni azokat. A mesék nem a részleteket nagyítják föl, hogy azok így láthatóak legyenek, hanem kiélesítik azt a képességünket, hogy mi magunk vegyük észre a „láthatatlant”, halljuk meg a „hallhatatlant” és tapintsuk meg a „tapinthatlant”. A mesék révén, a képzelet és a fantázia segítségével valamennyi érzékszerv működése finomítható, tökéletesíthető.

A GYÓGYÍTÓ ERŐ – A LÉLEKGYÓGYÁSZAT HOMEOPÁTIÁJA

A kép, a szimbólum mindig többet közöl a kimondhatónál. A meséken keresztül közölni lehet mindazt, amit egyébként nehéz vagy éppen képtelenség megfogalmazni, és ez a terapeutára éppúgy vonatkozik, mint magára a páciensre. A szimbólumokon keresztül átélhetővé válik a sorsunk, s mivel a szimbólum megértése lelki munka (megtapasztalás), amely egyben a határok átlépésére is késztet bennünket, a szimbólumok értésének egyéni motiváló, energetizáló ereje van.

A mesék képei megmutatják, hogy hol lehet a baj: a terapeuta számára már az is informatív, hogy ki kivel azonosul a mesében, hol látja magát a történetben, vagy melyik kép jelenik meg neki először.

Fontos, hogy egy szimbólumból mindig épp csak annyi nyílik meg a páciens számára, amennyit lelkileg elbír viselni. Ezért is nevezhetjük a meseterápiát szelíd gyógymódnak, a lélekgyógyászat homeopátiájának. A terápiában nem elemezzük a meséket, hanem megpróbáljuk megérteni a mesei történésekbe rejtett, életünkre mint sorsra utaló jelentéseket. A belső történet így metatörténetté válik, a páciens képessé válik rá, hogy hőssé váljon saját életében.

A mesék gyökerei tehát egyrészt a lélek mélyén, másrészt a történeti múltban vannak.

Ha megvizsgáljuk a mesék és a történeti múlt kapcsolatát, láthatjuk, hogy a mese vissza tud vinni minket a bennünk lévő archaikus tudathoz, amely tárolja az emberiség

valamennyi kincsét, az archetípusoktól, ősképektől kezdve a szimbólumokon át egészen az emberben lévő képességek kitágításának a lehetőségéig. Az archaikus tudás – amely nem ismeri az absztrakciót - a világról, az eredetről, kezdetekről való komplex tudás, amely nem a múltból származik (bár a múltban látjuk kivételül), hanem a tudat tudatfeletti állapotából, abból az időből, amikor minden gondolat, kiejtett szó vagy cselekedet ható és alakító erőként volt jelen az ember életében, aki ennek tudatában is volt. Az archaikus tudás egyfajta mágikus tudás, azaz olyan rituálék összességét érthetjük alatta, amellyel az ember alakítani és formálni tudta a világot, mert állandóan változó erők összességének látta, és hitt abban, hogy a természeti folyamatok befolyásolhatók. Az archaikus tudat egyfajta „gondolkodás feletti gondolkodás”, amelyet a mese úgy ír le, hogy „a gondolatnál is sebesebben” lehet vele „közlekedni”.

A mesei szimbólumok előhívják az ember tudatából az archaikus múlt eseményeit, valamint azt a tudást, amikor a hierarchia helyett még a komplexitás volt a dolgok elrendezésének alapja, az ember azonosságot tételezett fel önmaga és mindama létező között, amit élőnek tartott, legyen az kő, fa, fű, virág vagy természetfölötti lény.

A PÁCIENS ÉS A TERAPEUTA KAPCSOLATA

Egyetlen mese természetesen nem képes a teljes gyógyulásig elvezetni. Az csak akkor következik be, ha a fent bemutatott „komplex tudásanyag” minden eleme a helyére kerül, azaz a mese szimbólumai összekapcsolódnak a mindennapi életünkkel. Az összekapcsolódás lehetővé teszi, hogy az ember visszakerüljön a természetes rendbe, egyfajta természetes létezési módba.

A meseterápiában a páciens és a terapeuta egy közös múltban van együtt, ez köti össze őket. A mesék szimbolikájánál maradva: olyan, mintha ugyanabba a kútba ugranának bele. A terapeuta tehát nem „tanult”, „legyártott”, „akkreditált”, akadémiák, kutatóintézetek által szentesített tudásból dolgozik, hanem neki, magának is meg kell küzdenie az információkért. Vagyis nem diagnosztizál, hanem figyeli a tudat működését, s abban próbál segíteni, támogatást adni, hogy helyreálljon a tudat egyensúlya. Vagyis a meseterápia nem pusztán gyógymód, hanem bárki által elsajátítható – elsajátítható, mert csak emlékezni kell rá! - világszemlélet, létezési mód, amely a természet rendjével összhangban működik. A természet rendjével összhangba hozni saját sorsunkat – ez már önmagában is gyógyító lehet. Ha a meseterápia általános célját kellene megfogalmaznom, azt mondanám a mesék nyelvén: alámerülés Holle anyó kútjába, hogy felrázzuk az összetapadt hópolyheket... És ha „lent”, a kút mélyén jól „rázunk”, „fent”, a világban havazni fog, és a hazafelé vezető úton nem szurok, hanem arany ömlik majd ránk.

Keresztyén gyermekirodalom

GOMBOS PÉTER

Milyen a jó, keresztyén gyermekirodalom?

A címben feltett kérdés önmagában nem tűnik nehéznek, mégis szinte lehetetlen feladatra vállalkozik az, aki választ akar adni rá. Ha azonban a nehézségek miéértjét megvizsgáljuk, ha azt kutatjuk, miért majdnem lehetetlen a válaszadás, valójában mégis közelebb jutunk a megoldáshoz.

Hagyjuk figyelmen kívül egy kicsit a „keresztyén” jelzőt – bizony, úgy is embert próbáló magyarázkodásra szorulunk. Tudniillik meg kellene tudnunk határozni azt, mi a „jó gyermekirodalom”. De nem is kell feltétlenül szűkítenünk a művek körét, a „milyen a jó irodalom?” éppúgy érdekes felvetés. Azt talán nem kell különösebben megindokolni, hogy *receptet* nem tudunk adni, nem tudjuk meghatározni, milyen írói eszközök szükségesek ahhoz, hogy az olvasó elégedetten nyugtázza a regény, vers elolvasása után: ez jó volt! Kísérletek már vannak arra, hogy *utólag* meg tudjuk határozni, milyen eszközökkel dolgozott a szerző. Például az utóbbi évtizedekben egyre gyakrabban emlegetett narratológia kutatói vizsgálják az elbeszélés sajátosságait, a nézőpontot, a történet valósághoz, illetve más történetekhez való viszonyát. Ám hiába mutatnak rá irodalomtudósok egy-egy remekmű esetében arra, hogyan is épül fel az, mik az elbeszélés sajátosságai, ettől még nem lesz remekmű az az alkotás, melynek szerzője ugyanebből a „kottából” írja meg művét.

De nemcsak kottát, receptet nem tudunk adni, önmagában azt is nehéz megfogalmazni, mitől tartunk egy írást remekműnek, feledhetetlennek, mi kell ahhoz, hogy sok idő alatt „klasszikussá” váljon. (Bár akad, aki megkérdőjelezi e kifejezés létjogosultságát, én fontosnak tartom. A goethei magyarázat szerint azok a művek a „klasszikusok”, melyeknek nincs „első olvasata”. Vagyis szinte lehetetlen úgy találkozni vele, hogy előtte már nem hallottunk, olvastunk volna róla. Így pedig nyilván egész más lesz a befogadás, hiszen vannak előismereteink, sőt elvárásaink, feltételezéseink a történetről, a stílusról.) Az is egyértelmű, hogy e minősítés – „jó irodalom” – meglehetősen szubjektív. Biztosan mindenki tapasztalt már olyat, hogy egy sokat dicsért könyv az ő tetszését egyáltalán nem nyerte el. (Ez természetes. A befogadás milyenségét ugyanis rengeteg tényező befolyásolja: a műveltségünk, olvasottságunk, személyiség típusunk éppúgy, mint a közeli vagy távoli múltban velünk történtek vagy épp a kedélyállapotunk.) Mégis nem ritkaság az, amikor egy vers, egy novella vagy egy regény olvasása egy elég nagy közösség számára jelent *élményt*, okoz katarzist. Ha ezt úgy foglaljuk össze, hogy „jó irodalom”, nyilván sarkítunk, és nem vagyunk elég pontosak, de talán nem is járunk annyira messze az igazságtól.

Könnyebb a dolgunk, ha a „jó irodalom” és a „jó gyermekirodalom” közötti különbséget kell meghatározni. E kérdés csak a befogadó felől értelmezhető, vagyis azt tekintjük gyermekirodalomnak, amely a gyermekek számára érdekes. Tehát nem az írói, kiadói

szándék fontos, csakis az olvasó „ítélete”. Ha a gyerekek szívesen veszik kézbe az adott művet, akkor jó gyerekkönyv, ha nem – és itt mindegy, hogy a nyelvezete, a története vagy épp a külseje miatt –, akkor nem az. Nagyon fontos azonban leszögeznünk, hogy a jó gyerekkönyvek többsége a felnőtteknek *is* szól. Michael Ende, Lois Sachar, Sempé és Gosciny, Janikovszky Éva, Lázár Ervin írásai érdekesek, szórakoztatóak, tanulságosak egy idősebb olvasó számára is. Sőt – éppen élettapasztalatuk miatt –, számukra többet, de legalábbis mást adhatnak, mint a kicsiknek.

Már „csak” azokat a sajátosságokat kell megtalálnunk, amelyek alapján keresztyének, keresztyének mondható egy jó gyerekkönyv. Nem véletlen, hogy ezt a logikai sorrendet követtük eddig a gondolatmentünkben. Ez némileg azt is sugallja: vegyük alapul a jó gyerekkönyveket, majd ezek közül válasszuk ki azokat, melyek keresztyén szemmel nézve elfogadhatóak. Vagyis amelyek nem tartalmaznak a Biblia tanításával ellentétes dolgokat – pozitív színben feltüntetve. (Fontos ez a kiegészítés, tudniillik, hogy az önmagában nem baj, ha a gonosz, a rossz megjelenik a műben. A baj ott kezdődik, ha a szerző azt érezteti, hogy a jó is élhet a gonosz eszközeivel, a gonosz is elfogadható, ha... – nincs ha!) A másik megoldás az lenne, hogy vegyük először a keresztyén gyerekkönyvek csoportját, s ebből válasszuk ki azokat, amelyek irodalmi értékkel bírnak. Ha szigorúan matematikai (halmazelméleti) szempontból nézzük, a két útnak ugyanoda kellene vezetni, vagyis ugyanazoknak a műveknek kellene fennmaradni a „szűrőn”. És mégsem...

A „keresztyén könyvek” többsége alighanem teológiai jellegű írás. Ezeket most, az irodalmat kutatva figyelmen kívül hagyjuk. A szépirodalom kategóriájába sorolható keresztyén könyvek száma – különösen a magyar szerzők tollából születetteké – nem túl nagy. Nyilván sok oka van ennek, de kevés író (még kevesebb *jó* író...) érzett készte-tést arra, hogy hitéről egy szépirodalmi műben tegyen bizonyosságot. Talán a legfőbb ok az, amely azt is magyarázza, a szándékoltan tanító, nevelő szándékkal írott regények, versek (akart, akarjon az tanítani a kereszténységről, a jó viselkedésről vagy épp a szocializmus/kommunizmus, fasizmus dicsőséges jelenéről/jövőjéről) *irodalmi* szempontból halva született ötletnek számítanak. Ahogy Esterházy Péter fogalmazott: „...nem jó példát mutatni van az irodalom. [...] Nem arra van, hogy tanítson, neveljen, szórakoztasson. Nem »alkalmazott tudomány«. A szépség vad és szelídíthetetlen.”

Hogy mennyire igaz ez, elég, ha konkrét könyvekre gondolunk, melyek jó keresztyén szerzője azzal a szándékkal írta le gondolatait, hogy azokkal jóra *tanítson*. Az eredmény gyakran szájbarágós, erőltetett történet, melynek tanulsága megkérdőjelezhetetlen, ellentétben a hihetőséggel, a hitelességgel, nem is szólva a katarzistról, a szépségről, mely – lásd fenn – újra és újra bebizonyította szelídíthetetlenségét. Drescher Pál már 1934-ben így írt erről: „a mai gyermek megmosolyogná azt az olvasmányt, melyből az irányzatosság ennyire kirí. Miként a mai gyermek előtt ellenszenvesek ezek a jámbor tanulságokkal telítődelt, elbeszélő köntösbe öltöztetett párbeszédés erkölcs-értekezések s ezek az egy kaptafára húzott érdektelen, élettelen alakok...”

Az idők során tehát kiderült, a *propagandairodalom*, szóljon az bármilyen eszme, nézet mellett, agitációnak jó lehet, irodalomnak nem. Bár a jóra nevelés szándéka – s ezzel együtt a jóra tanítani akaró „írók” száma – aligha csökkent az elmúlt évtizedekben, a didaktikai célzatú írások továbbra sem tekinthetők a szépirodalom részének. Ennek a

vakbuzgó, jó szándékú igyekezetnek egyébként részben történelmi hagyományai is vannak Európában. Ha csak a magyar gyerekek számára készült könyvek történetét megnézzük, az első 300 év „termése” túlnyomórészt tankönyvekből és tanító szándékú írásokból áll. S szinte pontosan 300 évet kellett várni arra, hogy igazi gyermekirodalom megjelenjen! (Sőt, Bezerédy Amália *Flóri könyve* (1840) című kötete is meglehetősen jóindulattal sorolható csak ide. A tanító szándék, a didaxis – hisz pedagógus volt szerző – ott is ott van minden szövegben.)

Mindezek után talán furcsa, hogy a fentebb idézett Drescher Pál már 75 évvel ezelőtt is világosan látta azt, amiről itt értekezünk: nem valószínű, hogy a gyerekek olyan szövegek olvasása által kapnak lelki, szellemi pluszokat, melyeket szándékoltan e céllal *készítettek* számukra. S általában is probléma lehet, hogy az információk átadása kerül előnybe az olvasatott szövegeknél. Ahogy ő fogalmazott: „Nem végzetes túlzás-e az, hogy 11-12 éves gyermekeink könyvébe ótestamentomi történetek közé archeológiát csempészünk s a bibliai csodákat természettudományos magyarázatokkal »tarkítjuk«, tesszük »érthetőbbé«? [...] Nem sodródik-e szükségképp Istentől s a világ édes csodálatától el s szegény kis orosz pajtása sorsára, kinek a beléje-vert egyedül üdvözítő »gazdasági« világszemlélet erejénél fogva az erdő minden szépsége és titokzatossága előtt szemet kell hunynia (a fészekfosztás öröméről nem is szólván) s csak fa-kitermelési eshetőségeket szabad mérlegelnie?

Ó, ne józanítsuk, ne okosítsuk annyira túl gyermekeinket! Hagyjuk meg bennük az ösztönszerűség, a spontánitás erőteljes mozdulatát; az élet ősi (elsődleges) örömeit s vidám frissességét; a hit hamvát s a csodálkozás isteni adományát; a természetközelség egyszerűségét.”

Természetesen nem állítom, hogy mondjuk a Patricia-könyvek ártalmasak lennének, ezért ne adjuk gyermekeink kezébe. Keresztyén szemmel nézve aligha kifogásolhatók, ugyanakkor irodalmi műként kevésbé állják meg a helyüket. (De legalábbis kevés van közöttük, amelyik igen.) Ettől még egy-egy regénye tökéletes alapja lehet hittanórái, táboros foglalkozásoknak, ahogy Bruno Ferrero, Paul White vagy Lia Cerrito történetei is.

Van persze jobb példa is, Miklya Zsolt a verseiben (*Pityu azt mondja*) nagyszerűen megtalálja az egyensúlyt. Pityu rövid megnyilvánulásai inkább felvetések, érzések, feltörő érzelmek, hirtelen kimondott gondolatok, melyek önmagukban is tanulságosak, ráadásul fontos kérdésekről szólnak nyíltan, tabuk nélkül – ahogy az a gyerekekre jellemző.

Hadd említsek meg egy olyan regényt is, mely először úgy juthat eszünkbe, hogy lám, létezik olyan keresztyén gyermekirodalom, melynél „nem lóg ki a pedagógiai lóláb”. S miközben irodalmi műként is élvezhető, szerzője tudatosan keresztyén szimbólumokra építette történetét. C. S. Lewis Narnia-sorozata kétségkívül megfelel a fenti leírásnak – azaz majdnem. Nem véletlen ugyanis, hogy a rendszerváltás utáni kiadások nem teljesen egyeznek meg a korábbi változattal. Ezekben ugyanis elmarad az az utószó, melyet maga Lewis tett regénye után, s melyben pontról pontra megfejti minden metaforáját. Elmagyarázza, miért Jézust szimbolizálja Aslan, mit akart mondani a szekrénnel, az édeséggel stb. Elvégezve olvasója helyett a gondolkodás fárasztó tevékenységét, s megfosztva egyben a ráismerés aha-élményétől is... (Egyébként az a jó barát, aki korábban aktív

szerepet vállalt Lewis megtérésénél, J. R. R. Tolkien úgy vélte, túl egyértelműek a bibliái utalások a könyvben.)

A legújabb magyar kiadások szerkesztői is úgy érezték (véleményem szerint helyesen), erre a magyarázkodásra nincs szükség. Ebben persze benne van az a lehetőség is, hogy valaki úgy olvassa végig a regényt, hogy egy pillanatig sem tudja, merre is van valójában Narnia birodalma, ahol kalandozott. Kérdés: baj ez? Aligha.

Hogy egy még újabb konkrét regényt megnevezzek a témában, ezúton is ajánlom mindenkinek figyelmébe Görgey Etelka (Raana Raas szerzői név alatt megjelentetett) könyveit, a *Csodaidők* sorozatának két kötetét. A műfaj sci-fi, s a kereszténység – emlékeim szerint – csak érintőlegesen szerepel a történetben. Mégis, már az első oldalak után úgy éreztem, ennek a könyvnek (s az írónak) stabil szellemi háttere van, s áttételesen olyan dolgokról (is) szól, melyek nagyon lényegesek a keresztyén ember számára. Rövid internetes keresgélés után kiderült számomra, az író „civilben” református lelkész, s honlapjáról éppúgy elérhetőek teológiai, mint irodalmi jellegű írásai. A rajongók hozzászólásai-ból ugyanakkor az látszott, jó részük nem tudja, egy részük talán nem is érzi ezt a háttér-t. De hogy e könyvek olvasása akkor is élmény lehet számukra, az biztos. Ugyanakkor fontos értékekről olvasnak, megismernek egyfajta gondolkodásmódot – mindezek talán az első lépések megtételét segítik egy keskeny úton...

Példákat persze hosszasan sorolhatnék még. Fésűs Éva vagy Csukás István meseregényei, Lázár Ervin novellái, meséi nem teológiai céllal íródtak. A bennük bemutatott értékek azonban világosak, tiszták. Az, ahogy Lázár Ervin szólt a szeretetről, az igazi, önzetlen szeretetről, ahogy történeteiben magától értetődő természetességgel cserélte fel a „rosszért rosszat” mesei alaptörvényét az önzetlen szeretettel, a „rosszért jó” elvével, belőle, a személyiségéből fakadt. Alig hiszem, hogy fejét vakargatva azon gondolkodott, hogyan taníthatná keresztyén értékekre az őt olvasó lurkókat. Csak írt. Szívből, őszintén, szépen, szelíden.

S így, erőltetés, mindenféle pedagógiai szándék nélkül születhetett meg a jó, keresztyén gyermekirodalom. Hisz „a szépség vad és szelídíthetetlen”.

MIKLYA ZSOLT

„Egy állig gombolkozott angyal”

Keresztyén gyermekkönyvekről – szerzői szemszögből

Nem alcím ez, inkább szempont, ami kérés formájában hangzott el felénk. Már mint hogy írjak/írjunk (a párommal) valami személyeset erről a dologról. A Parakletos Kiadó munkatársaként szerző és szerkesztő (sőt korrektor, fényképész, grafikus, nyomdai munkás stb.) vagyok egy személyben. Így „személyes” nézőpontomat nem tudom – nem is akarom – függetleníteni a munkámon keresztül tapasztaltaktól. Sőt, bizonyos törvényszerűségek mutatkoznak, amit a kiadóvezetőnk pragmatikus gondolkodásával, „néhány nappal” a gazdasági válság kirobbanása előtt, tehát még „békebeli” tapasztalatként így összegzett: *„Három kategóriával lehet könyvet eladni: 1. név; 2. olcsó; 3. praktikus.”*

Úgyhogy szerkesztőként már előre rettegek, ha valaki jó, de igényes kivített kívánó kéz-irattal jelentkezik, ráadásul még „nincs neve”, tehát nem egy amerikai megmondóember, nem róla zeng a média, vagy nem ő az ügyeletes „hang” egy-egy irányzaton belül. S bizony, nehéz „nevet” csinálni egy fiatal magyar írónak, aki ráadásul keresztyén, és ezt nem feltétlenül rejti véka alá.

A „felhasználók” igényei másról szólnak. Legyen a könyv olcsó, tehát nagyobb mennyiségben megvehető és ajándékozható karácsonykor, évzárókor vagy konfirmációkor, esetleg igazodjon jobban a kisnyugdíjasok pénztárcájához, ha ajándékot akarnak venni az unokáiknak. Legyen praktikus, vagyis ajándékozható és tanít(hat)ó. Előbbiről már szóltam, utóbbi azt jelenti, ahol az irodalmi (s ezzel esztétikai) mérce a hangsúlyosan kimondott bibliai igazság, igei tanulság vagy hitvalló tétel, ezzel is vallva és vállalva az örök és változatlan nyelv/kultúra/érték álláspontját, mit sem törődve vele, hogy ezek közben változnak, mozgásban, relációban vannak. Csak egy példa egy kisgyerekeknek szóló történet végén (a könyvet nem nevezem meg), csattanó helyzetben elhangzó tanulságra: „Éppen ilyen nagy öröm van az égben azon az emberen, aki kéri az Isten bocsánatát, nagyobb, mint a kilencvenkilencen, aki azt gondolja, hogy semmi bűnbocsánatra nincs szüksége.” A gondolattal nem lenne baj, de túlzott fogalmiságával már igen, meg azzal, hogy ahol egy ilyen típusú befejezést használ az író, az többnyire megmarad a didaxis szintjén, tehát tankönyvízü inkább, mint könyvízü. Márpedig a gyerekek, fiatalok – nem beszélve a felnőttekről – ma a könyvízü könyvet is kerülik inkább, hát még, ha az tankönyvszagot áraszt.

Szóval, szerkesztőként ma már nem a dilettáns kéziratoktól félek a legjobban (megtanultam azokat kezelni), nem is a sok munkával járó anyagoktól (funkciórörömet okoz a szövegmunka), hanem a kifejezetten jó szövegektől, mert ezek többnyire túljutottak a direkt módon didaktikus megközelítésen és formákon, képesek élményt adni, s ezen keresztül hatni, ami azért veszélyes, mert az olvasó nem feltétlenül azt a következtetést fogja levonni belőle, ami a nagykönyvben vagy a hitvallásokban meg van írva. És ez „ciki” – lehet – egy lelkipásztornak vagy egy katechétának. Bár kevésbé „ciki” a gyerekek vagy a fiatalnak, aki észrevétlen is azonosul a szereplőkkel, s analóg élethelyzetekkel találkozik, mint amivel éppen küzd, vagy amit maga körül tapasztal. Szerkesztői tapasztalat tehát, sőt az ismétlődések logikája alapján törvényszerűnek tűnik, hogy tehetséges szerzőink – mivel ők fejlődésképesek, s ebből fakadóan a mozgás, változás nem negatív előjelű a számukra – egy idő után elérik azt a szintet, ami „túl jó”, ami már nem kiadható/eladható, mert csak egy szűk réteg veszi meg, a többiek közönye vagy gyanakodása közepette. A rétegirodalmat pedig, egyelőre, ugye, nemigen van miből támogatni, a rétegirokat pedig vagy vissza kell fokozni igényíróvá, vagy át kell „rétegezni” a „világi irodalom” számára. Csakhogy ott még magasabb az esztétikai mérce.

Szerzőként (és olvasóként) – érdekes – kevésbé félek a jó szövegektől. (Ha valamitől félek, hát inkább attól, hogy nem sikerül ilyet írni.) Írói „magas lécem” az érvényes, jó szöveg. Ami egyszerre ad egzisztenciális és nyelvi élményt, tehát miközben megérint, bevon, és nem tudsz tőle szabadulni, egyszerűen csak jó olvasni, mert sodor vagy ringat, borzongást okoz vagy játszik veled. Ha tanít, akkor is csak ezeken a hatásokon keresztül. Mert ha a hit „egzisztenciális rezonancia” (Vasadi Péter kifejezése), a hitet átadni sem

lehet másként, mint rezonanciát keltve, a rezonáns anyag – mint közvetítő, médium – az irodalom esetében pedig maga a nyelv, a szöveg, s a mögötte rejlő alany, aki őszintén szólna is szerepekbe bújjik, játszik, míg megmutatja magát.

Szerzőként az sem zavar – legalábbis, amíg írok –, hogy gyermekköteteteimet évek óta rendre az „írásztalíókom” (laptopom memóriája) nyeli el, mert keresztény kiadóknak nem elég keresztény (nem elég direkt), világi kiadóknak meg túl keresztény (nem más irányban direkt), nem beszélve a név és más finansziális problémákról. Csak egy problémát említenék még, pluszban, ha már szerzői szempontról van szó, amiben viszont keresztény, nemkeresztény kiadók legtöbbször egyetértenek: „csak vers ne legyen”, „verset nem adunk ki”, „a verskönyv túl költséges dolog” stb. Én pedig írom az ikszedik gyermekverskötetemet vagy verses mesémet, mit sem törődve névvel, árral és praktikummal (nem beszélve feketebárány műfajomról), mert költő vagyok, aki énekel, dúdol és játszik, meg táncol vagy ugróiskolázik éppen (mert az ugróiskola még működik, ha az iskola alig is), de közben keresztény is lennék, vagyis krónikus istenkereső, akinek újra és újra meg kell tusakodnia a névért, hogy a szájára vehesse egyáltalán (vagy legyen kiről hallgatni, esetleg dűnnyögni éppen).

Hogy időnként megtörténik az a különleges – egzisztenciális és nyelvi – esemény, hogy egy jó gyerekzsöveg, hogynemondjam gyerekvers megérint, az tehát eredendően annak köszönhető, hogy egy szerző komolyan vette a dolgát, és mit sem törődve korlátozó paraméterekkel és igényekkel, csak az üres papírral/monitorral, fölibé mormolt (és körmölt) – akár egy imádságot – egy verset.

„Lehajtja szép fejét anyám, / Mint egy magányos, fáradt napraforgó. // A csönd elindul, nagy öreg madár, / És vele tart egy állig gombolkozott angyal: / És mint a postás, házról házra jár. / Alighogy int, kihunynak mind a villanyok, / És minden óra csendesebben üt, / A tornyokban és itt lent, mindenütt.” Ugye jó olvasni? Egyszerűen csak olvasni Visky András *Esti ima* című versét. Visz magával, sodor, és bevon a csend, az éjszaka titkaiba, szinte észrevétlenül adod át magad. Megtörténhet a találkozás, előbb az emberrel. „Ott áll anyám, az asztalhoz közel, / Előtte roppant könyv dereng, akárha víztükör, / S azt mondja hallhatón: *Jövel, jövel...* // Ugyan kivel beszél? / Kit szólongat, mikor már elpihent a ház?” A legsúlyosabb hitkérdések ezek, de már elképzelhetően, élethelyzetbe ágyazottan. Jöhet a keményebb beszéd, de valóban mint beszéd, az anya imádsága: „*Téremtöm, jó Atyám, nekem is van fam! / Tekints reá, ne szűnj meg őt tanítani, / Mert töled vagyunk mi mindannyian...* – Így szól, s alig moccannak meg az ajkai.” Észrevétlenül azonosulsz, mondod az anyával, talán mert nem kell majd leckeként felmondani, vagy mert valahonnan olyan ismerős. Akár a kép, ami a szavakat követi: „Az asztalon hullámozik a damaszt, / Amíg a ház fölé / Egy csillagot ragaszt / Egy óriási kéz.”

A vers befejezését nem írom le (maradjon valami titok). Aki kíváncsi rá mégis, keresse meg Visky András *Aranylevél* című verskötetében, vagy a *Friss tinta* című kötetben, ami az utóbbi évek legjelentősebb gyermekversantológiája. Az *Esti ima* tehát megfelel minkét mércének (keresztény és gyermeki irodalom), sőt keresztények és nemkeresztények is szívesen olvassák. Hát még a gyerekek! Hogy miért? Talán az angyal meg tudná mondani, de helyette csak integet, és a gombjai világítanak.

POMPOR ZOLTÁN
**Tradíció és kultúra összjátéka
mai magyar keresztyén gyermekkönyvekben**

A TRADÍCIÓ SZEREPE A KERESZTYÉN GYERMEKIRODALOMBAN

A magyar nyelvű gyermekirodalmon belül a keresztyén gyermekirodalom művelése és kutatása¹ egyaránt mostohán kezelt terület, annak ellenére, hogy a magyar gyermekirodalom sokáig azonos volt a keresztyén gyermekirodalommal, „...*házánkban 1531 és 1711 között nyomtatásban, magyar nyelven megjelent, számszerint mintegy 2000 megmaradt könyvnek több, mint 70 százaléka vallásos, erkölcsös és tanító célzatú (közvetve tehát megint csak a valláshoz s az erkölcsre vezető) volt.*”² A XX. század közepéig a vallásos gyermekkönyvek az iskolai (hittan)oktatás eszközei voltak, szerzőik elsődlegesen nem irodalmi, hanem hitbeli és pedagógiai szempontokat tartottak szem előtt. Az iskolai tankönyvek olvasmányai, a versekbe szedett viselkedési szokások, imádságok és bibliai történetek a vallásos tradíció reformáció koráig nyúló hagyományait követték, szerzőik pedagógusok, lelkészek voltak, akik nagy jóindulattal, de kevés tehetséggel bírtak, így vált a gyermekirodalom a vallás és a pedagógiai szolgálólányává. A romantika kora, a népmesék felfedezése, Andersen meséinek magyar fordítása (1856) és az önálló műmese-irodalom létrejötte az a fordulópont, amikor különválnak a vallásos és a világi gyermekolvasmányok. „*A XIX. század második harmadától, a szabadabb szellem terjedésével, jobbra már csak népkönyvkiadóink falunak szánt ponyva-termékei között találkozunk nem iskolai célú vallásos-könyvvel, erkölcs-, és illemtanokkal*”³ – írja Drescher Pál.

Ezzel a folyamattal a párhuzamosan a XX. század elején változás tapasztalható a gyermekről, a gyermekorról kialakult képben is. Ugyan továbbra is jelentős súllyal bír az iskolai hittanoktatás és az ehhez kapcsolódó keresztyén olvasmányok, megjelenik azonban egy új, az irodalmat, esztétikai értékeket legalább olyan fontosnak tartó irányzat is. Ennek az új felfogásnak szimbolikus alakja Móra Ferenc, aki szakítva a tradicionális formákkal a mesét és a meseregényt használja arra, hogy a keresztyénséghez kapcsolható alapvető értékeket (szeretet, önfeláldozás, bűnbánat és megbocsátás) indirekt módon, az irodalom eszközeivel mélyebb jelentésrétegeken keresztül közvetítse. A *Kincskereső kisködmön* utolsó monda – „*A szeretet az élet.*” – jól összegzi Móra Ferenc értékvilágát.

A II. világháború utáni időszakban az állam – a kemény, majd a puha kommunista diktatúra – az iskolák államosításával, a hittanoktatás eltörlésével, az egyházi szervezetek

1 A keresztyén (tágabban véve pedig a vallásos) gyermekirodalom definíciója eleddig tisztázatlan a magyar nyelvű szakirodalomban, ennek pótlása és a magyar nyelvű tradíció további alakulástörténete jelen tanulmánynak nem témája. A kutatók tartózkodásának oka lehet az is, hogy a vallásos gyermekirodalom sokszor nem éri el azt az irodalmi nívót sem, ami érdemi kritikai nyilatkozatot lehetővé tenne, így a keresztyén gyermekirodalom alkotásainak jobbra kultúr- vagy pedagógiatörténeti jelentőségük, az irodalomtudomány nem számol velük.

2 Drescher Pál, *Régi magyar gyermekkönyvek*. Magyar Bibliophil Társaság, Budapest, 1934.

3 Drescher Pál i.m.

betiltásával, az egyházi könyvkiadás ellenőrzésével a vallást a templomok falai közé szorítja vissza. Az egyházi iskolák és a könyvkiadók számának radikális csökkentése a vallásos gyermekirodalom térnyerését is megállítja, s míg az 1956. utáni évtizedek a magyar nyelvű gyermekirodalom egyik aranykorát jelentik, a vallásos gyermekirodalom a fentebb vázolt körülmények miatt képtelen ilyen magasságokba emelkedni – mind formai, mind tartalmi szempontból megreked a két világháború közötti színvonalon.

Új lendületet csupán a rendszerváltást követő években kap a vallásos gyermekirodalom: újjáélednek az egyházi iskolák, egyházi kiadók, gyermekújságok. Igaz a könyvek szerzőinek jelentős része továbbra is a tradicionális utat követi, egyre többen érzik hivatásuknak olyan vallásos gyermekszövegek írását, melyben a hitbeli és pedagógiai mellett legalább olyan fontos az irodalmi-esztétikai szempont is.

A vallásos gyermekirodalom alapvető feladata (már amennyiben egy irodalmi műalkotásnak lehet feladata?) sokáig a Biblia világképén alapuló ismeretterjesztés volt, melyhez az alkotások szerzői irodalmi formákat is felhasználtak – tudjuk azonban, hogy egy vers nem attól válik élő és ható irodalommal, hogy a sorok egymás alá vannak írva és rímelve. Drescher Pált idézve: „... az olvasni tanulás egyetlen lehetséges célja ez időben a könyvek könyvének, a Bibliának megismerése volt.”⁴ Ez a rosszul értelmezett feladatvállás a mai napig megterheli a magyar nyelvű vallásos gyermekirodalmat: elsősorban nem elvárásolni, játszani, felüdíteni, hanem nevelni, oktatni akar. A hangsúly a sorrenden van, hiszen nem vitatom, a verses imák és mesés példázatok szerepét a gyermek vallásos nevelésben, de ez a szempont egyáltalán nem zárja ki az igényes illusztrációjú könyvekben esztétikailag is magas színvonalú versek, mesék, példázatok publikálását.

A keresztyén gyermekirodalom fontos helyet kapott és kap a keresztyén családok gyermekeinek hitre nevelésében. A verses imádságok, a képes Bibliák és a bibliai történetekre épülő mesék, történetek a család és a gyülekezet hívő közösségében felnövő kisgyermek számára meghatározzák azt a biblikus keretet, melyhez későbbi hitbeli élményeit viszonyíthatja, a kamaszkor ifjúsági olvasmányai pedig segíthetik az egyházi szocializáció lépcsőfokait járó fiatalat abban, hogy kilépve a tradicionális keretek közül istenkeresésé és hite személyessé válhasson.

A tradíció ugyanakkor el is idegenítheti a keresztyén gyermekkönyv olvasóját, amennyiben az nem vallásos háttérből érkezik. Hiába találkozott Isten szeretetével, saját élményeit nem visszahangozzák a vallásos szövegek. A keresztyén gyermekirodalom teológiai fogalomrendszere, a kulturális háttér hiánya miatt a sok ismeretlen jelentésű fogalom olyan áttörhetetlen falat állít, mely elriasztja az olvasót, emiatt nem tudja megszólítani a szöveg. Pedig ezeknek a szövegeknek a hitbeli ismeretátadáson túl lélekébresztő feladatuk is lehetne: olvasójuk amellett, hogy elsajátítja a keresztyén tradíció retorikai elemeit, újra és újra élje át, tapasztalja meg Isten gondviselő jóságát, melyet – feltehetően – a szöveg írója is megtapasztalt. Legyen a keresztyén gyermekirodalom bevezetés a világ teljességébe, szó szerint vezetés: „a Lélek kiemelése, kibontása, kigöngyölítése a zsenge test rejtekéből a Fény felé! [...] Bámulatra, áhítatra, önmagára, egyetleniségre, Lélekre-ébresztés!”⁵

4 Drescher Pál i.m.

5 Drescher Pál i.m.

Jelen tanulmányban két vallásos gyermekkönyveket is író kortárs szerző munkáságában keresem azokat a motívumokat, melyek szövegeik keresztyén gyermekirodalmi tradícióhoz fűződő kapcsolatát jellemzik. Miklya Zsolt versei és Kamarás István meséi egyaránt azzal emelkednek ki az átlagból, hogy látszólag követik, mégis szakítanak a keresztyén gyermekirodalom hagyományaival. Csupán a formai elemeket veszik át a vallásos gyermekirodalom kliséi közül, a tartalom éppen ellenkező irányba mutat: a formális-tradicionális vallásosság helyett a személyes hitvallásra helyeződik a hangsúly. Ezért lesznek képesek ezek a szövegek azzal is párbeszédre kelni, akinek nincsenek alapvető ismeretei a keresztyénségről. A vallásos közegben szocializálódott és az Evangélium szellemiségét csak hírből ismerő gyermek – két különböző kulturális háttérű olvasó – számára egyaránt van üzenetük ezeknek a verseknek, meséknek.

A TRADÍCIÓ TOVÁBBVITELE ÉS MEGHALADÁSA – MIKLYA ZSOLT GYERMEKVERSEI

Miklya Zsoltnak az utóbbi években két olyan verseskötete is megjelent, amelyben vallásos gyermekversek is találhatóak. Az *Ezüstszín fonál*⁶ a hagyományos vallásos irodalmi formákat felhasználó, azokat új tartalommal és játékkal megtöltő hittanos versek mellett olyanokat is olvashatunk, melyek az ember szívét megszólító Teremtő Istenről új fogalmakat használva vallanak.

Az *Ezüstszín fonál* kétféle vallásos gyermekvers-típusa példa a tradíció elfogadására és felülírására, hiszen a hagyományos vallásos attribútumokat használó versek mellett olyanokat is találunk a kötetben, melyek nem feltételezik a vallásos kultúra meglétét, a Biblia történeteinek és fogalomrendszerének ismerete nélkül is befogadhatóak.

Bibliai történetek, példázatok versbe szedve

A *Pusztai számtan*, a *Tízparancs* és a *Zsoltárzengő ábécé* zárt kulturális háttére leginkább azok számára nyitott, akik

- ismerik a versekbe szedett bibliai történetek eredeti változatait, azaz van valamilyen kapcsolatuk az intézményes vallással (családi neveltetés, iskolai vagy gyülekezeti hittanórák);
- a fentebb említett vallásos nevelésükből adódóan „beszélnek” a teológiai nyelvét, ismerik a megváltás, bűnbocsánat, megtérés, újjászületés fogalmak jelentését;
- akik ismerik ezeknek a mondókáknak az eredeti változatát (*Egy – megérett a meggy... illetve Zengő ábécé*).

Mindhárom vers – a biblikus és a népköltészeti hagyomány mellett – még egy izgalmas, kulturális kapcsolatot teremt: a tízparancsolatot és a zsidók pusztai vándorlásának történetét elmesélő versek (de akár a *Vacsorarímek* című verset is ide sorolhatjuk) ugyanis a két világháború közötti tankönyvek verses ismeretterjesztő szövegeire rímelnek.

6 Miklya Zsolt, *Ezüstszín fonál*. KEPE, Kiskunfélegyháza, 2002.

Miklya Zsolt a tradicionális alapokra épülő gyermekversekben nem követi a magyar keresztyén gyermekvers-hagyományt abban az értelemben, hogy nem nevelni, oktatni akar, hanem mesélni, történeteket mondani, játszani gyermeki lelkiülettel a gyermekkel. Ehhez a játékhoz különleges formákat is felhasznál, hiszen a magyar népi gyermekmondókák formáit valamint a klasszikus magyar gyermekverseket hívja játszótársul – megöltve azokat biblikus tartalommal.

Vallomások versek

A vallomások versek ezzel szemben kulturális (biblikus és magyar irodalmi) háttérismerek nélkül is könnyen befogadhatók, mivel nem a csupán kevesek számára érthető teológia, hanem a mindenki számára megtapasztalható érzések, érzelmek nyelvén beszélnek a teremtett világról és Teremtőjéről.

A versekben megjelenő ember harmóniában él a természettel, alapvető magatartása az öröm, a magasztalás, a hála, a csodálat és az áhítat. A lelki kincseket fontosabbnak tartja a földieknél, a versek kulcsszava a szív, mely Istenhez kapcsolódik, aki jelen van mindenütt, mégis csak szívvel (gyermekszívvél) érthető meg. Ezekben a versekben (*Ábí-tat, Ott, Milyen vagy?, Dúdoló, Kincs, A Teremtő éneke*) a szerző egyetlen szándéka, hogy megtapasztalt istenélményét közvetítse az olvasó felé. Nincsenek elvárások, nincs tanító szándék, csupán vallomás van, amit az E/1 személyű elbeszélő hang még jobban felerősít. Miklya Zsolt vallomások verseiben gyakorta a természeti világ képeinek felhasználásával szemlélteti az ember és Isten kapcsolatát, ezért aztán a fiatal olvasó könnyebben el tudja képzelni Isten szeretetét, jóságát, gondviselését

Milyen istenkép rajzolódik ki ezekből a versekből? Isten gondviselő, tenyerén hordoz; ott van mindenütt, lakhelye az emberi szív; *A Teremtő éneke* című versben pedig Isten is megszólal, illetve énekel (később látjuk majd, hogy a Szent és a zene fogalma Kamarás István meséiben is szorosan összekapcsolódik). Ennek az Istennek – ellentétben a nem vallásos köztudatban élővel – nem a bűnök felhánytorgatása és számonkérése a célja, hanem a test táplálása, a lélek formálása, iránymutatás a nehéz pillanatokban, a szerető gondoskodás (*Milyen vagy?*).

*A Pityu azt mondja...*⁷ kötet E/1 személyű elbeszélő hőse a világra nyitott istenkereső gyermek olykor meghökkentően őszinte gondolatait mondja ki. A kötet címadása becsapós: nem Pityu a versek gyermekhangja, hanem nyolcéves kisöccse (nevét nem tudjuk), a közeg pedig újra egy zárt kultúrát sejtet, hiszen egy keresztyén család mindennapjai rajzolódnak ki a versekből. A zárt kultúrát azonban éppen az elbeszélő hang oldja, a kislány kérdez, kíváncsi a világra és Teremtőjére, akiről már sokat hallott (például a gyermek-istentiszteleten), ám most olyan életkorba érkezett, amikor a tanult igazságok mellé szeretne saját megélt bizonyosságokat illeszteni. Miklya Zsolt korábbi kötetéhez hasonlóan ezek a versek is a tradicionális vallásosság kellékei nélkül a gyermek szemléletével és szókinccsével kérdeznek Istenről. Isten hol lakik? Szereti-e az állatokat? És az embereket? Mindenkit? Melyik a kedvenc színe? Szokott-e fürdeni? Szokott-e játszani? Olyan kérdések ezek, amelyek éppúgy lehetnek a vallásos tradícióban cseperedő gyermek kérdései,

7 Miklya Zsolt, *Pityu azt mondja*. KEPE, Kiskunfélyegyháza. 2004.

mint a más kulturális háttérrel rendelkező kiskamaszé, aki a lét alapvető kérdéseire keresi a választ.

A kötet verseiben nemcsak a gyermek istenképének formálódását, hanem a felnőttek kialakult nézeteinek sokféleségét is megtapasztaljuk. A nyitó versben (*Isten hol lakik?*) a versek szereplői egymondatos hitvallásukat is elmondják: Anya szerint Isten a szívben lakik, Apa gondolkodik, Nagyapa felfelé mutogat, nagyfi pedig a templomba hív, de hivatalos teológiai álláspontot kapunk a lelkészről és nem hivatalosat Pityutól, aki szerint „*Isten a legjobb kapus, ott áll a gólvonal előtt*”. Sőt kérdéseire nemcsak családtagjaitól vár választ, hanem az olvasótól is, provokál, állásfoglalást vár, szeretné bevonni a játékba, mintha azt mondaná: nem sokat tudok a világról és Teremtőjéről, de azt szeretném veled is megosztani, és várom, hogy te is oszd meg velem a gondolataidat! Párbeszédre hívnak a versek, és ezzel a családdal jó beszélgetni, mert hiteles, őszintén elmondja gondolatait, érzéseit, olyan, mint egy jó barát.

ISTENÉLMÉNYEK SOKFÉLESÉGE – KAMARÁS ISTVÁN MESÉI

Kamarás István szövegei több szinten is reflektálnak a vallásos gyermekirodalom hagyományaira. Meséi, meseregényei úgy újítják meg a hagyományt, hogy mindeközben nem szakadnak el a tradíciótól sem formai, sem tartalmi tekintetben. Meséi ugyan első olvasásra szokatlannak tűnnek, e meghökkentés azonban szándékos: kiköccsíteni és elgondolkodtatni a hagyományos mintázatokhoz szokott olvasót Isten és ember kapcsolatáról, az istenélmény sokféle lehetőségéről, az utakról, melyeken keresztül eljuthat a teremtmény a Gondviselő Isten szeretetének megtapasztalásáig. A történetek – hasonlóan Miklya Zsolt Pityu-verseihez – párbeszédre kelnek az olvasóval, provokálják, állásfoglalásra kényszerítik, formálják. Az alábbiakban Kamarás István könyvei közül az *Apuapu és a leleplezett rakoncaficánka*⁸, a *Világverseny a berekben*⁹ valamint a *Csigamese*¹⁰ című meseregényeket elemezve arra a kérdésre keresem a választ, milyen nyelvi eszközökkel sikerül lebontania azt a falat, amelyet a hagyományos vallásos retorika emel az istenkereső olvasó elé.

Dialógus Istenről – az intézményes vallásosság kritikája

Kamarás István meséinek tradicionális vallásos regisztere kétszólamú: egyfelől szövegei reflektálnak a hagyományos szövegtípusokra, másfelől a történetek szereplői folyamatos dialógusban vannak a keresztyén hagyománnyal. A *Világverseny a berekben* egyszerre idézi a legendamesét (Isten és Szent Péter a mennyből alászáll, hogy igazságot tegyen a teremtmények között) és a példázatos állatmesét annak morális, már-már didaxisba hajló tanulságával. Ez utóbbi műfaj hagyományait követi a *Csigamese* is, és bár ebben a

8 Kamarás István, *Apuapu és a leleplezett rakoncaficánka*. Ciceró, Budapest, 2001.

9 Kamarás István, *Világverseny a Berekben*. Ciceró, Budapest, 1999.

10 Kamarás István, *Csigamese*. Ciceró, Budapest, 1998.

könyvben kevesebb a kinyilatkoztatott tanulság, a Berek állatainak személyiségjegyei a fabulákhoz hasonlóan, ebben az esetben is emberi tulajdonságokat példáznak.¹¹

A hagyományos szövegtípusok játékba hozásánál izgalmasabb, miként képes a szerző kapcsolatot teremteni a szövegen belül a vallásos hagyománnyal. A két világháború között számos olyan egyházi szervezet működött Magyarországon, amely céljaként tűzte ki az ifjúság erkölcsének nemesítését, a keresztény világnézet elmélyítését.¹² Ezeket a szervezeteket 1948. után a kommunista diktatúra betiltotta. A (katolikus) egyház szerepe és elnyomása folyamatosan felbukkanó témája az *Apuapu...*-nak: a pannonhalmi bencés gimnázium „*a kommunista rendszerben is működhetett, persze csak a legszigorúbb ellenőrzés mellett*”; a Regnum Marianum újraindult, az előző rendszer azonban ezt a mozgalmat is „*előszertettel üldözte*”, az örangyalok pedig idealista csökevényeknek számítottak. Dezső bácsiról kiderül, hogy bencés diák volt; Pipi bácsiról, hogy evangélikus a vallása, Karola néniről pedig, hogy apácáknál nevelkedett, de az elnyomó rendszer alatt nem járt temp-lomba, mert féltette az állását, így aztán a vallás helyett az ezoterikus dolgok felé fordult. A narráció különlegessége, hogy legtöbbször azok beszélnek a múltból, akik akkor még nem is éltek. A primer információforrások (Dezső bácsi, Karola néni, Kornél apja, Fóti atya) helyett a következő generációk (Anya, Kornél, Jakabos, Kriszta és Peti) mondanak ítéletet az elmúlt rendszerről.

Az intézményes vallással majd' mindenkinek van kapcsolata az *Apuapu...*-ban. Petit például nagymamája tanította imádkozni, amiből a fiúnak csupán az „*örökkön-örökké, ámen*” és az „*Uzsonna a magasságban*” szófordulatok maradtak meg, ez utóbbit Kriszta javítja ki Hozsannára, az okos kislány hitbéli ismeretei azonban nem a hittanórákról, hanem a kerületi könyvtárból származnak.

A vallásos szólam Jakabos révén jelenik meg a történet szekularizált közegében, ő a vallási ismeretek tárháza (nem véletlen, hogy Peti később Jakabos atyának nevezi), „*borzasztóan okos volt efféle istenes dolgokban*”, hiszen neki a legszorosabb a kapcsolata az intézményes vallással: rendszeresen jár hittanra az iskolában (másodmagával) és misére Fóti atyához¹³. Segítségével jut egyre közelebb Istenhez Kornél, az istenkeresés során pedig maga Jakabos is formálódik, formális buzgósága megélt hitté mélyül, amikor ismeretei cselekedetekkel párosulnak és szolgálatként értelmezi feladatát.

A *Csigamese* egyik epizódjában (*Vásárnap*) Csigas és Imádkozó Sáska dialógusa jól példázza a tradicionális, külsőségeiben megnyilvánuló vallásosság és a személyes tapasztalatból fakadó istenélmény különbözőségét. Imádkozó Sáska annyiban hasonlít az *Apuapu...* Jakabosára, hogy az állatok között ő képviseli a tradicionális vallásosságot, annak minden látható attribútumával együtt: köszönés, misére járás, szüntelen imádkozás, bibliai igehelyek idézése. Úgy tűnik, számára a forma fontosabb, mint a tartalom, képtelen felfogni, miként lehetséges a megszokott szabályokkal szakítva tisztelni a

11 Szecsődi Leó a *Tücsök és a hangya* meséjéhez olyan új befejezést írt, mely az eredeti tanulságot keresztényen tanulsággal cseréli fel.

12 Rónay László, Vallásos szellemű ifjúsági irodalom a XX. század második felében. In. *A magyar gyermekkultúra almanachja*. Szerk.: Jörg Buschman et al. Katiolische Akademie, Hamburg, 1990. 182.

13 Fóti atya szintén a tradícióhoz köthető, ám Peti szerint „*elég jó fejnek*” tűnik, rendhagyó istentiszteleteivel próbálja kimozdítani a híveket megszokott vallásosságukból.

Jóistent. A mise csak akkor érvényes, ha „*odaérsz időben és rendesen viselkedsz*” – oktatja Csigát, aki tisztában van a mise jelentőségével (nincs kulturális különbség a két szereplő között), de természeténél fogva képtelen megérkezni az istentiszteletre, így ott dicséri a Jóistent, ahol éppen a harmadik harangszó éri. Az elhúzódo beszélgetés miatt Imádkozó Sáska, aki még életében nem késett el miséről, kénytelen Csigával együtt a mezőn elcsendesedni. A hagyományos szólam keveredik a személyes hanggal, Sáska a megtanult liturgiába kapaszkodik, Csiga szabadabb: a mise hagyományos szövegét új jelentéstartalommal tölti meg. Végül Imádkozó Sáska is belátja, hogy szép mise volt, elfogadja Csiga istentiszteleti módját, ám tradicionális vallásosságát szinte érintetlenül hagyta a különleges mise, hiszen beszélgetésük így fejeződik be: „... *nagy ugrásokkal visszafelé indult, hogy le ne kesse az Úrangyalát.*”

Dialógus Istennel – a személyes istentapasztalat fontossága

A vallás hagyományos keretei között felnövő gyermek sok információt megtud Istenről, a Szentírásról, az elvárt magatartásformákról, a tanult imádságok lehetőséget adnak számára, hogy ne csak Istenről beszéljen, hanem párbeszédbe is kerüljön a Szenttel. Miklya Zsolt verseiben számos példát találtunk arra, miként lehet dialógust folytatni Istenről, hogyan lehet szólni Istenhez, sőt arra is, hogyan szólal meg a Teremtő. Kamarás István meséiben még egy kommunikációs lehetőséggel találkozunk: a Jóisten teremtményei közé jön, személyesen kerül kapcsolatba velük, párbeszédet lehet folytatni Vele.

Az *Apuapu...* világában Isten csodálatos megjelenése olyan radikális határátlépés lenne, ami hiteltelenítené az egész történetet. Ezzel szemben a *Csigamese* és a *Világverseny a Berekben* állatmesei formája már éppen eléggé csodálatos, ehhez képest ugyan váratlan, de semmiképpen nem lehetetlen a Jóisten személyes megjelenése.

Az *Apuapu...* Kornélja balesete következtében elfelejt mindent, egy idő után azonban visszatérnek az emlékei, a legtöbb fogalom jelentést nyer kivéve Istent (és a tapírt). Családtagjai azonban nem törődnek bele a hiányba, és mindent megtesznek, hogy újra értelme legyen az Isten szónak. Kornél istenkereséséhez két irányból is kap segítséget: Anyu és Peti a szekularizált világ kultúrájából merít (szólások, közmondások, káromkodások), Jakabos pedig hittanos és gyülekezeti élményei felől közelít: „*Istent nem szabad sürgetni, majd ő időben megszólítja Kornélt.*” Kornél értelemmel ugyan felfogja a szó jelentését, de továbbra is nehezen tartja összegeyztethetőnek a hitet és a tudományt. Jakabos erre a kifogásra így felel: „*Isten nem egy kiszámítható egyenlet, nem egy megfejthető rejtély, hanem olyan titok, amelyhez kevés az eszünk. Ha nem nyílik meg feléje testünk, lelkünk, szívünk, akkor hiába okoskodunk.*” Kornél szíve pedig szép lassan kinyílik az ismeretlen Isten felé és ez a nyitottság teret enged Isten számára is, hogy csodát tegyen az életében. Ez a csoda pedig nem más, mint a szeretet csodája, melyet a történet – különböző kulturális háttérrel rendelkező – szereplői ugyanolyan fontosnak tartanak: „*Nem lehet, hogy azért nem látjuk Istent, mert olyan közel van hozzánk?*” (Kornél); „*akkor talán mégis kell lennie valami Jóisten-félének, aki ilyenkor kipótolja a hiányzó szeretetet, vagyis valamilyen furmányos módon igazságot tesz.*” (Anyu); „*Ha Isten valahol észrevesz valami hiányt vagy ürességet, azonnal betölti szeretetével.*” (Jakabos).

Az *Apuapu...* szereplői dialógust folytatnak Istenről, imádságban megszólítják, a Mindenható megérinti az ember szívét, ám láthatatlan marad. A *Csigamese* és a *Világverseny a Berekben* szereplői számára ezzel szemben személyesen jelenik meg a Jóisten. Kamarás István nem allegorizál, hanem a maga teljességében mutatja meg a Mindenhatót, aki gondoskodik teremtményeiről, meghallja a hozzá fohászzkodókat, megmutatja az értelmetlen célokért küzdők számára a lét igazi értelmét. Istennek azért is meg kell jelennie, hogy bebizonyítsa, nem zárható be a nyelv börtönébe, képes felülemelkedni a vallásos fogalomrendszeren és ezzel a szabadsággal szeretné teremtményeit is megajándékozni. Ezért lesz fontosabb a szív, mint az értelem, a Jó és a Rossz örök, mesei harca helyett a szív harcai kerülnek a mesék középpontjába.

A MINDENSÉG SZÜNETJELE

Istent nem a szavakban lehet megtalálni, hanem a csendben és a zenében, melyek mind Miklya Zsolt verseiben, mind Kamarás István meséiben kulcsfogalmak, és olyan különleges kulturális mezőt jelölnek, melyben mindenkinek része lehet függetlenül attól, hogy gyermekkorában kapott-e vallásos nevelést vagy sem. Miklya Zsolt vallomások költeményeiben a meditatív dúdolgatás (*Dúdoló*) és az áhítatos csönd (*Áhítat*) egyaránt a szív felé mutat, ha szívből kommunikál (imádkozik) az ember Istenhez, esélye van a teljes létre. Kamarás Istvánnál a csend „*a Mindenség szünetjele*”, ugyanakkor Isten szereti a zenét is, kedvelt időtöltése, hogy kiül a Mennyország kapujába szájharmonikázni, kedvenc dalai vannak, és amikor a Mindenség (Ég és Föld) szólamai egybekapaszkodnak, harmóniában egyesülnek, és mennyei dúdolássá válnak. A zene és a csönd egymás kiegészítői („*Zene a csönd odafönt.*”), így beszél erről az *Apuapu...*-ban Gézuka, a pincefilozófus: „*A nagy rendetlenségben, ami minket körülvesz, szétfut a zene. De ha kibírjuk a csendet, középre rendeződik, és megszólal.*” [...] „*A rendetlenségben rend lapul. A csendben meg zene.*” [...] „*A csendben meghallani a lét liktetését. A lét a rend, a mindenség, ami van.*”

Kamarás István és Miklya Zsolt szövegei arról üzennek, milyen sokféle útja lehet az embernek Istenhez és Istennek az emberhez. Azzal, hogy a formális vallásosságról a személyes istenkeresésre helyezik a hangsúlyt egyúttal új retorikát is alkalmaznak, olyan beszédmódot, ami a vallást nem a tradicionális fogalomkészlettel írja körül, s ezzel nem épít falakat az istenkereső ember elé, hanem lebontja a kulturális határokat, ezzel mindenki számára elérhetővé teszi Isten szeretetét.

Gyermekirodalom a periférián

VÉGH BALÁZS BÉLA
Gyermekirodalom Erdélyben

Szerkezetét tekintve a kortárs erdélyi magyar gyermekirodalmi kánon értékeiben, intézményeiben, befogadói közösségében és a történetiséghez való viszonyában egyaránt megváltozott az utóbbi két évtizedben: megszabadult korábbi kötöttségeitől, minden tekintetben korszerűbb, komplexebb irodalmi alkotásokat eredményezett. A kommunista rendszer ideológiai szabálykánonjának eszközértékeitől mentesülve saját önértékei felé fordulhatott a gyermekolvasóknak szánt irodalom. A szabadság esztétikája a produkcióban és a recepcióban egyaránt érezteti hatását, új horizontok nyíltak meg az alkotó és a befogadó számára.

A jakobsoni recepciós modellben gondolkodva a kortárs befogadásban a hangsúly a mű és az olvasó viszonyára tevődik át az erdélyi magyar gyermekirodalomban is. Maguk a szerzők (és természetesen a szakirodalom) is számolnak ezzel az újfajta helyzettel, és társszerzőként ismerik el a gyermekolvasót, aki a hagyományos kontempláción túllépve az aktív befogadást gyakorolja, amely akkor éri el célját, ha az irodalmi alkotás alkalmas arra, hogy saját tapasztalati, illetve játékvilágának aktivizálására. Nem véletlen tehát, hogy a kortárs gyermekirodalom a játékpedagógia, a játékesztétika, a játépszichológia és a játékfilozófia hatása alá került. Fontos lett a gyermekolvasói tetszés elnyerése, a befogadói érdeklődés felkeltése. A szórakoztatás, a gyönyörködtetés (*delectare*) háttérbe szorította a hasznosság (*utile*) elvét és a nevelő (*docere*) szándékot. A korábbihoz hasonló pedagógiai, nevelői igyekezet nem közvetlen, direkt módon és tételesen fogalmazódik meg a gyermekirodalmi alkotásokban, hanem rejtve, észrevétlen, mintegy sugallva azt az erkölcsi és pedagógiai irányt, amelybe az animisztikus-mitikus vagy kognitív korszakát megélő gyermekolvasónak fejlődnie kell.

Csakis akkor beszélhetünk a kortárs erdélyi magyar gyermekirodalomban a modernség kiteljesedéséről, ha a felvázolt tartalmi és ontológiai változások formaiakkal járnak együtt. Ezt érzékelik vagy ismerik fel maguk az alkotók is, akik a felnőtt irodalomban kikísérletezett és bevált formai újításokat kamatoztatják a gyermekirodalomban, eleget téve annak az általános elvárásnak, miszerint csak megfelelő formakultúrával rendelkező szerzők képesek értékes gyermekirodalmi alkotásokat létrehozni. Ezeket a szerkezeti-formai kísérleteket méltányolja igazán a gyermekolvasó, aki egyaránt elfogadja a modern groteszket és abszurdot, de a posztmodern bricolage-t és intertextualitást is. Az irányzathoz tartozó mintateremtő szerzőtípust (Kovács András Ferenc, Orbán János Dénes, Ferenczes István) kedveli a mindenkori szakolvasó (irodalomtörténész, irodalomkritikus) is. A kortárs mintakövetők viszont ragaszkodnak a klasszikus gyermekirodalomban kipróbált és bevált formákhoz és műfajokhoz (állatvers, tájvers stb.). Alkotásaikban azzal is a hagyományos felfogást szolgálják, hogy egyszerre kódolják műveikbe a szép, a jó és

az igaz értékminőségeket, egyfajta teremtett harmóniát közvetítve az olvasók felé, megfelelve a pedagógia harmonikus jellemfejlesztés elvének (Kányádi Sándor, Fodor Sándor, Markó Béla).

Kányádi Sándor *Küküllő kalendáriuma* 1988-ban jelent meg először, azóta több kiadást is megért már, megjelent többek között a kolozsvári *Napsugár* című gyermekirodalmi lapban is. Van tehát a gyermekolvasók számára is üzenete, bár a költő szerint nincs külön felnőtteknek írott vers és külön gyermekvers, csak egyszerűen vers van. Eddigi életművét ismerve talán fölösleges is lenne olvasóinak életkor szerinti és költeményeinek befogadók szerinti kategorizálása, hiszen verseivel szembeni legfőbb elvárás mindenkor a tökéletesség eszménye. Verseinek értelmezői ezt a művészi eszményt a (népi) klasszicizmusban találták meg. Kányádinak ez az irányzatok fölötti minőségeszménybe vetett hite tesz eleget a gyermekolvasói elvárásoknak is, megerősítve azt a sokat hangoztatott tételt, miszerint csak a tökéletes formakultúrával rendelkező költő képes értékes műveket alkotni a gyermekirodalom számára.

Sok közös jegy mutatható ki a gyermekolvasó tapasztalati és fantáziavilága, valamint a *Küküllő kalendárium* versvilága között. Ilyen például a jó értelemben vett naivítás és a vele összefüggő animisztikus gondolkodás. Kányádi Sándor őszinte és szeretetteljes rácsodálkozása a külső tárgyi világra, és benne a Küküllőre, ill. a folyót körülvevő tájra, megegyezik a gyermeki lélek mindent befogadó naivításával. Szinte együtt fedezik fel a Küküllőt és a természetet, illetve a költő újra felfedezi mindezt a gyermekolvasó kedvéért. Úgy érezzük, mintha eddig lappangó titkokat mutatna meg nekünk, élményszerűvé téve számunkra felfedezéseinket, rejtőzködő érzéseket, gondolatokat fogalmaztat meg velünk. Görömbei András így látja ezt a költői képességet: Kányádi Sándor úgy képes a „közérthető összetettség” költője lenni, hogy „etikai és esztétikai értékeit nem kel szétszálaznunk”. Példaként az *Őszutó* című verset hozhatnók fel, itt csodatévő módon szövetkezik a naivítás és a fantázia, a gyermekkor két legfőbb erénye: „*Jó volna egy tartós / eső biztatólag / a megridegedett / soványka folyónak. // Örülne a gát is, / főlgyült a postája. / A Maros a fűzek / levelét rég várja. // És ha megjön a tél, / vet azonnal véget / mindenféle őszi / levelezgetésnek.*” A *levél* szó azonosalakúsága játékos képzelődésre serkenti a költőt és az olvasót. A főnév kétféle jelentése (’falevél’, ’postai levél’), illetve a belőle képzett cselekvés (’levelezgetés’) teszi emlékezetessé a verszárlatot. Ehhez a modellhez hasonlóan a játékos fantázia szinte a semmiből teremt komplex versvilágot az egész Küküllő-ciklusban.

A gyermekirodalmi hagyomány kortárs továbbélését segíti a tradíció szelektív „újraolvasása”. Kovács András Ferenc versei például folyamatosan dialogizálnak a hagyománnyal, sokszor elavult vagy elfelejtett versformákat elevenít fel, „animizál” posztmodern eszközökkel. A *Vásárhelyi vásár* című kötetében (Koinónia Könyvkiadó, Kolozsvár, 2003) megkopott, elkoptatott, elfelejtett, eddig fel sem fedezett műfajok és versformák feljavított, rekonstruált és aktualizált változataira lehetünk vevők: naptári versekre és csíziókra, tájversekre, gyermekdalokra, tavaszhívogatókra, farsangi rigmusokra, csujogatókra, falucsúfolókra, falvédőszövegekre, emlékversekre, köszöntőkre, portréversekre, keleti versformákra stb. . Ilyen és hasonló vásárfiak közül szemelgethet a (vers) kuriózumokat kedvelő olvasó, hiszen a kötet legtöbb „vásárcikke” nem standard műfaja az irodalomnak.

Kovács András Ferenc kötetcímének is vannak referenciái. Azonos az egyik vers címével, metaforikus jelentése és jelenléte a borítón átsugárzik az egész kötetre, így tekinthetjük ezt a könyvet gyermekversek nagyobb arányú adásvételének, kirakodó vásárának. Továbbá költői formák színes forgatagának, lírai műfajok „szekértáborának”, melyben mindenki megtalálhatja a neki tetsző vásári darabot. Miként a vásárosok ponyvára rakva, a költő is kötetbe rendezve kínálja (vers)portékáit. A cím „vásárhelyi” jelzője az alliterációra csábító lehetőségen túl utal még a versek keletkezésének helyszínére és a költő földrajzi életterére, vagyis „a hely szellemére”.

Ez a (gyermek)versreneszánsz egyetemessé minősíti át az aktuális költészetnek azokat a műfajait, amelyek fokozatosan szorultak a magyar verskultúra perifériájára, végérvényesen kikerülve az elit költészetből (Vagy talán alkalmuk sem volt oda bekerülni?). Kovács András Ferenc merész újítása az, hogy az alkalmi költészetnek ezeket az archaikus giccseit irodalmi értéként aktualizálja gyermeklíránk számára, a kiüresedett, elközhelyesedett formákat egyedi képekkel, a rá jellemző nyelvi kreativitással tölti fel.

Ez a műfajrekonstruáló szerzői szándék éleszti újra az erdélyi irodalmi hagyományból ismert utazási regény műfaját. Zágoni Balázs könyvei (*Barni könyve, Barni Berlinben*) ezt a regénytípust modernizálja, és ajánlja fel a gyermekolvasónak befogadásra. Orbán János Dénes *Búbocska* című könyve pedig a pikareszk és a varázsmese motívumaiból szöves regényt a posztmodern világszemlélet ellenőrzése mellett. Mindkét szerző az erdélyi gyermekprózának azt a vonulatát folytatja, amelyet Bajor Andor (*Egy bátor egér viszonagságai*) és Fodor Sándor (Csipike-történetek) is gyakorolt.

A történetiség nemcsak műfajhagyományként van jelen az erdélyi magyar gyermekirodalomban, hanem témaként is. Ennek az irodalomnak a helyzettudatához mindig is hozzátartozott a történelem, eseményei és alakjai példaként szolgáltak olvasó és szerző számára egyaránt. A különféle ideológiákra épülő társadalmi rendszerek korában allegorikus üzenetük volt azoknak a gyermekirodalmi alkotásoknak, amelyek az erdélyi vagy az egyetemes magyar történelmet dolgozták fel (Kányádi Sándor, Méhes György alkotásai). Nem egyszerűen az iskolai tananyagból hiányzó ismereteket pótolták, hanem ébren tartották a nemzet-, illetve identitástudatot, továbbá erkölcsi példát szolgáltattak a szülőknek és a pedagógusoknak a jellemalakításban. Ennek a művészi szándéknak emlékeztető versbeli konkretizációja Kányádi Sándor *A török követ* című verse, amely tankönyvek, irodalmi szöveggyűjtemények állandó darabja. A költő a gyermekirodalom hagyományos eszközeivel (hangsúlyos verselés, metaforikus nyelv, egyszerű képek) jeleníti meg a magyar történelem egyik emlékeztető eseményét. Mindez kiegészül a kollektív eszmények, az igaz és a jó, azaz a magyar ügy győzelmével, kialakítva és megerősítve a gyermekolvasó formálódó közösségtudatát. Nem hiányzik belőle a Kányádira jellemző anekdotikus sem, és a velejáró poénszerű befejezés, csattanó. Az újabb gyermekirodalmi alkotásokban már nincs ennyire kiemelt szerepe a történelmi témának, vesztített példázatjellegéből is, már nem kizárólag a didakticizmust szolgálja, hanem a gyermekirodalom többi témájához hasonlóan a szórakoztatás, a művészi gyönyörködtetés eszköze.

Történelmi nüanszokat fedezhetünk fel továbbá a tájversekben. Ez a műfaj őrzi az erdélyiséget. A transzszilvanizmus a tájban látta az erdélyiségnek mint ontológiai természetű világmagyarázatnak, életérzésnek a konkretizációját. A történelemmel együtt a földrajzi táj határozza meg az erdélyi ember mentalitását. Ennek a két világháború

közötti szellemi irányzatnak a reneszánszát élhetik át újra az erdélyi magyar olvasók Wass Albert (gyermek)könyveinek újrakiadásával. Bennük a hagyományos tájleíráshoz, tájfestéshez a szülőföld, a táj iránti nosztalgia is társul, ez sokszorozza meg a távolból vágyakozó erdélyi ember táj- és szülőföldszeretetét. A kortárs gyermeklírában leginkább Ferenczes István verseiben van jelen az erdélyi táj, bennük sajátosan ötvöződik a hagyomány és a modernség. A közvetlen élményekre épülő tájversekben a költő a leírás és a megjelenítés klasszikus eszközeivel közvetíti tapasztalatait az olvasónak. A hagyományos költői eljárások és Ferenczes sajátos lírai attitűdje egyedien plasztikus leírást eredményez. Ez a felnőtteknek írt verseiben begyakorolt tájvers-technika egyaránt fellelhető a teljes tájat bemutató panorámaversekben és a természetet csak részleteiben felvillantó költeményekben. Gyermekversei *A pepita hangya* című gyűjteményes kötetben jelentek meg a csíkszeredai Pro-Print Könyvkiadónál 1998-ban.

2004-ben a Hargita Kiadóhivatal gyermekverskötetet jelentetett meg *Tündérbert* címmel Ferenczes István és Fekete Vince szerkesztésében. Az erdélyi magyar gyermeklírát nyolc évtizedét átfogó vállalkozás lehetőséget kínál a költészet változásainak vizsgálatára is, illetve annak kikövetkeztetésére, hogy a kánonok változása hogyan befolyásolja az irodalmi ízlés alakulását a gyermekköltészetben. A *Tündérbert* az antológiák sztárszerzőin kívül másokat is szerepeltet, szám szerint ötvenegyet, változatosságot teremtve a befogadásban. Fontos és értékelendő mozzanat ez, figyelmeztetés az irodalomkritika számára: a gyermekköltészet (-irodalom) olyan potenciális kutatási terület, amely felfedezésre vár. A kötet versanyagából az a határozott szerkesztői meggyőződés következtethető ki, hogy az erdélyi magyar gyermeklírának egyszerre van tradíciója és perspektívája. Megvan benne a kellő ösztönző és felhajtó erő egy részletekbe menő elemzési kísérlethez: korszakunként áttekinteni a gyermekköltészetet, számba venni szerzőit, törekvéseit és irányzatait. Természetesen a teljesség igénye nélkül.

A teljes versgyűjtemény elolvasása és az erdélyi magyar gyermeklírát törekvéseinek az átgondolása záró következtetések megfogalmazására ösztönzi a szakolvasót:

- Az erdélyi magyar gyermekköltészet része az egyetemes magyar irodalomnak. Recepciójának az adna méltó távlatot, ha az egyetemes magyar irodalom (gyermek)verseivel jelenhetne meg egy kötetben. Némi elégtétel, hogy 2006-ban a budapesti Móra Könyvkiadó *Tündérbert virágai* címmel újra kiadta a kötet teljes anyagát, megőrizve erdélyi jellegét, és hozzáférhetővé téve szélesebb olvasóközönség számára is.
- A gyermekversek részei a szerzők teljes életművének, ezért közvetve vagy közvetlenül a gyermeklírára is kihatnak az egyes életműveket érintő változások. Ezt maguk a költők is érzékeltetik, és időnként gyermekverseiket is beválogatják gyűjteményes kötetekbe (Kovács András Ferenc: *Saltus hungaricus*, Jelenkor, Pécs, 1999.).
- Az erdélyi magyar gyermekköltészetben a fejlődéselv helyett a változás elve érvényesül, pl. nem a klasszicista és a modernista tendenciák egymásutániséga, hanem egymásmellettsége figyelhető meg. Valójában irodalmi kánonok szimultán jelenlétéről van szó, amelyek együttesen alkotják a gyermeklírát polifon kánonját, sokszólamúságát.

- A kötetben szereplő gyermekversek jó részét az iskolai oktatás (a tanterv, a tankönyv, a szöveggyűjtemény) kanonizálta, intézményesen irányítva a gyermekirodalmi recepciót és alakítva a gyermekirodalmi ízlést. Kanonizáló gesztus maga az elemzett kötet is, a szerkesztők versválogatásukkal egyrészt megerősítik a korábbi hivatalos kánont, másrészt meghaladják azt, szövegszelekciójukkal saját mintagyűjteményt alakítanak ki. Ebből következtethetünk gyermekköltészetünk egészére és befogadói ízlésvilágára. Fontos kitérnünk a kötetnek erre az aspektusára, mert hiányzik irodalmi életünkben a gyermekirodalom kritikája, amely a maga rendjén szintén fontos kánonalakító tényező lehetne. Ennek hiányában nem alakult ki a gyermekirodalomról szóló diskurzus, önmagára van utalva, illetve még meglévő fórumaira (Napsugár, Szivárvány, Cimborá).
- Az antológia egyik érdeme, hogy felhívja a figyelmet a reprezentatív versek mögött meghúzódó életművekre (Veress Zoltán, Majtényi Erik, Páskándi Géza, Lászlóffy Aladár, Szilágyi Domokos és mások). Újrafelfedezésükkel és újrakiadásukkal teljesebbé válhatna az erdélyi és az egyetemes magyar gyermekirodalmi kánon.

KUN MIKLÓS JENŐ A félreismert Pósa Lajos

A politikának leginkább kiszolgáltatott humán tudományok manipulatív szerepe igen nagy. Szándék kérdése, hogy érdekessé, vagy érdektelenné teszünk-e valakit. Megeshet, hogy egykor ünnepelt, a közgondolkodásra is hatást gyakorolt tollforgatókért későbbi nemzedékek mérsékeltebben, avagy egyáltalán nem lelkesednek, de keveseknek jutott olyan felháborító lebecsülés, mint – Benedek Elek szép szavaival – az apró emberek nagy költőjének, a honi véleményformálók által 1990 után folytatólagosan megtagadott, ezáltal napjainkban is félreismert Pósa Lajosnak, aki mindvégig becsülettel szolgált – igenis emelkedő – nemzetét.

„Mint meseíró a magyar gyermekirodalom egyik megteremtője. Ifjúsági írásai-
val, szerkesztői működésével az élen járó pedagógusok között foglal helyet” – olvasható az 1994-ig négy kötetben megjelent *Magyar Életrajzi Lexikonban* – Benedek Elekről. „Nemcsak szakmailag elsőrangú és hiteles lexikon [...] adatanyaga tiszta elrendezéssel várja, és önbecsülésre, a személyes nemzeti értékeink okán érzett öröme serkenti az érdeklődőt” – vélekedett annak idején Tarján Tamás irodalomtörténész (nyilatkozata a kiadvány világhálón elérhető digitális változatának fülszövegében is olvasható). Kíváncsiság ébredt bennem, vajon ki lehet a magyar gyermekirodalom másik megteremtője, ezért a Benedek Elek okán serkent örömöm és önbecsülésem fokozása céljából a P-betűs tartalomra kattintottam. Nos, ha van semmitmondó szócikk – a Pósa Lajosra vonatkozó az. Pedig a nagy székelly meseíró kapcsán megfogalmazottak a művelődéstörténeti jelentőségét és irodalomtörténeti fontosságát illetően vele egyenrangú Pósa Lajosra mint költőre éppúgy érvényesek.

Az *Új Magyar Életrajzi Lexikon* (2000) – a világhálón ne keressék –, aránylag bőseges bibliográfiával törekszik a Pósa Lajos rangjának megfelelő tájékoztatásra, viszont hátránya, hogy nem említi az 1945 után hazánkban, ill. Romániában kiadott köteteit Cicaiskola (1960); Tulipántos láda (1981). Ne csodálkozzunk hát, ha a munkásságához jó szándékkal közelítő közlemények is bibliográfiai tévedéseket tartalmaznak!

Fülöp Géza, a hazánk első könyvtára által üzemeltetett Magyar Elektronikus Könyvtár honlapján ki tudja, mióta terjedő, Olvasók, könyvek, könyvtárak című írásának 81-82. fejezetében szintén Benedeket tünteti fel úttörőként, ráadásul Pósat az ő követőjének mondja!

A *Révai Új Lexikona* (2005) önállóan nem említi, neve a *Pósa asztal* címszóban fordul elő.

Az MTA ajánlásával és támogatásával jelent meg „A XXI. század alapműveltsége” címszóval hirdetett *Általános Kislexikon* (2005), kell-e mondanom, Pósa nélkül. Pedig XXI. századi alapműveltségünkhöz is éppúgy hozzátartozik az ő ismerete, mint Benedek Eleké. Vele kezdődött el, és vele ért virágkorához az új hangvételű magyar gyermekirodalom; az alapműveltség megszerzését általános ismeretek közvetítésével segítő kislexikonokban neki *is* ott (lenne) a helye!

A már szinte hozzáférhetetlen *Hungária Irodalmi Lexikon* (1947) az utolsó, amely még együtt tartalmazza Benedek és Pósa tényleges érdemeit. Komlós Aladár becsületére legyen mondva (alighanem ő írta róluk a szócikkeket), hogy Pósa működésének maradandó szegmensét tekintve később is tárgyilagos tudott maradni (kár, hogy a műfajjal foglalkozó szakírókról ez nem mindig mondható el): „Hangját Gyermekversek című könyvében (1886) találta meg; Az Én Újságom című gyermeklap szerkesztőjéül 1889-ben lépett fel. Országos népszerűségének ez a lap volt egyik alapja, s joggal: mint gazdag leleményű gyermekköltő, múlhatatlan érdemeket szerzett.” (A magyar irodalom története, 1965)

Bognár Tas *A magyar gyermekvers* (2001) című könyvéről – Pósa vonatkozásában – nem tudok kedvezően szólni. Belenyugszik, hogy „a jó öreg Pósa bácsi mára már igencsak kiment a divatból”. A köztudatba történő újbóli beemelésére kísérletet sem tesz. Elemzései igénytelenek, s visszatetszést kelt a saját kutatások hiányát elfedni igyekvő, olykor vállveregető hangnem.

A magyar gyermekirodalom-történetnek hiányát pótolni igyekvő szakmunkák általában említik Pósa dolgait, de majd mindegyiket átlengi az a végzetesen téves felfogás (ezért a vele kapcsolatban sokaknál tapasztalható maszatolás is), hogy a műfaj Benedek Elek 1888-as képviselőházi beszéde nyomán született meg, s e nemben művészi értelemben értékelhető alkotások inkább csak az elmúlt században keletkeztek. Gyermekirodalomunk első aranykoráról ezek tehát nem nyújtanak átfogó ismereteket, bennük napjaink pedagógusai is hiába keresik a kapaszkodókat. Attól nem lesz kisebb valaki, ha hibáit és lehetséges tévedéseit számba veszik, viszont nem láthatjuk valódi nagyságában, ha az esztétika csalóka paravánja mögé bújva rendre vonal alatt tartják, és fontos értékeiről nem beszélnek. A családrobolás és az iskolabezárások idején hasznos lenne figyelmet szentelni az élet értékeinek is. Tanulságos ebből a szempontból Pósa Zoltán író, hírlapíró, irodalomtörténész – akinek a költő dédnagybátyja volt – szélesebb körben sajnos nem

ismert véleménye: „Felnőttverseivel divatba hozta a fin de siècle évadján, a bús-borongós századvége apokaliptikus hangulatában az életörömet. A felvidéki, a hegyvidéki, az erdélyi, az alföldi magyar tájak szeretetét. Azt, hogy a hazaszeretet, a szülők iránti határtalan tisztelet, az élet értékeinek megbecsülése és mindenekelőtt a feltétel nélküli istenhit vezérelheti vissza az emberiséget az egyetemes pusztulás apokaliptikus örvényeiről. Pósa Lajos verseinek egyszerűségével, tiszta ritmusképleteivel, kalács- és cipóillatú, egészséges vidékiséggel a millenniumi, a XIX. század végi és a XX. század eleji Magyarország egyik lehetséges képét tárja elénk. [...] Bizony, Pósa Lajos kiszorította az előző századvég Magyarországból az idegenszerű fordításirodalmat, az idegen szellemet. A gyermekirodalmon keresztül tette magyarrá a soknemzetiségű Budapestet. Ezért kellett bűnhődnie az internacionalista orosz-szovjet bolsevizmus negyvenöt esztendején át. És ezért hallgatnák agyon őt nagyon sokan még ma is... amikor árad a kereskedelmi televíziós csatornákból, a videofilmekből, a multiplexekből a jellegtelen globalizáció és a minden korábbinál elsőprőbb agresszivitás kultusza.” (*Pósa bácsi megőrizte a magyar nyelvet*. MNO online, 2007. április 2.)

Tegyünk hát kísérletet nagy nemzetnevelőnk korszerűbb bemutatására (minden közlésem adatolt): Pósa Lajos (1850-1914), az eredeti magyar szellemiségű gyermekirodalom megteremtője és – Benedek Elek mellett – legfőbb ösztönzője; első ízig-vérig

gyermekköltőnk. A pályakezdés viszontagságos évei után, 1881-ben a Szege-di Napló munkatársa lett. Ott ismerte meg Dankó Pistát, akinek első és legjobb szövegírója volt, s mindvégig igaz pártfogója maradt. Költészete Szege-den borult virágba; ott születtek *Apró történetei*, és ott írta új hangvételű gyermekverseit, melyek rövid idő alatt kiszorították óvodáinkból és iskoláinkból a német mintára keletkezett pedagógus-költészet lélektelen termését. *Jó barát* címmel megindította az első irodalmi igényű honi gyermeklapot (1882). *Dalok, regék az ifjúság számára* (1884) és *Gyermekversek* (1886) című köteteivel

végleg eljegyezte magát a gyermekek világával. Gyermekverseiben megtalálható valamennyi, a műfajjal szemben követelményként támasztható formai, tartalmi és hangulati elem; témáival és hangulataival ugyancsak rokon jelleget mutatnak a mindenkori legnagyobb magyar gyermekversköltők versei. Java költése gyermekirodalmunk törzsanyagát képezi. A nemzeti lélekre gyakorolt hatása csak Benedek Elekével mérhető. Irodalmi működésének jelentőségét pályatársai közül Tömörkény István méltatta először helyesen (1888). Költői alkatának inkább megfelelő tevékenysége a jó szemű kiadók figyelmét sem kerülte el. A Singer és Wolfner vezetői megbízták induló gyermeklapjuk, *Az Én Ujságom* szerkesztésével. Mellé megnyerték a finom ízlésű meseíró, Benedek Eleket, aki képviselőként is kiállt a magyar szellemiségű gyermekirodalom ügye mellett. 1889. december 15-től haláláig szerkesztette első irodalmi értékű, hazafias szellemű és európai színvonalú gyermeklapunkat (1891-től egyedül). Emberséges és bölcs szerkesztői üzeneteivel kapcsolatban különösen értékesek egyik legnagyobb írónk, Szabó Magda észrevételei (1999). Irmei Ferencsel és Vass Mátyással, majd Havas Istvánnal és Peres Sándorral korszerű népiskolás olvasókönyveket is szerkesztett, megteremtve az ifjúsági olvasmányok új irányát. Neki köszönhető, hogy ezekbe és óvodás antológiáinkba is bekerültek népköltésünk tartalmi és formai elemei. Működését a korszak alighanem valamennyi tudósa, kisdédóvója és tanítója méltatta. A nyilvánosság előtti életének legbensőségesebb eseményére 1900 húsvétján került sor. A Kisdednevelők Országos Egyesülete – 1897 óta tiszteletbeli tagja volt – Szegeden tartott éves közgyűlésének keretében köszöntötte az ötvenéves költőt. Versei az ismert geopolitikai változásokat követően feledésbe merültek, azonban gyermekirodalmi munkásságát a két világháború között még értékén kezelték. A torz szemléletű irodalomtörténet-írás okolható azért, hogy 1945 óta nem sokra becsülik. Mellőzésének másik oka, hogy még mindig nincs megírva a magyar gyermekirodalom egységes története, amely gyermekköltészetének végre tárgyilagos megítélésére hivatott lenne. Újabban megjelent kötetei közül különösen értékes Gábor Emese tematikus sorozata. Ezeket a terjesztők nem veszik pártfogásukba, a bírálók nem tárgyalják, ezért jótékony hatásukat sem tudják kellő mértékben kifejteni.

Nagy László gyermekpszichológus soraival ajánlom a félreismert Pósa Lajost olvasóink figyelmébe: „Nemcsak a gyermek kedély- és erkölcsvilága válhat gazdagabbá Pósa gyermekverseivel, hanem maguk a szülők és tanítók is szellemet és irányt meríthetnek belőlük. Költeményeinek tanulmányozása kitűnő iskolája a tanító s nevelő pedagógiai önképzésnek is. Aki köteteit elolvassa, lehetetlen, hogy lelke, tiszta, nemes, fennkölt érzelmekkel ne teljen meg, s rabjává ne legyen a Pósa világának: a gyermekvilágnak” (*Pósa Lajos gyermekvers-költészete*. Magyar Tanítóképző, 1906. december).

Olvasóvá Nevelés

MIKLYA LUZSÁNYI MÓNIKA
Könyvespolc a gyerekszobában

– *Anya, gyere! Olvass nekünk!*

Amikor kicsik voltak a gyerekeim, ez a felszólítás naponta többször elhangzott, hol kérő, könyörgő, hol parancsoló, néha meg unatkozó színezettel. Általában hozták is könyvet, az éppen aktuális kedvencet, amiből olvasnom kellett, hiszen már akkor jól elboldogultak a könyvek világában, amikor még olvasni sem tudtak. Ismerték a könyvespolcunkat, használták is, és nem csak a gyerekkönyveket. A lexikonok, enciklopédiák, állat- és növényhatározók gyerekeink első „olvasmányai” közé tartoztak, Attila pedig, kinek hangok iránti érzékenysége már apró korában megmutatkozott, a népdalgyűjteményeket, énektankönyveket „olvasta” teli torokból rendszeresen.

Ám ettől függetlenül a mese, a történet határozta meg a hétköznapjait. Tudatosan készültünk a gyerekekre, s a könyvtárunkat is úgy alakítottuk már a kezdetektől, hogy majdani tanítványainknak s gyermekeinknek bőven legyen mit a kezükbe adni. Mivel férjemmel mindketten olvasó családban nőttünk fel, eleve hoztunk magunkkal egy számottevő „gyerekkönyvtárat”, s a könyvesboltokat, antikvárokat is úgy jártuk, hogy gyermekkorunk nagy kedvencei mellé minél több értékes irodalmi alkotást gyűjtünk be. Nem volt ez annyira tervszerű könyvtárépítés, a különböző tájak és korok népmeséitől, mítoszaitól, a műmeséken, verseken, találóskérdés-gyűjteményeken, regényeken, mesedramákon keresztül igen sok mindent megvásároltunk, ám csak olyat, amely a saját mértékünkön megállt. Így szóba sem jöhettek a Disney-könyvek, meg a hasonló, giccsparádé jellegű magyar kiadványok (melyeket nem szívesen nevezek könyvnek), vagy a bugyuta, bestseller típusú történetecskék amerikai, francia vagy akármilyen gyerekekről. Szigorú mércénk ellenére bőven volt és van miből válogatni, hiszen (csak hogy két végpontot említsek) Benedek Elek és Darvasi László hazájában igen sok olyan alkotó van, aki színvonalas irodalmat írt/ír a gyerekeknek, a magyar kiadók pedig egyre-másra adják ki a legjelentősebb külföldi szerzők könyveit, így Dahl-tól Beagle-ig igen széles a választék.

Ennek ellenére kiderült, hogy a gyűjtögetésünk eredményeként felhalmozott könyvállomány igen csekély, pénztárcánk pedig lapos a gyermekeink olvasási kedvéhez képest. Igen hamar könyvtárlátogatóvá váltak, ahol szintén megtalálták a számukra megfelelő könyveket, így nyugodtan mondhatom, hogy gyerekeink a klasszikus és kortárs gyerekirodalom bölcsőjében nőttek fel, s ott tették meg első, majd sokadik önálló lépéseiket is.

Keresztyén szülőként megvolt bennünk az a természetes igény, hogy olyan történeteket olvassunk fel, illetve adjunk a gyerekeink kezébe, amelyek hitünkkel összeférnek, párbeszédképesek, adott esetben erősítik mindazt, amit vallunk s megélünk. Addig nem is volt gond, amíg a „világi” irodalom vizein hajóztunk, hiszen sorban jöttek eléink a keresztyéni figurák. Lázár Ervin Dömdödömje, Szegény Dzsónija, Szabó Magda

Zsófikája, Ende Momója hasonló értékekkel bírtak, amelyekre mi magunk is nevelni akartuk s akarjuk a gyerekeinket. Az alkotó szándéka szerint nem vallásos könyvek, mint például a *Gyűrűk Ura*, vagy Varga Katalin *Kislányom, édesem*-je, Békés Pál *Féllőlénye*, Darvasi László *Trapitíje* is olyan alapképleteket hordoz, amelyek megengednek egyfajta keresztyéni olvasatot.

A baj igazán ott kezdődött, amikor „valódi” keresztyén irodalmat akartam a kezükbe adni. A gond már az esti áhítatoknál jelentkezett, hiszen akkoriban alig-alig volt olyan gyermekbiblia, amely a kisgyermek életkori sajátosságaihoz igazodott volna. Ám később sem lett sokkal jobb a helyzet, mert egy-két kivételtől eltekintve az egyházi kiadók megfélemlítettek a gyerekekről. Ám a világi könyvkiadók hamar felismerték a gazdasági úrt, és sorra jelentek meg a „gazdagon illusztrált”, keménytáblás képes bibliák, melyeket nem mindig adtam volna szívesen a gyerekek kezébe. S ma is, ha elnézem a világi kiadók keresztyéneknek szánt gyerekkönyveit, sokszor elfog az az érzés, hogy a szerkesztők úgy érzik: a keresztyéneknek nincs ízlésük, vagy megrekedt jó ötven évvel ezelőtt.

És sajnos ennek a gondolkodásmódnak van is alapja. A keresztyén gyerekkönyvpiacra sok-sok éven keresztül meghatározó volt (s néha még ma is meghatározó próbál lenni) a „segélykönyvek” dömpingje. Ezeket a könyveket általában valamilyen nyugat-európai keresztyén szervezet nyomtatja ki, s terjeszti, az esetek többségében ingyen, vagy igen alacsony áron Közép-Kelet Európában. A szándék nemes, méltánylandó – volt 25 évvel ezelőtt, amikor még nem rendelkeztünk (?) olyan potenciálokkal, illetve nem voltunk olyan helyzetben, hogy megteremtsük a saját keresztyén könyvkiadásunkat.

A segítő szándék kétségbevonhatatlan, ám az eredménye elég elkésesítő. A magyar keresztyén olvasó ugyanis abba szokott bele, hogy a keresztyén könyv ingyen van, vagy legalábbis nagyon olcsó, s eszébe se jut, hogy a keresztyén könyvkiadók is ugyanazon (igen kemény) gazdasági körülmények között élnek és dolgoznak, mint a többi kiadó. A keresztyén irodalomra olyan szolgálatként tekint, amit ingyen és bérmentve kell az íróknak, grafikusoknak, szerkesztőknek, nyomdászoknak elvégezniük, s valószínűleg a nyomdafesték, a papír is égi áldásként hull alá az égből. Szomorú, személyes tapasztalatom az, hogy a keresztyén olvasó milyen mélységesen fel tud háborodni egy-egy könyv árán (amely még mindig jóval alatta van a könyvesboltinak), s képes megkérdőjelezni a szerzők és kiadók hitét is, pusztán azért, mert ára van a könyvnek.

Ám ennek az olcsóságnak megvan az ára. Mert amíg az úgynevezett világi szerzőktől gond nélkül tudtam olyan könyveket választani a gyermekeim számára, amelyek nemcsak hogy művészen formáltak, s esztétikai élményt nyújtanak, hanem a gyermek személyiségét, sőt, sok esetben még hitét is építették, addig az evangéliumi irodalom java részéről ez nem volt elmondható.

Az én gyerekeim ugyanis finnyásak. Számukra a könyv valódi érték. Eleve nehezen vesznek a kezükbe csiricsárá, félrenyomott vagy lapjaira hulló könyvet, s ha a mű nem üti meg azt a mércét, amit egyéb irodalmi alkotások olvasása során megszoktak, akkor leteszik gyorsan. De azt hiszem nem csak az én gyerekeim ilyenek, hiszen kevés olyan kis olvasó létezik, aki képes lenne azért végigrágni egy dög unalmas könyvet, hogy a háromszázadik oldalon levonja valaki a tanulságot, vagy kifejtse a történet bibliai üzenetét, netán leprédikálja egy bibliai idézettel. A gyerekek nem az etikai vagy a lelki üzenet miatt

olvasnak, s ha őszinték vagyunk, ránk, felnőttekre is első sorban a jól megformált történet, az izgalmas cselekmény hat, s akkor tudjuk magunkévá tenni igazán az úgynevezett mondanivalót is, ha azt hiteles karakterek élik elénk a könyv lapjain.

Így, finoman fogalmazva sem volt nagy sikere nálunk a keresztyén gyerekkönyvek jelentős részének. A történetek egy kaptafára jártak, rövid úton lehetett tudni, ki fog megtérni, hiszen minden esemény ebbe az irányba tendált. A szereplők ráadásul egy ismeretlen világ ismeretlen problémáit hozták a gyerekeink elé, s az írói nyelv ritkán rendelkezett azzal az átütő erővel, hogy e különbségek ellenére befogadhatóvá tegye a gyerekek számára a történetet. Hamar beláttam, hogyha nem akarom a gyerekek ellenállását kiváltani, jobb, ha nem bombázom őket keresztyén könyvekkel, hanem irodalmat adok a kezükbe, valódi irodalmat. A jó könyv úgyis hat, s elvégzi munkáját bennük, függetlenül attól, hogy keresztyéninek mondott vagy sem.

HARGITA PÉTERNÉ

Az olvasásról és a könyvválasztás szempontjairól keresztyén szülőként

*„Egyébként testvéreim, ami igaz, ami tisztességes,
ami igazságos, ami tiszta, ami szeretetreméltó,
ami jó hírű, ha valami nemes és dicséretes,
azt vegyétek figyelembe!”
(Filippi 4,8)*

GYERMEKKORI EMLÉKEK AZ OLVASÁSRÓL

Családi háttérünk, otthonunkban minket érő könyvekkel kapcsolatos élményeink vagy azok hiánya nagyban befolyásolják a későbbiekben a könyvekhez, olvasáshoz való viszonyunkat.

Az alábbiakban egy kis bepillantást engedek a saját életem és felmenőim emlékeibe. A hatvanas évek második felében születtem nem keresztyén családban. Szüleim első generációs értelmiségiek. Édesapám most 79, édesanyám 70 éves. Kérdezgettem őket a gyermekkori emlékeikről: olvastak-e nekik a szüleik kiskorukban, esetleg meséltek, énekeltek-e? Kiderült, hogy egyikőjüknek sincsen ilyen élménye. Édesapám, aki egy bogárnarmester harmadik fia, édesanyja varrónő, nem kaphatott kiskorában ilyen nevelést. Nagyobb korából emlékszik arra, hogy betyártörténeteket meséltek nekik. Édesanyját hallotta időnként énekelgetni munka közben. De neki külön nem olvasott, mesélt és nem énekelt senki. Édesanyám szüleit kulákoknak bélyegezték. Neki volt néhány keménykötésű képeskönyve, amiket rokonoktól kapott, azokat lapozgathatta. Arra határozottan emlékszik, hogy nagymamáját gyakran látta olvasni Jókai regényeket, amiket könyvtárból vett ki. Gyermekkorában azonban nem olvastak esténként neki sem. Mégis vásárolt nekem és bátyámnak könyveket, és esténként olvasott. Kérdeztem tőle, miért

tette ezt, hiszen neki nem volt ilyen élménye, mintája? Azt mondta, hogy a legjobb barátnőjénél, akihez gyakran ment játszani, sok szép könyvet látott és nézegetett. Számára valahogy természetes volt, hogy olvas nekünk. Ha nem is minden este volt lehetőség, hiszen a „szocializmust serényen kellett építenie”, mégis belső igénye volt erre. Kedvenc meséim Bálint Ágnes *Mi újság a Futrinka utcában?* és Szutyjev *Vidám mesék* című könyve, de Jean Brunhoff *Babar meséi* közül nagyon szerettem a Babar otthon és a Babar király történeteket, ugyanilyen kedves volt számomra *A világ leggazdagabb verebe* című mesegyűjtemény is. A versek közül Gazdag Erzs *Meseboltját* és Weöres Sándor *Bóbitáját* ismerhettem meg. Több értékes népmese is kimaradt az életemből, csupán a Benedek Elek által írott *Vége jó, minden jó* mesékkal találkoztam.

Egy alkalommal, amikor alsó tagozatos voltam, egy gyermek-rajzverseny kapcsán eljuthattam a gyermekkönyvtárba. Akkor csodálkoztam rá milyen sok szép könyv van ott. Nem sokkal ezután be is iratkoztam, és rendszeres olvasóvá váltam. Nagyon szerettem a könyvtáros néniket, mosolygósak és kedvesek voltak, mindig segítőkészek, ha valamit kerestem és nem találtam. Ebből az időszakból arra emlékszem, hogy a könyvtárban létező összes királyfis és királykisasszonyos mesét kiolvastam. Életem gondtalan időszaka volt ez, amikor még nem kellett annyit tanulnom, és sok időm volt olvasásra.

Utólag visszagondolva hálás vagyok elsősorban édesanyámnak, aki időt fordított ránk esténként, és kaphattunk mesekönyveket a játékok mellé születésnapra és karácsonyra is. Édesanyám nővére volt még a családban, akitől könyveket kaptunk ajándékba. A rokonság apai részén ez nem volt szokás.

SAJÁT CSALÁDOM OLVASÁSI SZOKÁSAI

Gyermekkori olvasási emlékeim beíródtak emlékezetembe, ma is ott állnak az elolvasott könyveim a gyermekeim könyvespolcán. Édesanyám megőrizte ezeket, a bátyám és én is megkaphattuk a saját mesekönyveinket, képes könyveinket. Egészen más érzés ezekből a könyvekből mesélni a gyermekeimnek, mint más általam vásároltakból. Az embert mindig eltölti egy kellemes, megfoghatatlan élmény, amikor kezébe veszi a kissé elnyűtt könyveket, és elolvassa belőle a mesét. A mese közben is eszembe jut, mennyire örültem kiskoromban, hogy az okoska-botocska segített a nyuszinak és a süntinek. Belém vésődött a tanulság, hogy bizony egy bot fontos segédeszközünk lehet az életben a jóra.

Ma már ötgyermekes édesanya vagyok. Első három gyermekünk kétévenként született. Amíg kicsik voltak, minden este mesét és a képes gyermekbibliából történeteket olvastam nekik, amiről sokszor beszélgettünk is. Alvás előtt imádkoztunk és altatót énekeltem, vagy énekelünk a férjemmel. Mivel ők 19, 17 és 15 évesek, már önállóan olvasnak. Az olvasás módjában azonban elég nagy a különbség közöttük. A legnagyobb lányom falja a könyveket, rendszeresen látom olvasni. Most már főleg az iskolai barátnőitől (hála, hogy ők is sokat olvasnak és húzzák egymást előre), vagy a gyülekezeti ifis barátoktól kap kölcsönbe könyveket. 17 éves fiam sem idegenkedik az olvasástól, de nem is rendszeres olvasó. Több Verne-regényt kiolvastam, és tetszett neki egy mai író könyve is (Padisák Mihály: *Éljen a száműzetés*), mégis eltelnék hetek vagy hónapok is, hogy

nem olvas semmit. Az eddigi sikeresen kiolvasott könyvei alapján megállapítottam, hogy főleg a kalandregényeket szereti. Szeretnék még ilyen témájú jó könyveket keresni neki és más irányban is nyitogatni a szemét. Ki is néztem a könyvkiadó honlapokról számára néhány könyvet. 15 éves lányom az utóbbi időben örül, ha a kötelező könyveket időre kiolvassa és naplót tud írni róluk.

Két kisebb gyermekünknek férjemmel felváltva olvasunk esténként meséket vagy meseregényeket. Délutánonként pedig a hatéves kisfiam lefektetése előtt is szoktam mesét olvasni. A kilencéves lányom és hatéves fiam mellé szívesen beül hallgatni az esti történetet a tizenöt éves is. Egyik este a nagylány azt mondta nekem, hogy sokat kell tanulnia, így aztán nem szoltunk neki, amikor az olvasást elkezdtem a kicsiknek. Éppen a végére csöppent be és kifejezte neheztelését, amiért nem hívtuk. „Nahát, még neki is ennyire igénye van egy jó történet hallgatására!” – állapítottam meg magamban.

Édesanyám esti olvasása után kiskoromban mindig alvás következett. Nem beszélgettünk az olvasottakról, nem összegeztünk egy-egy részt, miről is szolt. Nem vontunk le következtetéseket, tanulságokat, igazságokat, amit majd érdemes követni az életben. Fel-nőtt fejjel tudom már, hogy ezek is fontos részei az esti olvasásnak. (Állítólag sok helyen az iskolákban is hiányzik ez a gyakorlat.) A gyerekeim közbekérdezhetnek, megpróbáljuk együtt megtalálni a válaszokat. Időnként, mielőtt a következő fejezetre térnénk, megkérem valamelyik gyermekemet, hogy mondja el, mi történt az előző részben. A könyv befejezésekor pedig megbeszéljük, miről is szolt ez a könyv. Mit érdemes nekünk is megjegyeznünk? Mit csinálnánk mi másképpen, mint a főhős?¹

Állítólag az is fontos a gyermekek számára, mennyire látják, hogy a szüleik is könyvet vesznek a kezükbe, hogy olvasnak. Ma a felnőtt lakosságnak csupán 14%-a állítja, hogy rendszeresen olvas. Én a saját szüleimet nem nagyon láttam otthon könyveket olvasni. Az otthoni könyvtárunk kb. 70 könyvből állt. Édesapám napilapokat, édesanyám pedig hetilapot olvasott. Minket sem túl gyakran láthatnak olvasni a gyerekek, mivel általában a kicsik lefektetése után szoktunk ágyban fekvé olvasni. De talán látják a hálószobánk feletti polcon gyülekező könyveket, a nappaliban és a dolgozószobában a kiskönyvtárat.

FONTOS A KÖNYVEK AJÁNLÁSA

Ha jó környezetben nőünk fel, ötleteket, ajánlásokat kapunk olyan könyvekre, amit más már elolvasott és tetszett neki. Csak felnőttként látom, mennyi minden kimaradt az életemből e területen! Jó lett volna a tapasztalt felnőttektől (szüleimtől, tanítóimtól, könyvtárostól) a megfelelő eligazítás, beszélgetés. Jó lett volna, ha valaki megkérdezi: „Miket olvastál eddig?” „Milyen könyveket szeretsz?” „Olvastad már ezt a könyvet?” „Ez neked való, hasznos könyv lenne!” Kár, hogy ez nekem nem adatott meg.

Gyermekeink közül a három nagyobb kapott könyveket tőlem olvasásra, én is olvastam rendszeresen nekik kiskorukban, de nem volt energiám és figyelmem arra, hogy

1 Steklács János: *Ki a jó olvasó?* In: Csodaceruza 2007/06. 30.

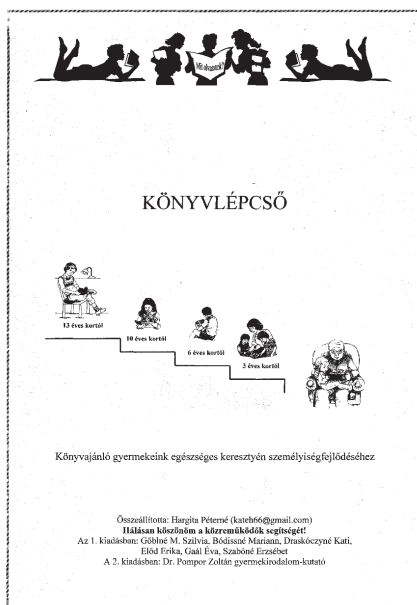
általános iskolás korukban könyvtárba járjunk. Jó lett volna ajánlani nekik könyveket a csillagászatról, repülőkről, történelmi regényekről, mindarról, ami őket akkoriban igazán érdekelte. Mivel még van két kisebb gyermekünk, velük másképpen próbálom csinálni. Talán azért is van jobban erre lehetőségem, mert a nagyobbak sokat segítenek a mindennapokban, és mert én is megértem erre a felismerésre.

Tapasztalatom szerint 3-4. osztályos korukra a gyerekek már tudnak annyira olvasni, hogy nagyobb terjedelmű könyveket is adhatunk a kezükbe, érdeklődésük pedig annyira nyitott, hogy különböző területek felé terelgethetjük őket. Eközben úgyszólván kiderül, mi az, ami inkább vonzza őket, és mitől zárkóznak el teljesen. Más érdeklő jobban a fiúkat, más a lányokat. (A természet megismerése és az ezzel kapcsolatos ismeretterjesztő könyvek azonban a lányokat és a fiúkat egyaránt érdeklik.) Fontosnak tartom, hogy szép kivitelű színes könyveket adjunk gyermekeink kezébe, amiken keresztül rácsodálkozhatnak Isten által teremtett csodálatos világra. Fontos, hogy a környezetünkben lévő növényekről és állatokról beszéljünk és meséljünk gyermekeinknek, például így: „Nézd, milyen érdekes! A kacsának a lába között bőr feszül! Ezt úszóhártyának nevezzük, amit Isten azért teremtett a kacsának, hogy a vízben is tudjon úszni. A tyúknak nincsen ilyen, ezért csak a szárazföldön tud menni. Isten tudta, hogy a kacsá csőrének is másilyennek kell lennie, hogy a vízben is tudjon vele halászni. Ha érdekel téged a kacsá, otthon még olvashatunk róla.” Ez egyszerű könyvajánlás és tanítás is.

Más anyukák ajánlották nekem a Marék Veronika-könyveket, mondták, milyen jó óvodás gyermekeknek, és tényleg megszerettük az óvodás Jánoskámmal. Felnőtt fejjel találok Fazekas Anna *Öreg néne özikéje* című verses meséjével, ezt a könyvet a férjem édesanyjától kapták a gyermekeim ajándékba. Kálmán Jenő *Sicc* történeteit is a nagymamától kaptuk. Legutóbb a kislányom 9. születésnapjára egy katolikus anyukától kaptunk jó könyvet, amit nem ismertünk, és lányom nagy örömmel olvasta: Kate DiCamillo Cincin Lovag legendája. Igazán szépek a grafikai is.

Sosem felejttem el egy munkahelyi mérnök kollegámmal való beszélgetésemet. Ő már tapasztaltabb, idősebb volt nálam, tinédzser és kisiskolás gyermekekkel – sokat tanultam tőle. Akkor nekem még nem voltak gyermekeim, amikor elmondta, hogy a tini gyermekeinek az asztalára oda tesz mindig néhány jó könyvet, hátha felkelti az érdeklődésüket. Nem kézbe adja, mert nem akarja rájuk erőltetni, de ha így teszi le, akkor eldönthetik, hogy belenéznek és elolvassák-e. Azt is ő mesélte, hogy ahogyan a történelmet tanulják az általános iskolás gyerekei, mindig keres az aktuális történelmi korhoz kapcsolódó kiegészítő képes olvasmányt. Ezzel bővíti és mélyíti gyermekei ismereteit és érdeklődését.

Tehát fontosnak tartom, hogy mi szülők, pedagógusok, lelkészek, jó barátok segítsük a

gyermekünket és a ránk bízottakat azzal, hogy ajánljunk nekik korosztályuknak megfelelő értékes könyveket. Ebben próbáltam előrelépni szülőként annak tudatában, hogy lehetnek hozzám hasonló szülőársak is, akik annyira leterheltek, illetve kevésbé jártasak a könyvek dzsungelében, hogy segítségre szorúlnak. Így elkészítettem egy KÖNYV-LÉPCSŐ² című könyvajánló listát 6 szülőársam segítségével, melyben korosztályonként ajánlunk könyveket. Azóta készült egy bővített kiadás is Dr. Pompör Zoltán gyermekirodalom-kutató közreműködésével, és továbbra is dolgozom a bővítésén. A visszajelzésekből azt tapasztalom, hogy sokaknak nagy segítség egy ilyen lista. Olyan, mint egy megterített asztal, ahonnan lehet választani, csemegézni.

MITŐL ÉRTÉKES EGY KÖNYV?

Értékes tartalom és mondanivaló

Egy mese vagy regény akkor értékes számomra, ha amit tanít, üzen, az hozzájárul a gyermekeim egészséges személyiségszerepléséhez. Gondolkodásukra, érzelmeikre úgy hat, hogy elvezeti őket helyes felismerésekre, örök igazságokra. Nem rombol, nem kelt félelmeket, főleg kisgyermekkorban. Példaként említeném a kisgyermek számára Fekete István: *Vuk* és Felix Salten: *Bambi* történetét.

A 10 éves kor körüli gyerekek szeretik Gárdonyi Géza: *Egri csillagok* című regényét. A most 19 éves lányom első kedvenc regénye volt, még jóval a kötelező olvasmányként való elolvasása előtt háromszor is elolvasta. Nagyobb fiúknak a Verne regények: *Grant kapitány gyermekei*, *A rejtelmes sziget*, lányoknak Jacqueline Wilson: *Komisz lányok* c. könyvet említeném meg.

Fordulatos, érdekes események, helyszínek

Jó, ha bevezet egy könyv valamilyen érdekes megoldandó helyzetbe vagy ismeretlen helyre. Ezáltal én is gazdagodhatok, más ismeretei által (Daniel Defoe: *Bob kapitány*; Sir Walter Scott: *Ivanhoe*). Családi és egyéb élettörténetek is sok fordulatot, érdekességet tartalmazhatnak (Erich Kastner: *A két Lotti*; Lucy Maud Montgomery: *Anna-sorozat*; Wass Albert: *Elvész a nyom*). Ugyanakkor lehet valami érdekes, izgalmas, mégis keresztény értékeinkkel teljesen ellentétes. Ide sorolnám azokat a fantasy regényeket, amelyeket gyerekeknek ajánlanak, és mégis tele vannak a szellemüket, lelküket fertőző információkkal. Például a *Harry Potter* kötetek annak ellenére, hogy sok érdekes kalandot rejtenek, bevezetik gyermekünket az okkultizmusba is. Elisabetta Gnone *Fairy Oak* sorozata teljesen összekeverheti a kisgyermek jó és rosszról való képzetét és a *Harry Potter* kötetekhez hasonlóan feldolgozhatatlan félelmeket kelthet. Böszörményi Gyula: *Gergő és az álomfogók* valamint a sorozat többi kötete komoly bevezetés őseink pogány hitvilágába. Tehát szülőként és pedagógusként is nem mindegy mit adunk a gyermekek kezébe. Mielőtt ajánlanánk egy könyvet érdemes utána nézni vagy elolvasni.

2 A Könyvlépcső : <http://www.visz.org/konyvlepcső.htm>

Hitbeli igazságokat tanít, segít jobban megismerni Istent

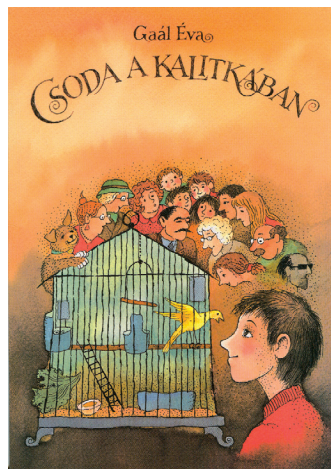
Fontosnak tartom az ilyen tartalmú könyveket. Az óvodáskorúaknak is jó szívvel tudom ajánlani Farkas Jánosné *Fehérke* c. könyvét, ami egy kisbárány életét és a jó pásztorhoz fűződő kapcsolatát mutatja be. Gyermekeim nagyon szeretik Patricia St. John könyveit, szinte mindegyiket elolvastuk. A kilencéves kislányom mindig kérdezi, nincsen még valami, amit ő írt? Kedvencünk *A nyomok a hóban* és *A forrás*. Vannak, akik azt mondják, hogy túl didaktikus a keresztyén tanítások miatt és ez irodalmi értékének rovására megy, a szereplők pedig sematikusak. Bizonyára igazuk van e kritikákat megfogalmazóknak³, de hiányolom a hasonló igazságokat megszólaltató, kiváló keresztyén gyermekirodalmat. Valóban irodalmi értéke kisebb, mégis számomra a könyvei olyan bizonyágtételek, melyek Isten felé terelgethetik gyermekeinket. Sokszor egy-egy keresztyén ember gyülekezetben elmondott bizonyágtétele sem éppen irodalmi vagy fordulatos, mégis jó esetben az Isten Szentlelke általa megszólít és meggyőz, továbbsegít.

Szeretjük Eleanor H. Porter *Az élet játéka* c. tanulságos könyvét és Johanna Spyritől a *Heidi történetét*. Ezek már a művesebb kategóriába taroznak. Mai írók közül nagyon kedves számunkra Miklya Luzsányi Mónika *Csili* c. könyve, nagyobbaknak pedig tanulságos könyveket írt keresztyén emberekről. Kettőt említenék ezek közül: *Kistamás - A gyermekmentő lelkész*; *Az igazak útján - Dobos Károly élete*.

Szép illusztrációkat tartalmaz

Szeretem a szépen megfestett akvarell, pasztell technikával készült képes mesekönyveket, mint Rangané Lovas Ágnes *Kedves Gyermekmesék* c. könyvében Gogolya Péter rajzai. De nagyon szép lehet egy fekete-fehér grafika is (a Bihari Marianna illusztrálta Benedek Elek *Hunor és magyar*). Szívemhez nagyon közel áll Gaál Éva illusztrációs stílusa. (*Fehérke, Csoda a kalitkában*) Még néhány nevet felsorolnék azok közül a művészek közül, akiknek az illusztrációi tetszenek: Bera Károly (*A legszebb Grimm mesék 2.*), Jankovics Marcell (*Fehérlófia*), Zugor Zoltán (*Egyszer volt...*), Sárkány Roland (Wass Albert: *A hunok útra kelnek*), Szegedi Katalin (A. Tolsztoj: *Aranykulcsoska*), Szendrei Tibor (Móra Ferenc: *A hatrongyosi kakasok*), Eszes Hajnal és Balogh János (*Kócos kalandjai*), Budai Tibor (Schmindt Egon: *Egérbirodalom*). A külföldiek közül Beatrix Potter (*Nyúl Péter kalandjai*) az egyik kedvencem. A másik egy különleges könyv Jim Daly gyönyörűséges festményeivel (*A világ a gyermekek szemével*).

A természetről szóló könyveknél is a gazdagon illusztrált, valóság-hűen, szépen rajzolt vagy fényképes változatok a legvonzóbbak számomra. Jó, ha az illusztráció gazdagítja

3 <http://www.avkflevtan.eoldal.hu/oldal/gyermekirodalomhoz-kiegészites--kereszteny-gyermekirodalom>

a könyv mondanivalóját, megtanít ismeretlen dolgokat, elgondolkodtat, segíti az üzenet hangulatát, atmoszféráját átélni. Tehát az az illusztráció jó, ami mindenképpen gazdagítja a mesét, történetet. Lehet egy könyv vonzó külsejű és grafikailag is tetszetős, mégis tartalmilag silány, sőt káros a gyermeki lélek számára.⁴

Fejleszti nyelvérzékünket

Vannak egészen művészen megfogalmazott történetek, amik fejlesztik a nyelvérzékét. Ilyen az újból megjelent Pósa Lajos: *Pósa bácsi legszebb verses meséi, Állatmesék*; Pósa bácsi: *Tanítómesék Mátyás királyról* - hangoskönyv. „Vannak olyan mai fordítású regények gyermekek számára, amik viszont tönkretesznek”⁵ a gyermekek alakulóban lévő nyelvérzékét. A nyelvészek azt ajánlják, hogy a kisgyermekeknek minél több népmesét olvassunk, az sokat alakít, fejleszt magyar nyelvtudásukon.

TUDATOS KÖNYVKERESÉS, KÖNYVTÁRGYÚJTÁS

Rájöttem, nem elég csupán az otthoni könyvek közül leemelni taláalomra egy jó könyvet. Szükségem van, szükségünk van tudatos keresgélésre. Már kisgyermekünkénél is, ha van olyan téma, ami különösen érdekli gyermekünket, de nincsen róla könyv otthon, utána kell járnunk és együtt kell elmennünk könyvtárba. Ez különleges élményt és fokozatos tájékozottságot nyújthat gyermekeink számára. A könyvtárban megtanulhatják, miként vannak a könyvek rendszerezve, hol mit lehet megtalálni. Egy-egy témáról milyen sok, vagy kevés könyv jelent meg. Ugyanakkor azt is tapasztalom, hogy könyvtárainkban sokszor hiányoznak az újabban megjelent érdekes könyvek a polcokról.

A fentebb már említett munkahelyi kollegám, aki református keresztyén és egyben költő is volt, nagy hatást gyakorolt rám. Ő azt mondta, nem szereti az „egy könyvű” embereket. Akik csak a Bibliát olvassák. Olvasott és széles látókörű embernek ismerem meg. Olvasmányai területén jó ajánlói, segítői voltak, így tájékozott volt a magyar és világirodalom berkeiben is. Szinte ittam a szavait, amikor egy-egy témáról, könyvről beszélgethettünk. Isten különös ajándékának élttem át a vele való találkozásomat és szellemi kapcsolatomat. Felismertem a nagy lehetőséget, hogy valaki segítségét kérjem, így megkérdeztem mely könyveket ajánlaná elolvasni nekem a magyar és külföldi íróktól? Jó lenne pótolni hiányosságaimat. Össze is írtam egy négyoldalas listát, amit utána a bátyámnak is továbbadtam. E lista segítségével próbáltam és a mai napig próbálom a könyvtárunkat tudatosan bővíteni. Gondolom egy ilyen lista elég szubjektív és az olvasó emberek közül is sok különböző összetételű lista születne. Mégis vallom, hogy a hozzám hasonló embereknek ez is komoly előrelépést jelent.

Számomra mindig érték volt a jó könyv és szerintem egy otthoni könyvtár mindig lehetőséget adhat gyermekeink számára a választásra. Nekünk otthon a szüleimnél nem

4 Svindt Veronika: *Szép, tehát jó? Fairy Oak - Az ikrek titka* (http://www.csodaceruza.com/cikk_fairy.html)

5 U.o.

volt sok könyvünk, de azokat ifjú koromban végigböngésztem és elolvastam őket. Nagyszüleimnél a padláson megvolt a filléres könyvek sorozata, amiből cím alapján próbáltam választani, és a padláson elbújva olvastam. Amikor gimnazista korú lettem, megvásárolhattam magamnak az összes kötelező olvasmányt. Most is úgy vagyok vele, hogy amit a gyermekeimnek kötelező olvasmányként előírnak, de nincsen meg az itthoni könyveink között, megpróbálom beszerezni.

Szívemből kívánom, hogy mindnyájan megtaláljuk a könyvolvasás és -választás területén a magunk és gyermekeink fejlődési útját, és az ehhez szükséges külső támogatásokat is! Ebben sokat segíthetnek iskoláink és gyülekezeteink is! A gyermekeim református általános iskolai tapasztalatai alapján tudom, hogy nem hiábavaló a pedagógusok könyvajánlása, olvasási versenyek meghirdetése. Az én kislányom is örömmel vitte be az elolvasott könyveket az osztályfőnökének. Félévkor és évvégén derült ki, hány könyvet olvastak ki összesen, és ki olvasott a legtöbbet. Csodálkoztunk is, hogy milyen sokat olvasnak kilencéves lányom fiú osztálytársai. (Félév alatt kb. 2000 oldalt.)

Arra gondoltam, kicsik és nagyobbak között egyaránt lehetne egy mozgalmat indítani ezzel a címmel: „Ajánlj egy könyvet!”, vagy „Hozz egy könyvet nekem!” Így a gyerekek lehetőséget kaphatnának, hogy ajánlják és megoszthassák egymással olvasási élményeiket. Természetesen szükség lenne a pedagógusok tapasztalatára, mit érdemes valóban ajánlani. Olvasás, magyar vagy osztályfőnöki órákon 10-15 percet talán lehetne szánni arra, hogy 2-3 gyermek kb. 5 percben elmondhassa miről szolt a könyv, amit olvasott, és miért tetszett neki. Aki szívesen teszi, kölcsönadhatná ismertetett könyvét annak, aki örömmel elolvasná.

Nemcsak az iskolákban, hanem a gyülekezetek ifjúsági illetve felnőtt bibliaköreiben is lehetne havonta negyedórát szánni, hogy a tagok egymásnak ajánljanak, kölcsönadjanak jó könyveket.

Ezzel is gazdagíthatnánk egymást és erősíthetnénk az értékek iránti elkötelezettségünket, építhetnénk baráti és gyülekezeti közösségünket.

SZÁK-KOCSIS KATA **Könyvtár a XXI. században**

Virtuális könyvtár, világgönyvtár, hálózatok. Internet, melynek segítségével néhány kattintással bármely információ elérhetővé válik. E tény számításba vétele nélkül ma már könyvtárról szóló beszámolóba fogni értelmetlen. A televízió megjelenését követő időszakban tapasztalt rohamos és általános változás az olvasási kedv terén komolyan foglalkoztatja az olvasáskutatókat, az irodalomtanárokat és a könyvtárosokat. Az internettel ezek a problémák tovább növekedtek. A ma középiskolába járó generáció számára – ki kell mondani – legfontosabb információforrás az internet és a televízió. Ennek megfelelően a kultúra tömegesedik, popularizálódik. Az olvasási kedv tapinthatóan lanyhul. A diákok figyelme a könnyebben emészthető, a gyorsabban tájékoztató, az információval gazdagabban vagy látványosabban ellátó források felé fordul. Az élményt jelentő szép irodalom visszaszorulása egyre jellemzőbb. A tömegkultúra térnyerése együtt jár a lassabb sodrású, erőteljesebb belső munkát igénylő igényes olvasás háttérbe szorulásával. Sok

tudnivaló és megjegyezni való zúdul a mai emberre nap mint nap. Kikerülhetetlenül megtalálnak bennünket közlések, a praktikus életvitelhez kapcsolódó reklámok, plakátok és szóróanyagok az utcán és a számítógépes levelezésünkben. Ezek átfutása, elfogadása-elve tése napi foglalatosságaink gyakorlott részévé vált. Rászoktunk egyfajta gyors és válogató, az elméből gyorsan kitörő olvasási módra. A fentiek alapján önkéntelenül adódik a kérdés: Hol találja meg magát ezen az információs világsztrádán az iskolai könyvtár? Lepést tud-e tartani ezzel a gyors fejlődéssel? Számol-e a jelenség kultúrabefogadást megváltoztató voltával? Az egyre dagadó információs óceánban megtanítja-e a tanulókat navigálni?

AZ OLVASÁS PROBLEMATIKÁJA

Korunk felgyorsult ütemű életvitele nem kedvez az olyan tevékenységeknek, amelyek csendet, elmélyültséget igényelnek. Ez a helyzet az olvasással is. Lótunk-futunk egész nap, s az információk képi és írásos formában állandóan megtalálnak bennünket. Reklámok özöne biztat fogyasztásra, szórakozásra. Igen kevés akad köztük, amely az olvasás iránt támasztana igényt. Ebben a kéretlenül ránk köszönő és befolyásolni próbáló közegben nőnek fel gyermekeink is. A televízió, melyből lassacskán minden szobában akad egy, a családi élet csendjét veszi el, a felnövekvő nemzedékek kiegyensúlyozott fejlődését hátráltatja abban az esetben, ha nem akad egy érett személy, aki megtalálja a kikapcsoló gombot. A műsorkínálat pedig csatornánként óriási. A csillogó, akciódús képek pörögnek a televízió előtt védtelenül üldögélő gyermekek szemei előtt. Ez a koncentrált figyelmet romboló szórakozási forma az iskolába kerülő gyerekek olvasáshoz, tanuláshoz való viszonyára is kihat. „*Unja magát a gyerek!*” - panaszkodnak sokan. „*Nem elég érdekes az iskola*” - vélik mások. A szabadidős tevékenységek változatos lehetőségei is átalakítják az olvasáshoz való viszonyt. A média, az internet, a közösségi élet tereit pótolni kívánó bevásárlóközpontok szórakozási kínálata mind a könyvektől – és így a kreatív együtt/újraalkotástól – veszi el az időt. A fogyasztás tömegigényt kiszolgáló és üzletre épülő lehetőségei azonnali örömhöz, élményhez juttatják a gyerekeket. Az olvasás szó hallatán rögtön a kötettségek, a kötelező olvasmányok nem mindig szórakoztató világa jelenik meg a fiatalok fejében.

GYORSFELMÉRÉS ÉS TANULSÁGAI

A mai helyzetről borús képet festő sorok után egy olvasással kapcsolatos tájékozódásom tanulságait osztanám meg az olvasókkal. A Baár-Madas Református Gimnázium, Általános Iskola és Diákotthonban a magyartanítást az igényesség, a következetesség jellemzi. Ehhez nyújt megfelelő alapot az iskolánkba jelentkezők jó családi háttere. Ennek előrebocsátását azért tartom fontosnak, mert az olvasási szokásokra legnagyobb hatással a családban eltöltött első hat év tapasztalatai vannak. A gyerekeknek sokat mesélő felnőttek, a rendszeres beszélgetés, a már kicsiny korban kidolgozott, választékos érzelmi árnyalatokat érzékeltetni tudó nyelvi kód az, amely elősegíti a későbbi szórakozásból gyakorolt olvasást.

Idén az iskolába érkező új osztályokat az első könyvtárhasználati órán szintfelmérés, tájékozódás céljából megszűrtük. Rövid kérdésekkel tájékoztunk azzal kapcsolatban,

hogy miként viszonyulnak az olvasáshoz. Talán hihetetlennek tűnik, de igaz, hogy 93 tanulóból csak húsz nyilatkozta azt, hogy nem szeret olvasni, nincs ideje, türelme rá. Küzdelmet, nehéz munkát jelent számára a betűkkel való foglalkozás. Ezek a tanulók olyan környezetből jönnek, ahol átlagosan száz körül van a család könyveinek száma, jellemzően gyermekkorukban a televízió elé ültették őket szórakoztatás céljából, nem volt a szülőknek idejük arra, hogy mesét mondjanak a felcseperedő gyerekeknek. A kötelező olvasmányokat – a számonkéréstől való félelem miatt – ezek a gyerekek is elolvassák, bár akad köztük olyan is, aki a rövidített változattal próbál segíteni magán. Ebben a húszfős csoportban a legutóbb olvasott könyvek között a következők szerepeltek: J.K.Rowling: *Harry Potter és a halál ereklyéi*; Mag Cabot: *Heather Wells rejtélyes esetei 3.*; Stephanie Meyer: *Alkonyat*; Cecily von Ziegesar: *Bad girl*; Christopher Paolini: *Eragon*; Rejtő Jenő: *Az ellopott futár*.

Az olvasni nem szeretők között jellemzően több a tanulási problémákkal küszködő. Egy diszlexiás leány azt vallotta magáról, hogy őt a szülők mindig nagyon biztatták az olvasásra, de eredménytelenül. Öröndetesnek látom, hogy tanulóink zömének családi háttérében olvasó, művelődő felnőttek vannak, ahol a könyv, mint információforrás megőrizte primátusát.

Tíz éve dolgozom a Baár-Madas könyvtárban, az önkéntes és névtelen kérdőív kitöltők nyilatkozatai időnként a természetes tapasztalatnak ellentmondani látszanak, mert manapság többször találkozunk olyan tanulóval, aki a kötelező olvasmányok rövidített változata után érdeklődik. Néhány évvel ezelőtt ez a jelenség elképzelhetetlen lett volna. Családilag is megtámogatottnak számított a kötelező olvasmányok elolvasása. Legyen egy a kulturális anyanyelvünk, a remekművekkel mindenkinek találkoznia kell! – vallották tanulóink. Ma ennél kicsit rosszabb a helyzet. A gyerekek figyelmét, idejét más köti le, jobban hat rájuk a populáris kultúra.

Néhány mondattal ismertetem az olvasni szerető 73 tanuló kérdőívével szerzett tapasztalataimat. Ezek az örömmel olvasó gyerekek, nem csupán a kötelező olvasmányokat veszik kezükbe, utazás közben, vagy ha idejük engedi, akkor mindig olvasnak. Úgy vélem, ez igazán jó aránynak számít. Vélhetően ezek a tanulók az érettségi után is olvasó, nem muszájból könyvet kezükbe vevő felnőttek lesznek. A nagyon pozitív képet azzal árnyalnám, hogy az elolvasott könyvek száma a tíz évvel ezelőttihez képest kevesebb és a könnyebb irodalom felé tolódott, népszerűek Agatha Christie, Tolkien, J.K. Rowling művei, de sokan szeretik Wass Albert könyveit. A megkérdezettek e csoportjának családjában átlagosan 1500 könyvnél is több van, a családtagokat kivétel nélkül naponta látják olvasni. A rendszeres olvasás élményének ajándékát ezek közül a tanulók közül tízen az alsós tanítónak köszönhetik, sokan a szülőket, nagyszülőket nevezik meg serkentő erőként.

MAGYARTANÁRAINK AZ OLVASÁSRÓL

Iskolánkban a magyar-munkaközösség tagjai összehangoltan, elvárando igényként tárják a tanulók elé azoknak a könyveknek a listáját, melyek elolvasását megkövetelik. A tájékoztató körkérdésemre valamennyi kollégám azt nyilatkozta, hogy fontosnak tartja azt, hogy a gyerekek gimnazista éveik alatt megismerkedjenek bizonyos művekkel.

Az olvasmánylista összeállításánál figyelembe veszik azt, hogy melyik könyvet olvassák nagyobb lelkesedéssel a diákok. A pedagógusok figyelnek arra is, hogy az adott tanulói csoport milyen érdeklődési körű, fontos a nemek összetétele is. Egy-egy írótól ennek megfelelően választanak olvasmányt. Egy fiatal, magyartanító tanár megpróbálkozott azzal, hogy az egy-két kötelező olvasmány helyett 35 tételes listáról válasszanak a tanulók egy regényt, és arról számoljanak be. Könyvtárosi megfigyelés: nagyon sikeres volt ez a kezdeményezés. Tetszett a diákoknak a döntésbe való beavatás. Az olvasmánylista kézhez vételekor tízesével szaladtak le a tanulók a kiszemelt regényért az órát követő szünetben.

A kötelező olvasmány kiadásakor nem mindegyik magyartanár tart előkészítő, kedvet, érdeklődést felkeltő órát. Egy dologban egységes az álláspont: a következetes számonkérés, a regények igényes feldolgozása a leendő értelmiségiek számára mindenképpen fontos. Abban is megegyezik a vélemény, hogy nem a történet megismertetésén van a hangsúly, hanem a beavatáson, az értelmező olvasáson. A kollégák közül többen vállalkoznak egy-egy rövidebb mű osztályban történő együtt olvasására. Néhányan érdekes részletek felolvasásával próbálják az érdeklődést felkelteni. Egy kolléganő szerint, érdemes a történet elejét elmesélni és egy érdekes részletnél abbahagyni. Mások a regénnyel való találkozásuk személyes élményét mesélik el. Természettudományos tárgyakat tanítók közül akadnak olyanok, akik jutalom ötöst adnak azoknak, akik egy-egy tudós élettörténetének elolvasására vállalkoznak. Nos, ez a kezdeményezés az olvasás tantárgytól független jelentőségére utal. Összefoglalva: az olvasás helyzete a Baár-Madasban igen jó; az országos átlagot meghaladóan megvalósul az alpművek megismertetése, a következetes számonkérés révén elolvassák a tanulók az előírt olvasmányokat. Mikszáth humorán keresztül, mely már a 7. évfolyamosok számára örömet jelent, még mindig sokan eljutnak Jókai műveinek élvezetéig. Az olvasóvá nevelésben fontos a fokozatosság és az életkori sajátosságok ismerete, hogy például a 14 évesek még a sztorira, az izgalomra, a váratlanságra, a kalandra, a humorra vágyanak. Ennek a figyelembe vétele nélkül tanulóinkat nehéz a könyvhöz édesgetni.

NÉHÁNY SZÓ ARRÓL, HOGY MIT TESZ KÖNYVTÁRUNK AZ OLVASÓVÁ NEVELÉSÉRT

Iskolánkban tervezett módon, a tanítókkal, a magyar-munkaközösséggel, az informatikatanárokkal, az osztályfőnökökkel egyeztetve rendszeres könyvtárhasználati órákat tartunk. A könyvtárban való önálló eligazodás megtanítása mellett az a célunk, hogy a tanulók olvasáshoz való viszonyát is formáljuk. Legújabbban az internet helyes használatára, lehetőségeire is ráirányítjuk a figyelmüket. A mi általános iskolásaink elsős koruktól játékos, izgalmas könyvtári órák keretén belül szoknak be a könyvtárba. A foglalkozásokat és a kolléganőm aprólékos alaposággal kidolgozott kötetlenebb óráit nagyon várják, ünnepet jelent számukra a „tündérvilággal” való megismerkedés. Rajongva szaladnak a napköziből az ifjúsági könyvtárba, hogy a saját olvasójegyükkel kivihessenek egy könyvet. A tudatosan felépített beszoktatásnak eredménye a nagy forgalom és a rendszeres kölcsönzés. Tapasztalatunk szerint a tanítóink és a szülők is körültekintően támogatják ezt a folyamatot. A gimnáziumi osztályokban már építünk az általános iskolában

megszerzett ismeretekre. Az első találkozás alkalmával az olvasás semmivel sem pótolható jelentőségéről beszélgetünk. Felhívjuk a figyelmet arra, hogy a tömegkommunikáció ártalmas hatásaként a csendes szemlélődés ártatlan gyermekkorra lassanként minimálisra zsugorodik. Olyan információkkal bombázza a televízió az óvatlanokat, mely lehetlenné teszi az önálló gondolkodásra való képesség kialakulását. Ekkor tudatosulhat a diákokban, hogy egy-egy regény új világokat nyit meg számukra, ahol, ami másokkal történik meg, mindaz velünk is megtörténhet. Az irodalmi alkotás megoldási kulcsokat kínálhat, modelleket közvetíthet a befogadó lelki alkata szerinti ütemben. Segíthet hatékony eszközt és segítséget találni a serdüléssel járó változások átvészelésében. Az olvasmányok segítségével a képzeletünk által kipróbálhatunk különböző megoldásokat anélkül, hogy a való élet következményeivel szembesülnénk. Az olvasás a ma jellemző túlzott képfogyasztásnál aktívabb, építőbb és autonómabb tevékenység. Ennek a szemléletnek átadása mellett a korszerű követelményeknek megfelelően tartunk órákat az internet könyvek világát ismertető, illetve egyéb tudásokat tároló adatbázisainak felhasználási lehetőségeiről.

Bárcsak minél több fiatal megismerkedhetne segítségünkkel az örömet, szórakozást jelentő olvasás elvarázsoló élményével, valamint az értékes tudás megszerzésének korszerű, gyors útjával, hogy művelt, felkészült, teljes életet élő felnőtté válhasson!

NYENYESTÁN RITA

Választottunk, hogy választhassanak

A Pannonia Sacra Katolikus Általános Iskola 1991 augusztusától működik. 1997 óta Budapest XII. kerületének egyházmegyei fenntartású iskolája, és a városmajori *Jézus Szíve Plébániához* kötődik. „Az iskola arculatát meghatározza a vallásos, a művészeti, kiemelten a zenei nevelés és a nemzeti hagyományok iránti elkötelezettség.”⁶

Intézményünket – a kerületi arányoknak megfelelően – elsősorban értelmiségi, polgári családok keresik meg, akik az erkölcsi-vallási nevelésen túl az oktatás jó minőségét is elvárják. Hangsúlyos szerepet kap tanulóink anyanyelvi művelése, valamint irodalmi, történelmi, néprajzi ismereteiknek bővítése is, hogy megszerethessük velük a magyar kultúrát.

Iskolánk magyar nyelv és irodalom tanításának egyik alapvető célkitűzése a helyes önkifejezésre való nevelés és az olvasás, szövegértés színvonalas elsajátíttatása. Büszkék vagyunk a Patrocíniumunkon, Kalazanczi Szent József napján megrendezett vers- és prózamondó versenyekre, melyek célja nem csak a szép beszéd fejlesztése, hanem az is, hogy ezek által az irodalomnak szentelt ünnepi órák által tanítványaink közelebb tudjanak kerülni a magyar széppróza és líra esetleg tananyagán kívül eső részeihez is. Ebből az alkalomból iskolánk minden növendéke egy általa választott művet ad elő, melyhez segítségképpen egy verslistát állítottak össze alsós tanítóink: ezen korosztályok szerint szerepel számtalan magyar vers, mese.

6 Részlet iskolánk Pedagógiai Programjából.

Az olvasás megszerettetése a ma anyanyelvi nevelője számára kulcskérdés, ugyanakkor nagy dilemma is. Nagy Attila olvasásszociológus véleménye szerint jó lenne, ha a gyerekek választhatnák ki néhány könyv közül, hogy melyiket olvassák el. Azt is kiemeli, hogy az olvasmányélménynek sosem szabad feladattá degradálódnia; váljon inkább élő tartalommal, mondanivalóval. Persze nem vitás, a legnagyobb hátrányt az okozza, ha a követendő (családi) minta hiányzik.⁷

Mi azt a célt, hogy olvasókat neveljünk tanítványainkból, a számunkra már hagyományossá vált olvasmánynaplók segítségével is igyekszünk elérni. A diákok felső tagozatban havonta beszámolókat készítenek egy-egy általuk elolvasott regényből. Célzatosan kap itt teret a szubjektív hang, a saját vélemények melletti érvelés, a reflexív olvasási technika elsajátíttatása, és nem utolsó sorban a rendszeres munkára nevelés, az előzetes tervezésre szoktatás, így a felelősségteljes időbeosztás kialakításának előmozdítása is.

A mennyiségi követelmények évfolyamonként növekednek, a minőségi kritériumokat pedig egy általunk összeállított könyvlista révén biztosítjuk. A lista négy kolléga összefogásának eredményeként született, akik közül kettő magyar szakos, egy könyvtár szakos és egy, a Jonatán Könyvműhely programot is koordináló tanító. Az összeállítás során fontos volt számunkra, hogy ne csak egyféle nézőpontból értékeljünk. Törekedtünk arra, hogy a felkínált művek spektruma széles legyen. Választásunk egyik vezérelvül a szépirodalmi igényességet állítottuk, az esztétika és a klasszikus kánon mércéjével mért *szép* keresését. Megjelenik az ajánlónkban a történelmi múltunkat, a magyar kultúrát fókuszba helyező művek sora is, de kiemelhetném még a gyermekek érzelmi, erkölcsi fejlődését szolgáló, vagy a kritikai érzékük fejlesztését célzó alkotásokat is.

Abban, hogy a jelenlegi összeállítást évfolyamonkénti bontásba rendezve bocsátottuk a tanulók rendelkezésére, igazából csak a praktikum vezérelt minket. Hosszas fejtörést okozott viszont bizonyos művek évfolyamokhoz való rendelése. Mi javaslatképpen dolgoztuk ki ezt a rendszert, hiszen minden gyermek egyénisége, érettségi szintje és hangulata más. Ezért a pedagógusok személyes ajánlásokkal segítik a választásukban bizonytalan tanulókat.

Konzervatívnak olyan szempontból nevezném a listánkat, ahogy például Spiró György radikálisan vagy liberálisan gondolkodik „egy csomó régi nagy magyar művet, például Jókai regényeit illetően”⁸. Minden magyartanárnak el kell döntenie magában, mit jelent számára anyanyelvi öröksége és ő mit kezd vele. Mi letettük a voksunkat, és nem az átírt Toldik és leegyszerűsített Jókaiak mellett. Nem így kívánjuk betömni az egyre nyilvánvalóbb rést a ma és tegnap nyelvi normája között. Egy mai fiatal számára az ott-honi mesék ugyanúgy, mint az önálló, rendszeres olvasás alapfeltételei lehetnek az információáradatban való eligazodásnak, és záloga annak, hogy a jövőben a fogyasztói társadalom olcsó termékeit el tudja utasítani és kultúránk valódi, ám rejtőzni látszó értékeit meglelhesse.

7 Biczó Henriett, Magyar Hírlap, 2004.20.02.

8 Részlet a 2009. május 4-ei magyar nyelv és irodalom középszintű érettség vizsgán közreadott, Spiró Györgytől származó idézetből.

KÖNYVAJÁNLÁS ÁLTALÁNOS ISKOLÁSOK SZÁMÁRA

*Készítette a Pannonia Sacra Katolikus Általános Iskola
humán munkaközössége*

Jelmagyarázat:

Vastag betű: feltétlen elolvasásra ajánljuk;

Álló betű: fontosnak tartjuk elolvasását;

Dőlt betű: A fentiekén túl ezeket is ajánljuk olvasásra.

Az aláhúzott műveket csak a pedagógus által megadott időpontban ajánljuk olvasására, mert azok feldolgozása közösen történik.

Az évfolyamok között természetesen lehetséges az átjárás a tanuló képességeinek megfelelően.

5. OSZTÁLY

C. Collodi: Pinokkió kalandjai
Erich Kästner regényei
Lengyel Dénes: Régi magyar mondák
C. S. Lewis gyerekregei
Móra Ferenc: Dióbél királyfi,
Rab ember fiai
Molnár Ferenc: A Pál utcai fiúk
Nemeshegyi Péter: Ermi furulyája
Patricia St. John: Nyomok a hóban
Szentiványi Jenő: A kőbaltás ember
Wass Albert: Válogatott magyar mondák

Baum: Óz, a nagy varázsló
Benedek Elek: Honszerző Árpád
Berkes Péter: Az öreg bánya titka
F.H. Burnett: A titkos kert
L. Carroll: Alice Csodaországban
Fekete István: A koppányi aga testamentuma, állatregényei
R. Kipling: A dzsungel könyve
Eric Knight: Lassie hazatér
Nógrádi Gábor könyvei
Őrsi Ferenc: A Tenkes kapitánya
Római regék és mondák
J. Spyri: Heidi
Szabó Magda: Tündér Lala
P. L. Travers: A csudálatos Mary sorozat
Trencsényi-Waldapfel Imre:
Görög regék és mondák
Török József: A magyar föld szentjei

6. OSZTÁLY

Cooper: Az utolsó mohikán
Defoe: Robinson Crusoe
Gárdonyi Géza: Egri csillagok
Mikszáth Kálmán: A két koldusdiák
A beszélő köntös
Akli Miklós
Eleanor H. Porter: Az élet játéka
Jules Verne regényei

Joy Adamson: Oroszlánhűség
Elza és kölykei
Cooper: Vadlő
Bórharisnya
Fekete István: Bogáncs
Győri Katalin: Felhők Szigete
Hegedüs Géza: Az írnök és a fáraó
Hegedüs Géza: A milétoszi hajós
Hevesi Lajos: Jelky András kalandjai
Mándy Iván: Robin Hood
Karl May regényei
Miklya Luzsányi Mónika: Apati szövetsége
A. Milne regényei
L. M. Montgomery Anne-regényei
Orbán Dezső: A fehér korall
Eleanor H. Porter: Az öröm játéka örök
Szombathy Viktor: A félhold vándora
Henryk Sienkiewicz: Sivatagon és vadonban

5. OSZTÁLY

Gabányi János: Magyar várak legendái
Csorba Csaba: Legendás váraink
Regényes váraink
(Szombathy Viktor: Száll a rege várról
várra. Szlovákiai vármondák)
Mátyás király tréfái

Bársony Ottília: Hol bujkálsz, cinege?
J.M. Barrie: Pán Péter
F.H. Burnett: A padlásszoba kis hercegnője
A kis lord
Csukás István regényei
Kindelmann Győző: Egy kisministráns titkos naplója
Lindgren: Harisnyás Pippi sorozat
Oroszlánszívű testvérek
Ronja, a rabló lánya
P. Maar: Felbukkan egy szombóc
Patricia St. John: A vadon titka
Ahol a szívárvány földig ér
Sewell: Fekete Szépség
Szabó Árpád: Trójai háború
Varró Dániel: Túl a Maszat-hegyen
C. Vulpius: A haramiák kapitánya
O. Weulersse: Eskü a katakombában

7. OSZTÁLY

Gárdonyi Géza: Isten rabjai
A láthatatlan ember
Fekete István: Tüskevár
Téli berek
Lutra
Jókai Mór: A kőszívű ember fiai
Kertész Erzsébet: Szendrey Júlia
Mikszáth Kálmán: Szent Péter esernyője
Gavallérok
H. Beecher-Stowe: Tamás bátya kunyhója

Edmondo de Amicis: Szív
Charles Dickens: Twist Oliver
Karácsonyi ének
Copperfield Dávid
Dumas: A három testőr

6. OSZTÁLY

Tatay Sándor: Kinizsi Pál
Mark Twain regényei
Maria Augusta Trapp: A Trapp család

C. Aubry: Belle és Sébastien
Bogáti Péter: A Hóvirág másodkormányosa jelenti
Donászy Ferenc: Egy magyar diák élete
Mátyás király korában
Gerald Durrell regényei
M. Ende: Momo, Végtelen történet
J. Habberton: Helén fiacskái
Hollós Korvin Lajos: A Vöröstorony kincse
Janikovszky Éva: Hét bőr
T. Jansson: A láthatatlan kisgyerek,
Varázskalap a Múmin-völgyben
Arthur Ransome: Fecskék és fruskák
Galambposta
Nem akartunk tengerre szállni
Stevenson: A kincses sziget

8. OSZTÁLY

H. Bodó József: A hársfa virága
Ézsias Erzsébet: A hit pajzsa
(Placid atya élete)
Móricz Zsigmond: Légy jó mindhalálig
Morlin Imre könyvek
Antoine de Saint-Exupéry: A kis herceg
Széchenyi László: Mégis kisüt a nap
Tamási Áron: Ábel a rengetegben

B. S. Aldrich: A múlt dala
B. S. Aldrich: Száll a fehér madár
Charlotte Bronte: Jane Eyre
L.C. Douglas: „És köntösömrre sorsot
vetettek”

7. OSZTÁLY

Monte-Cristo grófia
Korzikai testvérek
Fehér Klára: Bezzeg az én időmben
Jókai Mór: Egy magyar nábob
Kárpáthy Zoltán
A nagyenyedi két fűzfa
Miklya Luzsányi Mónika: Srácok
a garázs tetején
Titkoskönyv
Mikszáth Kálmán: A fekete város
Tót atyafiak. A jó palócok
Móra Ferenc: Aranykoporsó
Rónaszegi Miklós regényei
Nicolas Wiseman: Fabiola

Doyle: Sherlock Holmes kalandjai
P. Féval: A púpos
Fehér Klára: Én sose kapok levelet
Lesz nekem egy szigetem
Az indián kertje
Brunella Gasperini regényei
Janikowszky Éva: Aranyeső
Szalmaláng
Jókai Mór: És mégis mozog a föld
Szegény gazdagok
A névtelen vár
W. Scott: Ivanhoe
Rob Roy

8. OSZTÁLY

Gárdonyi Géza: Bibi
Ida regénye
Kosztolányi Dezső: Aranyárkány
Móricz Zsigmond: Életem regénye
Henryk Sienkiewicz: Quo vadis
Tűzzel-vassal Özönvíz A kislovag
Sivatagban és vadonban
Szabó Magda: Abigél
Szántó György: Az Alapiak kincse
Tamási Áron: Ábel a városban
Ábel Amerikában
J.R.R.Tolkien: A Gyűrűk ura
Wass Albert: Tizenhárom almafa
Elvásik a veres csillag
Kard és kasza

J. Austen: Emma,
Értelem és érzelem,
Büszkeség és balítélet,
A mansfieldi kastély
Gárdonyi Géza: Az én falum
Ernest Hemingway: Az öreg halász és a tenger
Akiért a harang szól
Szabó Magda: Mondjátok meg Zsófikának
Álarcosbál
J. R. R. Tolkien: Babó
L. Wallace: Ben Hur

MAKKAI KINGA

Marci és az irodalom

avagy hogyan lépett be Marci a könyvek csodálatos világába

A kisdedek első találkozása a könyvekkel általában a játékkönyvek, lapozgatók, leporelló-típusú könyvek által történik. Mondom általában, mert Marci esetében nem így történt.

Marcinak nemigen volt leporellója. Nem szerette őket. Mindig belezavarodott az oldalakba. Ha volt is egy-kettő, pl. *Malacka és a farkasok*, csak nagyon ritkán vette kezébe. Érdeklődése a könyvek iránt későn kezdődött, kétéves korában, de ekkor annál intenzívebben. Ez a késés azzal is magyarázható, hogy a tanítóképző főiskolán igazgatóm felkért a Gyermekirodalom tantárgy tanítására, így érdeklődésem a gyermekkönyvek felé fordult. Azóta is tart, sőt egyre inkább mélyül.

Nálunk a rendszeres esti mesék akkor kezdődtek el, amikor Marci betöltötte a 2. életévét, és tudomásul vettük, hogy Téglás Péter barátunk már kisebb meséket hallgat esténként anyukájától. Milyen jó, ha az embernek ilyen „művelt” barátai vannak! Akkor kezdtünk ismerkedni Marék Veronika könyveivel, akinek a nevét attól a perctől kezdve, hogy elolvastuk *A csúnya kislány* és *Laci és az oroszlán* című képeskönyveket, örökre emlékezetünkbe véstük. Mi azért Marcival mégsem vele kezdtük el az esti meseolvasás tradícióját. Lehet, hogy nem a legildomosabb egy értelmiségi, mi több magyartanár anyaként bevallani, de a *Thomas-mesesorozat* nyerte el leghamarabb a tetszését, olyannyira, hogy még 3 évesen is kedvenc olvasmányai közé tartozott. Nem értem, mit fálnak a gyerekek rajta! Egész Thomas-láz tombolt tavaly Európában. Szerencsére mindent elkövettem, hogy ez a Thomas-szenvedély ne legyen annyira fatális és kizárólagos. Habár, mondják a szakemberek, jó az, ha a gyerekek ilyen rajongásig szeretett olvasmányai vannak, még ha giccses is. Tény és való, egy évig olvastam a Thomas-történeteket. És minden egyes résznek éppúgy tudott örülni. A 14. résznél leálltunk. Aztán később ráéreztem a kis „művelt”, hogy a műfordítások soha nem pótolhatják az eredeti magyar szerzők alkotásainak humorát, báját, nyelvi közelségét. Így egy-két olvasás után ott ültek a Thomas-mesék a polcon, szomorúan és reményteljesen kacsintgatva Marcira esténként, amikor választásra került sor. Helyüket átvették más „értékesebb”, izgalmasabb gyermekkönyvek. Azt azonban el kell árulnom, hogy olvasóvá nevelni, illetve a mesehallgatást olyan könyvvel kell elkezdni, melynek főszereplője a gyermek számára különösen kedves, érdekes és vonzó. Ilyen volt Marci számára Thomas, a kis kék mozdony. Rögtön rákapott a „mesehallgatásra”.

Szólnom kell a meséket megelőző időszakról is, amikor a mondókás könyvek voltak az első helyen, először Füzesi Zsuzsa könyvei (*Zsipp-zsupp*, *Mondókáskönyv*, *Eszterlánc*, *Ünnepekre*) nyerték el tetszését, de ennél is jobban kedvelte, már-már rongyosra lapozta a *Nagy Mondókáskönyvet*. Nagy formátumú, színes rajzai nyomban elnyerték tetszését, és fél év sem telt bele, kívülről fújt belőle már 43 mondókát, gyermekdalt. Később, mikor megérkeztek a Thomas-mesék, felhagyott az énekléssel, figyelme inkább a próza felé irányult.

A Thomas-mesék szomszédságában ismerkedett meg Marék Veronika Kippkopp könyveivel. Ahogy megkapta őket, háromszor kellett neki egymás után felolvasnom. Különösen a *Kippkopp és a hónapok*-at kedvelte, majd jött a *Kippkopp a fűben*, *Kippkopp és Tippkopp*. Mi tagadás én is nagyon kedveltem őket, így azok az esték, amelyekben Kippkopp volt a főszereplő, valósággal derűs, vidám hangulattal teltek meg. Természetesen számomra is.

Egyik este (Marcit két és fél éves lehetett) azon kaptam magam, hogy miután már a huszadik mesén is túl voltunk, s a fáradtság már-már levett a lábamról, és átugrani, kihagyni próbáltam szavakat, részeket, nagy meglepetésemre azonnal megkért, hogy „ne ugorjak”, mert ő úgyis tudja, mit hagytam ki, és már fújta is azokat a „kihagyott” részeket, szavakat. Szép lassan kiderült, hogy betéve tudja az egészet. Leginkább nem is az szórakoztatott, hogy megtanulta őket kívülről, hanem az, hogy pontosan tudta, mikor kell lapoznia, na meg az a hangsúly! Mi tagadás, hanglejtésről-hanglejtésre az én felolvasásomat tudta hajszálpontossággal utánozni.

Vannak gyerekkönyvek, amelyek a szülőnek tetszenek, de a gyerekek nem, és fordítva, a gyerekek fálják, az anyukák meg a fejüket fogják, és csodálkoznak, hogy miért tetszik annyira a gyerekeknek. Velünk is előfordult mindkét eset. A felnőtt felelőssége ezen a téren azért is nagy, mivel a gyerekkönyvek kiválasztásakor a szülő választása (ízlése, műveltsége, saját gyerekkori emlékei, esetleg pénze stb.) a döntő (nem a gyerek vásárol könyvet magának).

Én inkább olyan könyvekről írnék, amelyek mind nekem, mind Marcinak kedvenceinkké váltak. Természetesen gondosan megválogattam mindig, milyen könyvet vásárolok neki. Ilyen volt a Kippkopp mellett az a három klasszikus is, melyeket az irodalmi nevelés megalapozásában alapműveknek tekintek, és melyekről tudjuk, hogy a magyar gyermekirodalom mérföldkövei:

1. Petőfi Sándor: *Arany Lacinak* (a magyar gyermekirodalom első, modern értelemben vett gyermekverse!).

2. Móricz Zsigmond *Iciri-piciri*-je, könyv, melyben két verses mese olvasható, kedves, bájos képekkel az *Iciri-piciri* és *A török és a tehének* (Móra könyvkiadó, Lukáts Kató rajzaival).

3. József Attila: *Altató* (József Attila egyetlen gyermekek számára írt verse!).

A 2-3 éves kor a képeskönyvek korszaka. A képeskönyv az a fajta gyerekkönyv, ami egy mesét tartalmaz, több oldalon illusztrálva. Ilyenkor a gyerek figyelme inkább a képre terelődik, ezért nagyon fontos ezekben a képeskönyvekben az illusztráció. A Kippkopp könyvek esetén az illusztráció olyan szorosan kíséri a szöveget, illetve halad együtt a gyermekolvasó képzeletével, hogy ennél tökéletesebb összhang szöveg és illusztráció között nem is létezhetne, hiszen Marék Veronika saját maga illusztrálja meséskönyveit. Nem csoda, hogy Kippkopp, a gesztenyegyerek, oly könnyen belopja magát a gyermekolvasók szívébe. A kortárs gyerekkönyvek, képeskönyvek közül Paulovkin Boglárka *A katicabogár elveszett pöttyei* illetve a *Róka és egér új otthonát keres* című meséi váltak kedveltté.

Mivel a könyvek kiválasztásában az én ízlésem döntött, elhatároztam, hogy minden hónapban egy-egy könyvvel ajándékozom meg Marcit, amit nem csak ő, hanem én is

izgatottan vártam, nemcsak az együtt olvasás izgalmáért, hanem azért is, hogy lemérjem Marci arcán a könyv sikerét. Nem csalódtam soha. Talált az ízlésünk. Megpróbáltam a legnépszerűbb gyerekkönyveket adni a kezébe, gondosan megválogatva szerzőt és illusztrátort. Nekem személyesen Szegedi Katalin illusztrációi tetszenek a legjobban, összetéveszthetetlen stílusa egyből lenyűgözött, de nagyon megkedveltem Paulovkin Boglárka vaskos, telt, színekben talán kissé borongós festői technikáját is. Nagyon viccesnek találtam a legmodernebb kortárs technikákat felhasználó, roppant humoros, vicces stílusú Kárpáti Tibor könyveit. Marci rögtön vette a lapot, s mikor megkapta a szerző által illusztrált *Csókolom, pókmajom!* című könyvét, amely műfajilag is roppant modern vonalat képvisel, pár nap alatt kívülről fújta. Sok vicces, derűs pillanatot szerzett nekünk ez az igen modern technikával rajzolt könyv. Én úgy vagyok ezzel, hogy egyelőre idegenkedem a számítógépes illusztrációktól, és előnyben részesítem a kézzel rajzolt könyvillusztrációkat, de ebben az esetben mégis elnyerte tetszésemet a képek humora. Öröm volt hallgatni, mikor hétvégén nagyszülőktől hazafele jövet Marci hangosan kacagva ismételtette az autóban a vicces köszönési formákat („*Mi az ábra, zebra?*” vagy „*Örvendek a szerencsének, fába szorult fonalféreg.*”). Hamarosan mi is, a család felnőtt tagjai is már kívülről fújtuk. Az a hét is jól végződött! Most már egy hullámhosszon voltunk a gyerekekkel.

Külön fejezetet alkotnak Marci életében a versek, verseskötetek. Kedvence Lackfi János *Bögge család* című kötete, mely svéd gyermekvers típusú modern verseket tartalmaz, de érződik ezeken a verseken egyfajta szabólőrincses megformáltság is. De csak a költőiségükben klasszikusak, mert tartalmukban ezek a versek pontosan arról és úgy szólnak, ami egy Marci korabeli mai gyerek számára a legtermészetesebben hangzanak: *Dorottya legyőzi a hisztit* vagy *Johanna és a fiúvéce*, hogy csak Marci két legkedvesebb versét említsem. Ezekkel a versekkel ő már találkozott egy másik zseniális és egyedülálló kortárs gyermekvers antológiában, a *Friss tinta!*-ban, ahol olyan kortárs szerzők verseivel ismerkedett meg, mint Tóth Krisztina, Kiss Ottó, Kántor Péter, Szabó T. Anna, Varró Dániel, Ranschburg Jenő, Parti Nagy Lajos (a kedvencem) vagy a jól ismert Gryllus Vilmos, akinek a verseit inkább dal formájában ismerte már előbb az *egyszervolt.hu* oldalról (lásd *Pöttyös szárnyú katicabogár* vagy a *Kárókatona* című). A *Friss tinta!* hetekig a kötelező olvasmányok között szerepelt. (Most is hallom, amint napközben skandálja: „*Szép állat a krokodil / Minden este bekakil. / Bekakil, bepisil / Szép állat a krokodil.*”) Ha esténként 2-3 könyvet kiválasztott, a *Friss tinta!* feltétlenül köztük volt.

Azt el kell árulnunk, hogy Marci könyvei két részre vannak osztva. Egyik sorban vannak a meséskönyvek, másik sorban a böngészők, lexikonok, vagyis az esti, illetve délutáni alvás előtt olvasandó könyvek, és a nappal nézegethető, lapozgatható könyvek. A kettőt soha nem keverte! Miután megkedveltük Varró Dániel, Szabó T. Anna és Tóth Krisztina verseit, jöhetett a *Kerge ABC* című könyv, melyben az izgalmas képek és mondókák mellett Marci könnyen felismerhette a nagybetűket. A könyv elkészítésére a már fentebb emlegetett Paulovkin Boglárka, illusztrátor-tipográfust kérték fel, aki jelenleg a budapesti Visart Művészeti Akadémián tanít. A könyv nem egyszerűen a betűk és állatok felsorolása, hanem számbavétele megannyi illusztrációs technikának is, így szerepel köztük fotó, piktogram, festmény, kollázs, tusrajz, gyerekfirka, agyagfigura. Éppen ezért több illusztrátor, többféle stílusban, más-más technikával dolgozott a könyvön, név

szerint: Gyöngyösi Adrienn, Kárpáti Tibor, Nagy Diána, Paulovkin Boglárka, Szolnoki Beatrix, Takács Mari. Gyöngyösi Adrienn-t ismertük már korábban József Attila *Altató* könyve kapcsán. Örültünk minden új képének, melyet felfedeztünk a *Kerge ABC*-ben. Nekem most is rejtvény és stílusgyakorlat ez a könyv, a költők, illusztrátorok technikája megkülönböztetésének gyakorlása.

Marci ismeri a betűket. Nem állt szándékomban ilyen korán megtanítani (habár tanítóként nagy kísértést érek rá!), de ő kérdezett rá, nem térhettem ki a válasz elől. Ennek kapcsán jut eszembe, hogy elképzelhetőnek tartom Rachel Cohen francia pedagógus kezdeményezését, aki kutatásaiban igazolta, hogy nem a 6-7, hanem már korábban, 3-5 éves korban elkezdhető az olvasás játékos formában történő elsajátítása. Ebben a korban ugyanis a gyermek érdeklődése a betűk iránt olyannyira mély, ösztönös megismerésen alapuló, igazi kíváncsiságból fakadó, hogy minden erőfeszítés nélkül, könnyedén sajátítaná el a betűk világát. Az a gyerek, aki érdeklődve jár a világban, írásokat figyel meg az úton, könyvekben, hirdetőtáblákon, természetyszerűen rákérdez „*Anyá, ott mit ír?*”, és így, szép lassan, észreveszi és megtanulja a betű formáját, a hasonlóságokat, ismétlődéseket. Hiszen az olvasás sem egyéb, mint egy jelrendszer elsajátítása, s mi más lenne a betű, ha nem egy jel. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint Marci érdeklődése a jelek iránt, főleg a közlekedésben. A közlekedési táblákat 3 évesen, az autómárkák jeleit már 2 évesen fújta.

Takács Mari, aki Kovács András Ferenc *Hajnali csillag peremén* című gyerekvers kötetének illusztrálásával nyerte el 2008-ban „az év legjobb gyerekkönyv illusztrátora” címet (KAF kötete pedig „az év legjobb gyerekkönyve” elismerést), úgy lett Marci kedvence, hogy a kedvenc verseskötetének, a *Friss tintát!*-nak is ő volt a rajzolója Mikor megkapta KAF új kötetét, akkor örömmel újságolta: „*Anyá, nézd, ezt ugyanaz a néni rajzolta, aki a Friss tintát! Ő a kedvencem.*” Marci egyébként a képekben nem válogat: szövegírókban igen, illusztrátorokban nem. Mindenféle képet a könyvekből százszor megbámul, igazolva azt, hogy ebben a korban mennyire fontos (ha nem fontosabb!) a kép, mint a szöveg.

És most következzen Marci egyik legkedvesebb könyve a *Mazsola*. Nem tartozom azon gyerekek közé, akik gyerekzobájukban nem fértek el a gyerekkönyvektől. Hazudnék, ha azt mondanám, hogy nem volt egy gyerekkönyvem sem, de a nagy klasszikusok közül, mint Marék Veronika, Bálint Ágnes, Csukás István, Janikovszky Éva, Kormos István, nem emlékezhetek senkire. Őket később, ifjúként egyetemista koromban ismertem meg. A Magyar nyelv és irodalom tanszéken, Dombi Zsóka néni mindent elkövetett, hogy a gyermekirodalom kurzus ismét gyermekké tegyen minket, egyetemi hallgatókat. Szóval, már akkor eldöntöttem, hogy a gyermekeim nem fognak felnőni úgy, hogy ne olvassak fel nekik a Mazsolából vagy a Süsüből. Ennek a vágyamnak aztán az lett az eredménye, hogy igyekeztem a kortárs gyermekkönyvek mellé egy-két klasszikust is becsesempészni, és kíváncsian vártam a hatást. Az eredmény nem maradt el, mert ezek a klasszikus remekművek az én fiam rajongását látva ismét bebizonyították, hogy – évtizedek ide vagy oda – halhatatlanok még ma is. Szerzőjük annyira ráértett az örök gyermeki lélekre, hogy Marci fiam Mazsola személyében alteregójára ismert. Ezt egy anya megérzi, miután egy fél évig minden este bármennyi könyvet választott, közöttük kötelezően ott szerepelt Bálint Ágnes *Mazsolája*. Ez a kis zöld malac ugyanolyan problémákkal küzdött, mint a

mi kis Marcink, így aztán igyekeztem én is erőt meríteni Manófalvi Manó bölcsességéből. Így vált Mazsola mindkettőnk kedvenc olvasmányává.

Tovább folytatva a sort, sokat segített nekünk az óvodára való felkészülésben Kormos István *Mese Vaccorról, egy pisze kölyökmackóról* című meséje, amely verses formájának köszönhetően rövid időn belül belopta magát Marci szívébe, olyannyira hogy első héten óvodába menet ebből idéztem neki, ha netán elszontyolodott („*Óvoda, óvoda / Desok gyerek jár oda* stb.”). Kicsit később, már óvodásként kapta meg Szepes Mária *Pötytyös Panni óvodában* című klasszikus darabját, melyen szintén generációk nőttek fel. Természetesen mindent elköveztünk, hogy az első óvodai hetek, illetve Marci óvodába való beilleszkedése zökkenő- és könnymentes legyen. Ez utóbbi könyv ebben sokat segített. Ez az a könyv, melyből a gyerek épp arról hall, ami a szíve legmélyén foglalkoztatja, de képtelen kimondani. Szerintem ettől is jó egy gyerekkönyv!

Csukás István *Süsüje* és Janikovszky Éva *Jó nekem!* könyvei mellett nagy népszerűségnek örvendtek a kortárs mesék is. Kedvelte Berg Judit *Csiribi és Panka* sorozatát. Sajnos az első köteteket csak kölcsön kaptuk, de miután Marci megismerkedett velük, már türelmetlenül várta a folytatást. Így ismerte meg Panka és Csiribi különböző kalandjait először a *Micsoda idő!*-ben, melynek 5 fejezete a különböző időjárásban (ködben, esőben, hóban, szélben, napsütésben) mutatja be a két tündérgyereket és barátait, majd a *Tündér biciklin* című második kötetben, melyben különböző járműveket próbálnak ki a szereplők, ezt követte a *Tündérváros*, ahol különböző mesterségekkel ismerkedhetnek meg a gyerekek, és türelmetlenül várjuk a következő részt is az ünnepekkel (*Tündérnapló*). Különösen bájossá teszik ezeket a könyveket a rajzok, melyeket Pásztóhy Panka készített hozzájuk. Pásztóhy Panka illusztrációs stílusa ismert Marci számára a legkedvesebb modern meséjéből (Dragomán György *A divatborz*), amit az *Egyszervolt* című mesegyűjteményből ismert meg. Ez a könyv 2007-ben az év legizgalmasabb meseválogatása elismerést kapta. Mi teszi azzá? Idézem: „Mert szokatlan módon 12 klasszikus és 12 mai mese került egy kötetbe. Mert a »tegnap« legkedveltebb meséit az egyszervolt.hu weboldalán 1600 gyerek szavazata alapján válogatták össze. Mert a könyv második felében 12 magyar szerző tollából olvashattok meséket. Mert nem egy illusztrátor figurái népesítik be a kötetet, hanem 14 rajzoló, több mint 14 különböző stílusban jeleníti meg a meséket.” Ebből a mesegyűjteményből még csak egy-kettőt kedvel (azért még csak, mert többre nem volt idő, különben is a Grimm-meséktől még ódzkodunk egy kicsit, 5 éves korig legalább...) *A kalapba zárt lány* meséjét Lázár Ervintől, melyet Gyöngyösi Adrienn illusztrált (Szegedi Katalin mellett a másik kedvenc illusztrátorom!) és az előbb említett *divatborz* meséjét (posztmodern mese, nekem személy szerint nem tetszik, de úgy látszik itt eltér Marcival az ízlésünk).

A felsorolásból kiderül, hogy elsősorban magyar szerzők műveit olvasom szívesebben fiamnak, de ez nem kizárólagos. Sajnos kevés olyan külföldi gyerekkönyvet olvashatunk igényes, színvonalas műfordításban, melyek külföldön már legalább olyan nagy sikernek örvendenek, mint nálunk a Mazsola vagy éppen a Süsü. Panaszkodnak a szakmabeliek. Én azért beszereznék egy párat ebből a kevésből is. Például a cseh szerzők közül el fogjuk olvasni Václav Ctvrtek *Moha és Páfrány* illetve ennek társkönyvét, Jiranek *Bob és*

Bobekjét vagy Zdenek *Kisvakond*-könyveit, melyek magas színvonalat képviselnek ebben a műfajban. 5-6 évesen jöhet aztán a svéd Sven Nordqvist *Findusz*-sorozatának bármelyik darabja.

A külföldi szerzők könyvei közül Marci is büszkélkedhet egy pár remekül sikerült fordításkötettel, de ezek a könyvek nem annyira tartalmukkal (persze azzal is!), mint tipográfiájukkal, voltak nagy hatással a lelkére (mert ugye, a jó könyvek, a lélekig hatnak?!). Ezek a következők:

Jonathan Emmett – Vanessa Cabban *Ide nekem a Holdat!* (aranyos kis mese, mely a klasszikus mesei hármass ismétlődés alapmintájára épül, s habár okítani, tanítani akar, egy cseppet sem érezzük a szerző eme szándékát száraz, erőltetett didaxisnak).

Brigitte Weninger – Eve Tharlet *Roszcson Pauli* és ennek folytatása *Pauli, gyere haza!*, mely nagyon közel áll a szívemhez. Meg kell vallanom őszintén, hogy azt a fajta mohóságot és izgalmat, mellyel Marci a könyvben szereplő befejező részt újra és újra megmutatásra, ismétlésre követelte, nem lehet elfelejteni. A befejező részben ugyanis Pauli édesapja hazatér, és magához öleli rosszcson csemetéjét egy kimerítő, rosszkodásokban, majd szidásban és megbánásokban gazdag nap után. Teljes volt tehát a katarzis. Marci akkor még csak 3 éves lehetett, s már ilyen irodalmi élményei voltak.

A Naphegy Kiadó Művészi Mesekönyvek sorozatából hasonló katartikus élményt köszönhetünk egy másik gyönyörű könyvnek: Monika Weitze – Eric Battut *Mese a rózsaszínű elefántról, aki nagyon szomorú volt, aztán újra jobban érezte magát*. Ebből tanulta meg Marci, hogy ha az ő imádott apukája hosszabb időre távol marad tőle, három dolgot tehet – a bölcs bagoly, Heuréka tanácsát megfogadva: „*először is, ha szomorú vagy, akkor sírjál! Ne törődj vele, mit gondolnak vagy mondanak a többiek. Másodszor: meséld el valakinek, akit szeretsz, hogy mi bánt. Harmadszor: keress barátodnak egy titkos kis csücsköt a szívedben, hogy mindig veled maradhasson!*” Azt hiszem Marci is megfogadta Heuréka tanácsát. Onnan gondolom, mert másnap egy adott pillanatban megvallotta nekem, mennyire hiányzik az apja, és meg is találta azt a kis szívcsücsköt, ahova jó mélyen be is zárta.

A Művészi Mesekönyvek sorozatból még két ilyen szép könyvnek vagyunk a boldog tulajdonosai. Az egyiket (Vladimir Skutina: *Hol lakik az idő?*) már csak azért sem lehet figyelmen kívül hagyni, mert főszereplője egy Kinga nevezetű lengyel kislány, aki azt próbálja kideríteni, hol lakik az idő, majd miután felderíti, sikerül is pár percre megállítania. Max Bölliger és Peter Sís *Manómeséje* elgondolkodtató történet az igazi értékekről, döntéseink felelőségéről és a bennünk lakozó varázserőről. Természetesen ezek a mesék éppen attól zseniálisak, hogy más-más szinten szólítják meg a gyermek, illetve a felnőtt olvasót, mert az igazi mesék azok, melyek korhatár nélkül szólnak gyermeknek, felnőttnek egyaránt. Ezekben a könyvekben az a nagyszerű, hogy egy könyv egy mesét tartalmaz, ami ebben a korban ideális az esti felolvasásra.

Külön műfajt képviselnek a böngészők: *Téli, Tavaszi, Nyári, Őszi és Éjszakai*, melyek a szülő-gyermek párbeszéd révén nagymértékben fejlesztik a szóbeli kifejezőképességet, szókinccset, logikus gondolkodást, önállóan böngészve pedig a gyermek megfigyelőképessége, észlelése, gondolkodásának különböző részfolyamatai fejlődnek. A Naphegy gondozásában megjelent böngészők a legjobbak ebben a műfajban. Melegen ajánlom óvónőknek, gyógypedagógusoknak.

Szinte kifejejtettem a Naphegy kiadványai közül a *Sárkány a lépcsőházban* című könyvet (szerzője Nádori Lídia, illusztrátora Kun Fruzsina), ami valamely szerettünk halálának sokszor tabuként kezelt témáját dolgozza fel roppant egyszerű, gyermekközelí formában négyévesnél idősebb gyerekek számára. Még nem emésztettük meg igazán, de örömmel hallgatja végig Marci azt a részt belőle, amikor ez a Jancsi nevű kiskisfiú húsvétkor a dédmamájához látogatott családjával. Hát ez majdnem így történt Marci esetében is, akinek úgy látszik, felejthetetlen élményt jelentett az édesanyja nagymamájának a megismerése. Elcsodálkozott azon, hogy nem csak neki, de nekem is lehet nagymamám, akinek rengeteget köszönhetek. Erre jók a Naphegy könyvek: elgondolkoztatják a gyermekeket az élet komoly dolgairól. S micsoda izgalmas tipográfia! Öröm kézbe venni ezeket a könyveket!

Hasonlóan magas színvonalú gyermekkönyvek jelennek meg a Csimotánál, melynek kiadói célkitűzései között szerepel a tipográfiai munka alapos, igényes kivitelezése, és a szerzők, illusztrátorok kritikus szemmel való megválasztása. A kiadó főszerkesztőjének hála, Marci megkapta talán legkedvesebb vers-füzérét (kötetnek nem mondanám, hiszen ez a vers-fűzés amolyan posztmodern összeállítású játéknak-versnek-képnek, a 10 füzetecske, melyet más-más művész rajzolt, ugyanis egy bőrrönddől összehajtogatható kartonban van elhelyezve), a *Londoni mackókat*, mely ki másról szólna, mint egy négyéves Marci nevezetű kisfiúról! Sőt, még egy CD is járt hozzá. Egy hét sem telt bele, s már kívülről fújtuk a verseket-dalokat, melyeket maga a szerző, a magyar kortárs irodalom ünnepektől költőnője, Tóth Krisztina olvas fel. Azóta rendszeresen látogatjuk weboldalát, melyen mindig friss képeket láthatunk a költő Marci fiáról, aki kamasszá cseperedett, mióta a róla írt gyermekversek, 2004-ben elnyerték az év legjobb gyermekkönyve díjat.

A *Londoni mackókkal* együtt kaptuk kézbe, ugyancsak a Csimota gondozásában megjelent két könyvet, mely a két-három éves korosztályt és a festészetet kedvelőket szeretné megörvendeztetni: *Formák a tubusból* és *Állatok a tubusból*. A képekkel való játékos ismerkedést egy-egy feladat segíti, minden festményen a mondókába, versbe foglalt formákat (háromszöget, négyzetet stb.), illetve állatot (kecskét, kutyát stb.) kell felismerni és hasonlókat rajzolni. A festményeket a népszerű és sokoldalú (festő, rendező, színész, író, kritikus stb.) Alföldi Róbert válogatta, akinek célja, elmondása szerint, az volt, hogy a 2-6 éves korosztálynak olyan reprezentatív kortárs festményeket mutasson be, amelyeken könnyen felfedezhetik a legegyszerűbb geometriai idomokat és színeket. A *Formák a tubusból* húsz festményéről Jónás Tamás és László Noémi, az *Állatok a tubusból* festményeihez pedig szintén három, de már általunk jól ismert Varró Dániel, Lackfi János és Tóth Krisztina írt verseket. Marci kedvence Bortnyik Sándor *Vörös mozdony* című festménye és Szabó T. Anna ehhez a képhez írt hasonló címet viselő verse. Hihetetlen milyen gyorsan tanulnak verseket a gyerekek! Csak ámultam-bámultam, mikor Marcitól visszahallottam rövid időn belül a 4 szakaszos verset. A válogatott versekből később felismertünk néhányat a *Friss tinta!* antológiában, amit szintén a Csimota adott ki, egy évvel később.

És ha már művészi nevelésről esik szó a könyvek kapcsán, természetesen rögtön megrendeltük a *Csodafa* című könyvet, mely hasonló úttörő kezdeményezés, akárcsak a fent említett gyermekeknek szánt képzőművészeti albumok. Hisz nem lehet elég korán

kezdeni! Ez a kijelentés természetesen érvényes a zenére is. Ha az *Állatok/ Formák a tubusból* az óvodás gyerekek vizuális képességének fejlesztését célozta meg – kép és vers gondos és érdekes válogatása segítségével –, akkor a *Csodafa* még ennél is merészebb feladatra vállalkozott: az irodalom-zene-kép hármas egységével próbál a gyerekek érzékszerveire, érzelmeire, gondolataira hatni. Hát nem csodálatos?

Aktuális

Országos Református Tanévnyitó 2009. augusztus 29. Tata

DR. HUSZÁR PÁL **Tanévnyitó beszéd**

Főtiszteletű és Nagytiszteletű Urak és Asszonyok!

Nagyra becsült Tanár Kollégák!

Tisztelt Polgármester Úr!

Tisztelt Szülők és Rokonok!

Kedves Tanuló Ifjúság!

Isten végtelen kegyelméből ismét megnyitunk ünnepélyesen egy új tanévet. Ünnepélyesen tesszük ezt, mert örülünk, hogy Isten segedelmével újra ezt tehetjük, ugyanakkor erre az új tanévre is szeretnénk Mennyei Gazdánk, a Mindenható Isten segítségét és áldását kérni. Az Ő segítségét és áldását kérjük, mert arra akkor is szükségünk van, ha tanár és diák egyaránt minden tőle telhetőt megtesz az eredmény, a siker érdekében. Miénk a „plántálás” és az „öntözés” nemes feladata, de a „növekedést” egyedül Ő adhatja, reménységünk szerint meg is adja.

Véget ért tehát a jól megérdemelt pihenés, az erőgyűjtés időszaka, és mivel mindennek rendelt ideje van, most ismét a kemény munka, a szellemi erőfeszítések ideje következik. Tanárhoz és tanítványhoz egyként méltó nekifeszülések alkalmai jönnek, amelyek nélkül nem várható valós eredmény a tanítás-tanulás kétpólusú folyamatában.

Az iskola ősi feladata, hogy egyrészt ismeretanyagot közvetítsen, tudást adjon tovább, de legalább ennyire fontos, hogy az iskola neveljen is. Református iskoláinktól tehát azt várjuk el, hogy a tudományos ismeretek korszerű közvetítése mellett református keresztyén neveltséget plántáljanak a rajuk bízott gyermekekbe, fiatalokba, alakítsák és erősítsék magyar nemzeti identitástudatukat, és elegyítsék ez utóbbit kellő európaiságtudattal.

Mindig örömmel és büszkeséggel tölt el, ha református iskoláink, illetve diákjaink kiemelkedő tanulmányi eredményeiről, sikereiről hallok illetve olvasok, és végtelenül boldoggá tesz, amikor ballagó diákjaink a „*Vezess Jézusunk, s Véled indulunk...*” kezdetű, csodálatosan gyönyörű énekünkkel búcsúznak alma máterüktől.

Ez az iménti gondolatársítás szinte automatikusan felveti a hit és a tudás viszonyát. Évtizedeken át azt a csúsztatást sulykolták belénk, miszerint a tudás kizárna a hitet, illetve a hit ellentéte lenne a tudásnak. Ez egyszerűen nem igaz. A tudás ellentéte a tudatlanság, a hit ellentéte a hitetlenség. Istennek hála napjainkban már nem feltétlenül számít kuriózumnak, ha a tudományok egyik-másik jeles képviselője a sajtó nyilvánossága előtt is bizonyágot tesz keresztyén hitéről. Számunkra ők jelentik a példát, a médiumok

által időről időre felkapott és sztárolt percemberkével szemben, akiket a maguk kérés-életű tündöklésével példaképpül kínálnak, sőt erőszakolnak ifjúságunknak, illetve társadalmunk egészének.

A közelmúltban valaki minden rossz szándék nélkül megkérdezte tőlem: „*Az egyházi iskolák is kapnak állami támogatást?*” Mikor elmondtam neki, hogy egyházi iskoláinkban – tartozzanak bármelyik keresztyén felekezethez – a Magyar Köztársaság adófizető állampolgárainak gyermekeit tanítják és nevelik, akkor már ő maga is természetesnek vélte az állami támogatást, amely bizony az utóbb időkben érezhetően, sőt veszélyesen csökken.

Joggal vetődhet fel sokakban a kérdés: „*Mitől református, egyáltalán mitől keresztyén egy iskola?*” Nagyon leegyszerűsítve így válaszolhatnánk rá: „*Attól református, attól keresztyén, hogy erkölcsben többet ad tanulóinak, mint más iskolák.*” Ismeretekben természetesen mindazt nyújtja magas színvonalon, amit a kötelező állami tanterv minden iskola számára előír, de neveltségben, keresztyén- és magyar nemzettudatban alapvetően többet nyújt más iskoláknál. Ma gyakran és talán túl sokat is hallunk „*a tudás társadalmáról.*” Mi keresztyének fontosnak tartjuk azt hangsúlyozni, hogy a tudás egyértelműen felelősséggel jár együtt: felelősséggel önmagunkért, felelősséggel embertársainkért, felelősséggel a teremtett világért.

A mi iskoláink feladatuknak tartják, hogy erre is neveljék diákjaikat. Fontosnak tartják azokat a keresztyén értékeket, mint a Parancsolatok betartása, a Teremtő Isten iránti tisztelet és hála, valamint a felebaráti szeretet. Persze folytathatnám még a sort ilyen örök értékekkel, mint a hűség, a helytállás, a hazaszeretet – és még jó néhány olyan emberi tulajdonság, amelyeket mi akkor is fontosnak, megőrzésre érdemesnek tartunk, ha az nincs ínyére a pénz és a piac feltétlen uralmát hirdető, valós emberi értékeinket felszámolni akaró globalizáció szálláscsinálóinak és haszonélvezőinek. Hittel hiszem, hogy elsősorban ezekért az értékekért küldik ide szüleik tanítványainkat. Fontosnak tartjuk, hogy tanintézményeink ennek az elvárásnak is maradéktalanul megfeleljenek.

Napjainkban gyakran hallunk riasztó híreket a magyarországi iskolaügy katasztrófával fenyegető anyagi helyzetéről. Időnként már-már az az érzésünk, hogy a működésképtelenség mezsgyéjére jutott oktatási rendszerünket kizárólag csak tanáraink töretlen hivatástudata működteti, mert ők szent elszánással teszik a dolgukat, végzik oktató-nevelő munkájukat, nevelik és tanítják a gondjaira bízott gyermekeket, fiatalokat.

Mindannyian ismerjük a mostanság az egész világot – benne kis hazánkat különösen – sújtó gazdasági világválság hatásait. Sok-sok embertársunkat fenyegeti a létbizonytalanság, a munkahely elvesztésének réme, a magas kamatok, az infláció veszélye, a holnap és a távolabbi jövő kilátástalansága. Mindezek valós fenyegetést jelentenek egész nemzetünkre, a társadalom legsérülékenyebb rétegeit sújtják leginkább. Ez önmagában is óriási gond, de tovább súlyosbítja mindezt a napjainkban egyre aggasztóbb méreteket öltő erkölcsi válság, amelyben szinte már polgárjogot nyert a hazugság, az egyes emberek, valamint a kisebb és nagyobb közösségek szemérmetlen megkárosítása, már-már alig számít bűnnek a lopás. Médiumok sokasága sulykolja belénk nap mint nap az önzést, a gátlástalanságot, a minden áron nyerni akarást, a fogyasztói társadalom lelki sivárságát.

Református iskoláinktól egy másfajta értékrend képviselését, illetve közvetítését várjuk. Közben persze arról sem feledkezhetünk el, hogy fiataljaink nem valamiféle üvegbúra

védelve alatt élnek, ellenkezőleg: napra nap zúdul rájuk a médiumok kártékony hatása – ráadásul a többnyire pszichológiai rafinériával megfogalmazott reklámokat az ifjúság érdeklődésére számot tartó műsorokba, filmsorozatokba építik be. Az a nemes feladat vár református iskoláinkra és családjainkra – voltaképpen a teljes felnőtt társadalmunk jól felfogott érdeke ezt diktálná! –, hogy az így felkínált, mondhatnánk rájuk tukmált, talmi ragyogású lim-lomok helyett valós erkölcsi értékeket tudjanak neveltjeik elé állítani, ezek követésére sikerüljön rábírnuk őket. Egy sajátos erkölcsi immunrendszer kialakításával tehetik valamilyen mértékben védetté tanítványaikat a globalizáció kártékony hatása ellenében. Általános oktató-nevelői tevékenységük mellett ebbéli fáradozásukra is kérem Istenünk gazdag áldását a közeli és távoli jövőben is. Pál apostollal együtt vallom, hogy „... a reménység pedig nem szégyenít meg.” (Róm 5, 5.) Ebben a szilárd reménységben nyitom meg az új tanévet.

PAPP KORNÉL

A református közoktatás a 2009/10. tanévben

*Főtiszteletű Püspök és Főjegyző Urak!
Tisztelt Főgondnok és Polgármester Urak!
Kedves Vendégeink!*

A református közoktatás 2009/10. tanévének megnyitása után mindenekelőtt köszöntjük új intézményeinket: a Karcagi Nagykun Református Gimnázium és Egészségügyi Szakközépiskolát valamint a Szentendrei Református Óvodát. Karcagon már az 1990-es években kísérlet történt – református tagozat formájában – a keresztyén nevelés újraindítására középfokon, viszont a világnézeti semlegességnek nevezett ellenáradat akkor még győzött. Külön öröm, hogy a karcagi középiskolával továbbépül a református szakképzés palettája is. Szentendre kiváló példája a különböző etnikai és vallási közösségek összefogásának. Most a települési önkormányzati és a református egyházi közösség fogott össze a közösségépítő egyházi óvodáztatás biztosítása érdekében. Ezzel a gyakorlatban is értelmet adtak annak a sokat hangoztatott alkotmányos jognak, hogy a szülők megválaszthatják az intézményt és dönthetnek a világnézeti elkötelezettség mellett.

A 2 új intézmény mellett 4 intézményünk gyarapodott új egységgel. Biharkeresztesen a Gárdonyi Zoltán Református Művészetoktatási Intézmény 2 osztállyal induló általános iskolával egészült ki, ezzel biztosítva a művészetoktatás jövőjét is. Hajdúhadházon az óvodát egy 6 osztállyal induló általános iskolával bővítették. Pécsen a református kollégium 4 csoportos óvodával gyarapodott. Halásztelken pedig a Bocskai középiskola az alapfokú művészetoktatás intézményegységgel immár az 5. közoktatási feladatot vállalta fel.

Összességében a 2009/10. tanévben így 179 közoktatási feladatot lát el 118 intézmény keretei között a református közoktatás. 35 óvoda, 66 általános iskola, 27 gimnázium, 5 szakközépiskola, 3 szakiskola, 12 művészetoktatási, 6 gyógypedagógiai intézmény, 22 diákotthon, valamint 2 pedagógiai szakszolgálat és 1 pedagógiai szakmai szolgáltató intézmény látja el a közfeladatot. A többcélú intézmények száma 38.

Az elmúlt esztendőök reformnak nevezett örülete után joggal tették fel sokan a kérdést az elmúlt napokban: mit vár a református oktatás a 2009/10. tanévtől? Erre a kérdésre nem válaszolhatjuk sablonosan, hogy „*semmit*” vagy „*semmi jót*”, hisz mindig bízunk abban, hogy olyan kormányzati oktatáspolitikával találkozhatunk, mivel a közösségépítő oktatási programok megvalósításáért vállvetve küzdhetünk. Ebben mutatott példát 2009-ben Karcag, Szentendre, Hajdúhadház és Pécs.

2009 szeptemberéhez közeledve azonban csak azt mondhatjuk el, hogy atekintetben nyugodt tanévet várhatunk, hogy újabb jogszabály-módosítások most nem terelik el a pedagógusok figyelmét a nevelő-oktató munkáról. [Talán az erő és a lendület fogyott el? Vagy már mindent s mindennek az ellenkezőjét is kipróbálták?] Éppen elég a korábbi kártékony döntések e tanévre is áthúzódó következményeinek a kezelése.

Kiszámíthatatlanok a következményei a tehetséggondozás szempontjából az ún. nem szakrendszerű oktatás bevezetésének – immár a 6. évfolyamon. A kertek alatt megváltoztatták Magyarország iskolaszervezetét.

A történelmi egyházak középfokú iskolarendszerét (gimnáziumait, szakközépiskoláit és szakiskoláit) is célba vették akkor, mikor 2008-ban megváltoztatták a középfokú felvételi eljárás rendjét. Korlátozzák a vallásilag elkötelezett intézmény azon jogát, hogy vizsgálhassa a jelentkezők vallási, világnézeti elkötelezettségét. Mindez súlyosan sérti az egyházi oktatás autonómiáját, törekvéseiben a szlovák nyelvtörvényhez és az új ukrán érettségi rendszerhez hasonlítható. A tavaly bevezetett új rend betartását 2009. november 2-ától hatóságilag is ellenőrzik. Mi ragaszkodunk ahhoz, hogy személyesen is találkozassunk leendő tanítványainkkal és szüleikkel. Ebből nem engedünk, s főleg NEM félünk.

Azt már nem mondhatjuk, hogy kiszámíthatatlan, mivel éppen már kiszámítható a felsőoktatás bolognai rendszer szerinti hirtelen átalakításának hatása a pedagógus utánpótlást tekintve. A mesterképzésre természettudományos pedagógus szakokra felvettek igen alacsony száma megmutatja, hogy 2-3 év múlva gyakorlatilag elapad a kémia és fizika tanárok utánpótlása. Intézményeinknek tudatosan kell gondoskodni az utánpótlás neveléséről. Ez korábban is a református oktatás erősségének számított.

2009. szeptember 1-jével tovább csökken az önkormányzati és nem önkormányzati fenntartók normatív állami támogatása. Ez elviekben azt jelenti, hogy az egyházi közoktatási kiegészítő támogatás számítási alapját is képező önkormányzati saját erő mértéke emelkedik. Ha nem látjuk a kiegészítő támogatás emelkedését a 2010. esztendő költségvetési törvényének tervezetében, akkor a költségvetés alkotóinak matematikai kompetenciáit, eszköztudását kell kétségbe vonnunk.

A kártékony intézkedések hatásainak a vizsgálatokor a legnehezebb szólni a szociális biztonság elvesztéséről. Az elmúlt héten intézményeink már tapasztalták, hogy a létbizonytalanságba taszított családok nem képesek az iskolakezdés költségeit vállalni, így nagy az iskoláinkkal szembeni elvárás. A tanév közben az – állam által büszkén hangoztatott – ingyenes és kedvezményes diákétkeztetés terheihez szintén csak jelképes az állami hozzájárulás. Ismételten, immár sokadszor, az iskolának kell biztosítania a szociális hálót. Kérdés azonban, hogy miből?

Összefoglalva: a 2009/10. tanévben megkezdődik a kárfelmérés és a helyreállítás. Folytatnunk kell a közösségépítő keresztyén nevelés továbbépítésének stratégia-szerű kidolgozását, mivel nem adhatjuk fel azon reményünket, hogy egyszer programjaink összhangba kerülnek a kormányzat közoktatás-politikájával. Mindezt olyan körülmények között kell biztosítanunk, hogy az állami források a működtetés legalapvetőbb feltételeit sem biztosítják.

ELŐTERJESZTÉS

A 2009. ÉVI REFORMÁTUS PEDAGÓGUS KITÜNTETÉSEK ODAÍTÉLÉSE TÁRGYÁBAN

A Zsinat Oktatásügyi Szakbizottsága 2009. május 6-án határozatot hozott a 2009. évi református pedagógus kitüntetések tárgyában, s a következő javaslatot terjeszti a Zsinat elé:

Makkai Sándor-díj

*„a református nevelési eszmények átültetéséért a mindennapi gyakorlatba
tevékenység körében elévülhetetlen érdemeket szerzett magyarországi
és határon túli pedagógusok részére”*

(A díj adományozásának feltételei: több éves óvónői, tanítói vagy tanári tevékenység magyar református közoktatási intézményben, kiemelkedő szakmai munka, valamint példamutató emberi-hitbeli magatartás. A díj **évente három pedagógusnak** adományozható, akik közül egynek mindig határon túli pedagógusnak kell lennie. A díj átadására az országos református tanévnyitó istentiszteleten 2009. augusztus 29-én Tatán kerül sor.)

Az Oktatásügyi Szakbizottság javaslata:

- 1. Barthos Zoltánné (Gödöllő);**
- 2. Horváth Alajosné (Kecskemét);**
- 3. Bohák Valéria (Érsekkéty).**

A Makkai Sándor-díjra jelölték még a következő pedagógusokat: Csóka Györgyné (Székesfehérvár), Hagymási Gyuláné (Berettyóújfalu), Karikó-Tóth Tibor (Szentés) és Szabó Klára (Sárospatak), valamint Boga Ferenc (Szatmárnémeti), Olasz Erzsébet (Péterfalva), Schwarcz István (Nagyvárad) és Veres Edit (Péterfalva).

Imre Sándor-díj

„a református iskolaügyért végzett áldozatos munkáért”

(A díj adományozásának a feltételei: több éves iskolavezetési vagy a református oktatásügyért más területen folytatott kiemelkedő szakmai tevékenység, valamint példamutató emberi-hitbeli magatartás. A díj **évente egy személynek** adományozható, átadására az országos református tanévnyitó keretében, tehát 2009. augusztus 29-én Tatán kerül sor.)

Az Oktatásügyi Szakbizottság javaslata: dr. Kálmán Attila (Tata).

Az Imre Sándor-díjra javaslat érkezett még a következő személyre: Hörcsök Imre (Kecskemét), dr. Madarász Imréné (Budapest), Szatmáriné Tóth-Pál Ildikó (Sárospatak) és dr. Szilágyi Ferenc (Mezőtúr). Hörcsök Imre bizottsági elnökként előzetesen kérte törlését a jelöltek közül.

A kitüntetésre előterjesztettek rövid bemutatása:

Barthos Zoltánné

Kassán született 1942-ben, apai ágon jázsági, anyai ágon felvidéki családból. Gyermekkorát azonban már Gödöllőn töltötte, a helyi gyülekezetben tett konfirmációi fogadalmat. Édesapja fizika-matematika szakos középiskolai tanárként, majd egyetemi docensként, végül – az 1956 utáni állásvesztését követően – fizikai munkásként dolgozott. A nyolcgyermekes családban legidősebbként édesanyját segítette, testvéreit gyámoltotta. Édesapja 1956-os kiállása miatt az egyetemre csak külön eljárással kerülhetett be, 1964-ben végzett matematika-fizika tanári szakon. Tanári pályáját Győrben kezdte, majd férjhezmenetele után Aszódon folytatta. A Német László-i műveltségisménynt valósította meg, nemcsak a matematika és fizika tudós művelőjének, hanem például a népi írók, az erdélyi magyar irodalom és kortárs alkotók értő olvasójának is számított: szinte indulásuk pillanatától felismerte Kányádi Sándor, Farkas Árpád, Kovács István jelentőségét, és az általa szerkesztett iskolaújságban közölte verseiket. Élete meghatározó szellemi élményei közé tartozott, hogy személyesen találkozhatott többek között Németh Lászlóval, Kós Károllyal, Sütő Andrással.

1991-ben a Gödöllői Református Egyházközség presbitériuma egyhangúlag döntött úgy, hogy az egykori, visszaigényelt iskolája élére Barthos Zoltánnét állítja, és kéri fel az iskola beindítására, szervezésére. 18 évre terjedő nehéz, de számára mindent jelentő feladatot vállalt ekkor. Áldozatvállalása, töretlen hite és aktivitása eredményeképpen az iskola nemcsak külsőleg, hanem lelkiségében és szellemiségében is folyamatosan fejlődött. Az ő érdeme, hogy olyan tantestületet sikerült összekovácsolnia, amely a kezdetektől együtt dolgozik igazi hitbeli szeretetközösségként.

Egy induló iskolában kellett megteremtenie nemcsak a feltételeket, hanem a hagyományokat is, mindebben az a cél vezérelte, hogy diákjai közül minél többen ismerjék meg az élő Isten erejét és kegyelmét. A reggeli áhítatok, az évente megtartott csendesnapok bevezetése is neki köszönhető. Kiemelt figyelmet fordított nemcsak a tehetségek gondozására, hanem a nehéz sorsú, gyengeségekkel küzdő diákok gondozására is. Ennek köszönhetően az iskola számos jeles versenyeredménnyel és sikerekkel rendelkezik. Mindig szívügye volt a határon túli magyarságra való tevékeny odafigyelés, így testvériskolai kapcsolatot is kialakított Kolozsvár, Péterfalva magyar gimnáziumaival.

Keresztyén hite, magyarság melletti elkötelezettsége és hűsége egész pályáján élete értelmét jelentette, hiteles példaként szolgált szülőknek, diákoknak, kollégáknak egyaránt. Hitvalló élete, alázattal és szeretettel végzett áldozatos munkája segített abban, hogy a 18 éves múltra visszatekintő Gödöllői Református Líceum mindmáig a Kárpát-medencei magyar református középiskolák megbecsült tagja.

[Javaslattevő: Gödöllői Református Egyházközség.]

Horváth Alajosné

Matematika-ábrázoló geometria szakos diplomáját 1967-ben a Kossuth Lajos Tudományegyetemen szerezte meg. Pedagógusi pályáját még ebben az évben Kiskunfélegyházán kezdte meg a Petőfi Sándor Gimnáziumban, majd a Móra Ferenc Gimnáziumban folytatta.

Az 1990-ben újraindult Kecskeméti Református Gimnáziumban 1992 óta tanít. Keresztyén szellemiségű oktató-nevelő munkája, 7 éves igazgatóhelyettesi tevékenysége nagyban hozzájárult gimnáziumunk arculatának kialakításához, formálásához. Kiváló felkészültségű, igényes, lelkiismeretes tanár. Osztályfőnökként és tanárként egyaránt szigorú következetességgel, de nagy odafigyeléssel nevelte és neveli tanítványait, mindenkitől elvárja a képességeinek megfelelő legjobb teljesítményt. Tanóráin, a tanulók tevékenységének minden területén rendet és fegyelmet kíván, ebben önmaga is élen jár. Magas szakmai színvonalú tanórai munkája mellett szakkörökön igen eredményesen készíti fel diákjait különböző versenyekre, a felsőoktatásban való továbbtanulásra. Szaktárgyaiban folyamatosan képi magát, tapasztalatait szívesen adja át kollégáinak, szívügye a pályakezdő tanárok segítése. Precíz, pontos munkavégzését, szaktudását, őszinteségét, közvetlen, segítőkész egyéniségét tanártársai és diákjai egyaránt becsülik és tisztelik. Szigorúsága, határozottsága ellenére tanítványai évekkal az érettségi után is elismeréssel emlegetik.

A tantestület meghatározó, mértékadó, munkáját szolgálatnak tekintő egyénisége. A keresztyén értékrend elkötelezett híveként neveli tanítványait kötelesség- és magyarságtudatra, becsületre, hűségre, mindezzel tanártársainak is példát mutat.

[Javaslattevő: Kecskeméti Református Gimnázium.]

Bohák Valéria

Bohák Valéria református iskolával való kapcsolata úgy kezdődött, hogy meg akarta menteni faluja, Érsekkéty megszűnésre ítélt magyar iskoláját. Ennek tíz éve már. A tíz év harcai és küzdelmei során sok mindenben formálódhatott, erősödhetett, és bár gyakran kilátástalannak tűntek ezek a harcok, és a helyzet ma sem könnyű, Bohák Valéria nem a panaszkodás vagy lemondás útját választja. Megtapasztalta, mit jelent az, hogy a református iskolában számolnak Isten jelenlétével, és számítanak az Ő oltalmára. A naponta felolvasott ige és a hozzá fűződő magyarázat komolyan vétele által is erőt ad Isten a nehéz helyzetekben. Mára a saját lábán megálló, igazi református kisiskolává nőtte ki magát az érsekkétyi intézmény, ahol folyamatosak a fejlesztések, az előrelépések, és reménységgel tekintenek a jövőbe. Az iskolához 6 éve óvoda is csatlakozik, és a mintegy 70 gyermek otthon érezheti magát e két, közös igazgatású intézményben. Bohák Valéria tisztában van vele: a református iskola nehéz helyzetben van. Egy helyi, kis gyülekezet csak nagy nehézségek árán tud megfelelni a fenntartói feladatoknak, az állam mostohagyermekként kezeli a magyar, református iskolákat, a református egyház pedig – bár segítőkész – csak korlátozott anyagi lehetőségekkel rendelkezik. Bohák Valéria ennek ellenére vállalja a vezetői szerepet, mert tudja: nincs egyedül. Ha kell, kezdeményező szerepet vállal az állami szervekkel szembeni tiltakozásban, amikor iskoláinkat hátrányos megkülönböztetés éri; ha kell, szószólója református iskoláinknak az egyházzal történő felsőbb

kapcsolattartásban; egyébként pedig teszi a dolgát csöndben, hűségesen, bizakodó szívvel ott, ahova az Úr állította. Bizakodása és helytállása mások számára is példa, erőforrás lehet ezekben az egyházi iskolák számára csöppet sem kedvező időkben.

[Javaslattevő: Szlovákiai Református Keresztyén Egyház.]

Dr. Kálmán Attila

1938. október 22-én született Budapesten, de kisebb-nagyobb megszakításokkal 70 éve Tatán él. A tatai református elemiben kezdte a tanulmányait, majd Esztergomban és Budapesten járt tanítóképzőbe. Tanítás mellett végezte el a tanárképző főiskolát Szegeden (matematika-fizika szak) és a tudományegyetemet Budapesten (matematika-ábrázoló geometria), majd 2x2 éves posztgraduális képzés után matematikából doktorált az ELTE-n, 1978-ban.

Tanított általános iskolákban: Dányon, Kistarcsán és Budapesten, középiskolákban Budapesten, Tatán és Pápán. Tanítványai közül többen jó helyezést értek el országos tanulmányi versenyeken. Az MDF (alapító) tagja 1988-tól 1994-ig. Tata és 20 környező község képviselőjeként tagja volt a „rendszerváltozó” parlamentnek. 40 hónapig volt a Művelődési és Közoktatási Minisztérium államtitkára, egyik szervezője az 1993-as állami oktatási törvények formálásának, az egyházi iskolák és a kistéleplési iskolák újraindításának.

1990-től 2002-ig volt a Dunántúli Református Egyházkerület főgondnoka, ezen belül 1997-től 2002-ig a Zsinat nem-lelkészi elnöke. 2003-2008-ig a Zsinat Oktatásügyi Bizottságának elnökeként részt vett több oktatáshoz kötődő egyházi törvény és tervezet megfogalmazásában.

1994-től 2004-ig volt a Pápai Református Kollégium Gimnáziumának igazgatója, 2005-től szervezi és vezeti a Pápai Református Kollégium Tatai Gimnáziumát. 2005-2008-ig az ELTE-n matematikatanítás módszertant tanított az ötödéves tanárjelölteknek.

Felesége nyugdíjas óvónő, két fia, négy unokája van. Több száz kisebb-nagyobb szakmai, művelődéstörténeti, egyházi, illetve közéleti írása jelent meg lapokban, folyóiratokban, periodikákban. A „Nemeuklideszi geometriák elemei” című könyvét kétszer adta ki a Nemzeti Tankönyvkiadó. Elismerései: Beke Manó-díj, Pápa és Tata városának díja, Rátz tanár úr életműdíj.

[Javaslattevő: Pápai Református Kollégium Gimnáziuma.]

Határozati javaslat:

A Magyarországi Református Egyház Zsinata – az Oktatásügyi Szakbizottság javaslatára – 2009-ben a Makkai Sándor-díjat Barthos Zoltánné igazgatónőnek, Horváth Alajosné tanárnőnek és Bohák Valéria igazgatónőnek, az Imre Sándor-díjat pedig dr. Kálmán Attila igazgató úrnak adományozza szakmai munkájuk és példamutató emberi-hitbeli magatartásuk érdeméért.

E SZÁMUNK SZERZŐI

DR. BODÓ SÁRA, egyetemi docens, Debreceni Református Hittudományi Egyetem, Debrecen

DR. BOLDIZSÁR ILDIKÓ, meseterapeuta, Budapest

DR. GOMBOS PÉTER, főiskolai adjunktus, Kaposvári Egyetem Pedagógiai Főiskolai Kar, Kaposvár

HARGITA PÉTERNÉ, főállású anya, Budapest

DR. HUSZÁR PÁL, MRE Zsinatának világi elnöke, a Dunántúli Református Egyházkerület főgondnoka, Veszprém

KUN MIKLÓS JENŐ, Pósa Lajos-kutató, Budapest

MAKKAI KINGA, tanár, Pedagógiai Líceum, Marosvásárhely

MIKLYA LUZSÁNYI MÓNICA, író, szerkesztő, Kiskunfélegyháza

MIKLYA ZSOLT, költő, szerkesztő, Kiskunfélegyháza

NYENYESTÁN RITA, magyartanár, Pannonia Sacra Katolikus Általános Iskola, Budapest

PAPP KORNÉL, irodavezető, MRE Zsinat Oktatásügyi Iroda, Budapest

DR. POMPOR ZOLTÁN, pedagógiai szakértő, Református Pedagógiai Intézet, Budapest

SZÁK-KOCSIS KATALIN, iskolai könyvtáros, Baár Madas Református gimnázium, Általános Iskola és Kollégium, Budapest

DR. VÉGH BALÁZS BÉLA, főiskolai adjunktus, Babes-Bolyai Tudományegyetem kihelyezett tagozat, Szatmárnémeti

KÖVETKEZŐ SZÁMAINK TARTALMÁBÓL:
Szociális kompetencia
Új trendek az oktatásirányításban – négy év mérlege
Krízis

Tájékoztatjuk olvasóinkat, hogy a Magyar Református Nevelés 2009. 1-2. összevont száma, mely a Magyarországi Református Egyház továbbfejlesztett hit- és erkölcsoktatási kerettantervének munkapéldánya, kiküldésre került. Kérjük, ha Ön mint előfizetőnk esetleg nem kapta meg a kiadványt, kérését jelezze az mrn@refpedi.sulinet.hu vagy a 06-1/351-9842 telefonszámon Gulyás Zsuzsannának, s a füzetet postázzuk.

ELŐFIZETÉS 2009-re

A terjesztési költségek nagyarányú növekedése miatt lapunk a 2009. évben négy számban jelenik meg. Reményeink szerint a lap új formátumban könyvesbolti forgalomban is beszerezhető lesz.

Lapunk 2009-es számai megrendelhetőek az alábbi rendelőlapon.

MEGRENDELŐLAP

Megrendelem a Magyar Református Nevelés című pedagógiai szaklap 2009. évi alábbi számait:

1-2. Református Hittanoktatási kerettanterv tervezet	924 Ft/pld példány
3. szám: Gyermekirodalom	462 Ft/pld példány
4. szám: Szociális kompetenciák	462 Ft/pld példány

A számlát átutalással – csekken való befizetéssel egyenlítem ki. *(Kérjük aláhúzni).*

Megrendelő neve:.....

Szállítási cím:.....

Számlakérő neve:.....

Számlakérő címe:.....

Cégszerű aláírás: _____

TARTALOM

A mesélés ereje

DR. BODÓ SÁRA	
Bibliai történet és/vagy mese?	2
A bibliai történetek meseszerű átélése kisiskolás korban	
BOLDIZSÁR ILDIKÓ	
A mese gyógyító ereje	10
A Metamorphoses Meseterápiás Módszer bemutatása	

Keresztyén gyermekirodalom

GOMBOS PÉTER	
Milyen a jó, keresztyén gyermekirodalom?	15
MIKLYA ZSOLT	
„Egy állig gombolkozott angyal”	18
Keresztyén gyermekkönyvekről – szerzői szemszögből	
POMPOR ZOLTÁN	
Tradíció és kultúra összjátéka mai magyar keresztyén gyermekkönyvekben	21

Gyermekirodalom a periférián

VÉGH BALÁZS BÉLA	
Gyermekirodalom Erdélyben	29
KUN MIKLÓS JENŐ	
A félreismert Pósa Lajos	33

Olvasóvá nevelés

MIKLYA LUZSÁNYI MÓNIKA	
Könyvespolc a gyerekszobában	37
HARGITA PÉTERNÉ	
Az olvasásról és a könyvválasztás szempontjairól keresztyén szülőként	39
SZÁK-KOCSIS KATALIN	
Könyvtár a XXI. században	46
NYENYESTÁN RITA	
Választottunk, hogy választhassanak	50
MAKKAI KINGA	
Marci és az irodalom,	55
avagy hogyan lépett be Marci a könyvek csodálatos világába	

Aktuális

ORSZÁGOS REFORMÁTUS TANÉVNYITÓ - TATA	63
---------------------------------------	----